

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

II РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 102

София, петък, 9 юний

1933 г.

110. заседание

Срѣда, 7 юний 1933 година.

(Открито отъ подпредседателя Н. Захариевъ въ 16 ч. 45 м.)

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

	Стр.
Отпуски, разрешени на народни представители . . .	2405
Бюджетопроектъ за разходите презъ 1933/1934 финансова година по Министерството на външните работи и на изповѣданията. (Продължение разискванията, докладване и приемане)	2405
Дневенъ редъ за следващото заседание	2430

Председателствувашъ Н. Захариевъ: (Звъни) Откривамъ заседанието.

Има нужното число народни представители. Заседанието е законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следните г. г. народни представители: Бончевъ Тодоръ, Бошнаковъ Тодоръ, Бояджиевъ Стефанъ, Буровъ Атанасъ, Василевъ Василъ, Влаховъ Димитъръ, Гавриловъ Никола, Гаговъ Петъръ, х. Галибовъ Юсеинъ, Ганевъ Георги, Георгиевъ Георги, Даскаловъ Стефанъ, Дековъ Петко, Димитровъ д-ръ Георги, Илиевъ Стойко, Йотовъ Никола, Казанаклиевъ Георги, Кирковъ Кирко, Кулевъ д-ръ Тодоръ, Лоловъ Сава, Лѣкарски Иванъ, Маринчевъ Георги, Молловъ Янаки, Мустафовъ Али, Орозовъ Александъръ, Пенциевъ Антонъ, Петковъ Стефанъ, Поповъ Стоянъ, Рафаиловъ Филипъ, Ризовъ Стойне, Савовъ Николай, Станишевъ д-ръ Константинъ, Тахировъ Хафузъ Юсеинъ, Ташевъ Димо, Тошевъ Никола, Филиповъ Стоянъ, Христовъ Александъръ, п. Христовъ Георги, Цановъ Стефанъ, Чирпанлиевъ д-ръ Никола и Шидерски Едрю)

Съобщавамъ на Събранието, че бюрото е разрешило отпускъ на следните народни представители:

- На г. Хафузъ Юсеинъ Тахировъ — 4 дни;
- На г. Василъ Димчевъ — 3 дни;
- На г. Боянъ Смиловъ — 3 дни;
- На г. Антонъ Пенциевъ — 3 дни;
- На г. Апостолъ Стойковъ — 2 дена;
- На г. Никола Тошевъ — 2 дена;
- На г. Стефанъ Доброволски — 2 дена;
- На г. Иванъ Лѣкарски — 1 день;
- На г. Александъръ Христовъ — 1 день;
- На г. Христо Мирски — 1 день;
- На г. Жеко Желябовъ — 1 день;
- На г. Георги Кафеджийски — 1 день;
- На г. Стойне Ризовъ — 7 дни.

Народниятъ представителъ г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ иска 2-дневенъ отпускъ. Ползувалъ се е досега съ 30 дни отпускъ. Които сж съгласни, да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Тодоръ Бошнаковъ иска 15-дневенъ отпускъ. Ползувалъ се е досега съ 46 дни.

Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Стоянъ Филиповъ иска 10-дневенъ отпускъ. Ползувалъ се е досега съ 100 дни отпускъ. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Петъръ Гаговъ иска 5-дневенъ отпускъ. Ползувалъ се е досега съ 28 дни отпускъ. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Александъръ Орозовъ иска 4-дневенъ отпускъ. Ползувалъ се е досега съ 20 дни отпускъ. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Али Мустафовъ иска 4-дневенъ отпускъ. Ползувалъ се е досега съ 20 дни. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Филипъ Рафаиловъ иска 2-дневенъ отпускъ. Ползувалъ се е досега съ 19 дни. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ точка първа отъ дневния редъ: второ четене бюджетопроекта на Министерството на външните работи — продължение разискванията.

Има думата народниятъ представителъ г. Янко Сакжзовъ.

Я. Сакжзовъ (с. д.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Питамъ се: не ви ли прави впечатление, че по редица проблеми, които засѣгатъ най-дълбоко нашата нация въ днешно време — политически, международни, стопански — ръководителитъ на Народното събрание искатъ въ единъ день и даже не въ единъ день, а въ нѣколко часа, отъ 5 до 10 часа, да изслушатъ всички народни представители, които искатъ да размѣнятъ мисли туку съ васъ върху тия именно най-важни проблеми. Прави ми впечатление още и това, че тъкмо представителитъ на едни партии, които въ миналото много често

сж се възмущавали от претупванията на такива важни въпроси, поискаха така скоро да се мине разглеждането на тия проблеми.

Министър-председател Н. Мушанов: Поискаха да дадат възможност на г. Сакжзов да не говори снощи в 10 часа, а днес. Както виждате, не сж желали да претупват тия въпроси.

Я. Сакжзов (с. д): Вчера още бяхте помолени, г. министър-председателю, да продължат днес разискванията, а Вие трбваше да кажете: г-да, за тия важни проблеми отреждаме толкова време.

Т. Горбов (д): Днес е вторият ден.

К. п. Цвѣтков (д): Отворена врата разбивате.

Я. Сакжзов (с. д): Дайте ни възможност да се изкажемъ общо, а що се отнася до отдѣлнитѣ параграфи, тѣхъ ще гледаме да ги прекараме по-скоро.

Че сж тежки проблемитѣ, вие го знаете, и вчера представителитѣ на партиитѣ, които се изредиха на трибуната, ви казаха кои сж мжчнотитѣ. По сщия път ще мина и азъ, разбира се, съ наша оценка, съ наше освѣтление на проблемитѣ, което не датира отъ вчера, а датира отъ дени, отъ когато тия проблеми ни се наложиха съ една сврхестествена сила. Днесъ ние понасяме всичкитѣ жертви отъ една политика, която се следваше, въпрѣки нуждитѣ на страната и въпрѣки разбирането на многоброенъ български свѣтъ. Датата 1912 г., датата 16 юний 1913 г. и датата 1915 г., когато ние се намѣсихме въ голѣмата война, ще бждатъ записани, сигуренъ съмъ, съ тъмни краски въ нашата история. На 1912 г. отъ това сжщо мѣсто (Соча трибуната) ние изложихме предъ народното представителство нашето разбиране и заявихме, че при туй бързо и неомислено достатъчно обединяване на балканскитѣ държави за една война има се опасност да не се нахвърлятъ утре тия държави. Отъ това сжщо мѣсто ние посочихме и още единъ фактъ — че намѣсата на личния режимъ въ голѣмитѣ национални въпроси, което е докарало нещастия, може би ще докара още едно по-голѣмо нещастие. Не е, значи, отъ вчера нашето разбиране, че причината за днешното положение е обявяването на балканската война, въ която се дадоха хиляди жертви, и нахвърлянето следъ това върху насъ отъ съюзницитѣ ни, които измѣниха на своитѣ обещания. Добре би било да си припомнимъ отъ време на време тази първопричина на днешното положение.

Вчера съ внимание изслушахме представителитѣ на партиитѣ и тѣхната оценка на днешното положение. Чухме ние красивитѣ думи, академичната речъ на г. Калфовъ, хубавитѣ думи, изказани съ едно малко претрупано ораторство, на г. Буровъ, изслушахме и г. Чолаковъ, представител на земеделѣската група. И тритѣ тия обществени групи имаха възможностъ презъ дълго време въ нашето минало да ръководятъ нашата политика. Земеделѣцитѣ имаха 4-годишно управление следъ 1918 г.; Демократическиятъ сговоръ въ двѣтѣ му крила сжщо така управлява дълго; ето сега вие, блокътъ на земеделѣци, демократи, радикали и либерали, управлявате. Чухме вчера, че мжчнотитѣ сж станали общи за всички васъ. Ние знаемъ кои сж мжчнотитѣ. Това е разкъсаното наше племе, това е разкъсаната нашата държава, която е разкъсана и племенно, и териториално, която има граница невъзможна отъ къмъ северъ, граница натрупана съ телени мрежи откъмъ западъ — птиче не може да прехвъркне, дето казватъ — на югъ граница съ една наскоро израсла голѣмка държава — Гърция — и на изтокъ граница съ Тракия, отъ дето е прогонено българското население, вследствие на което тукъ имаме да се справяме съ икономически и политически въпроси. И питамъ се: какво ще направимъ ние сега при туй положение?

Г. г. народни представители! Една нова история започва за България. Недейте мисли, че съ сръдствата, които ние и вие навремето туряхме въ действие, за да дадемъ просторъ, за да дадемъ просвѣта и икономическо и обществено процъвяване на нашата нация, днесъ ще можемъ да направимъ. Културнитѣ политически сръдства си оставатъ, обаче новото време, констелацията, въ която ние се намираме на Балканитѣ и въ Европа, е издѣлно измѣнена. Какъ ще процедираме ние, какъ ще работимъ, за да излъземъ отъ това положение? Виждамъ, че ние и въ речника си, и въ мислитѣ си се връщаме пакъ къмъ миналото, като че ние можемъ да излъземъ отъ това положение. Въпросътъ трбва да бжде поставенъ другояче: не какъ ще

излъземъ отъ това положение, а какъ ще живѣемъ ние при това положение. Погрѣшна мисль е — и фактически, и субективно — да се питае какъ ще излъземъ ние отъ това положение. Нѣма да излизаме ние отъ това положение; при това положение ние ще искаме да живѣемъ, като ще гледаме, ако можемъ, да го измѣнимъ. Какъ ще се измѣни, обаче, цѣлото това положение, балканско и международно? Цѣла България, въ нейната мисль и въ нейната активност да бжде турена въ движение, не ще бжде въ състояние днесъ нѣщо особено да направи. Положението е европейско, положението е балканско. И ние ще гледаме да живѣемъ въ сръдната на европейското и на балканското положение и ще поправяме, ако има възможностъ да се поправи нѣщо отъ станалото.

Какво е направила политиката на миналитѣ режими, за да поправи това положение? Дали е направила постѣпки, за да го поправи? Режимътъ на Стамболийски, на земеделѣцитѣ, се опита най-непосрѣдствено съ едно сближение на неговитѣ първи хора съ тогашнитѣ водители на европейската политика не да премахне, а да смекчи остритѣ болки. Знаете какъ се действува тогава за репарациитѣ, за тѣзи комисии, които бѣха тукъ, за всичкитѣ ония затруднения, въ които ни туриха двата договори за миръ. Режимътъ, обаче, на последващитѣ управления — режимътъ на Демократическия сговоръ, който следъ 4-годишното управление на Стамболийски пое управлението и стоя 8 години на власт — какво е направилъ? Слушахме ние академичната речъ на г. Калфова. Но ние се питае какъвъ е резултатътъ на това управление, какво ни даде то? Единъ договоръ съ Турция и едно измѣняване презъ 1926 г. на нашитѣ довоенни задължения. Трбва да прибавимъ още уреждането и задълженията къмъ Германия, поради което се хвърлиха пари за вѣтъра — за Кайзеровския вѣтъръ — когато тия пари можеха да не бждатъ дадени. Трбва да прибавимъ още платенитѣ по Деклозиеровата афера милиони. Подиръ това ни дойдоха толкова македонски бѣжанци, изпратени отъ Гърция, и то вследствие на едни хатаво уговорени решения, отъ които впоследствие Гърцитѣ се отказватъ. Декларации трбваше да се даватъ отъ изселващитѣ се българи и ние понудвахме тия българи да даватъ декларации. То бѣ една политика основно противна на туй, което ние наричаме племенна политика.

Х. Статевъ (д. ст. Ц): Тя ни бѣше наложена.

Я. Сакжзовъ (с. д): Знаемъ ние какъ ни бѣ тя наложена, знаемъ ние какъ можеше тя да бжде избѣгната. Останаха тамъ толкова хора, а можеха да останатъ и още. — Какъ се отнасяме ние днесъ къмъ тая политика? Залъскаме я отгоре-отгоре, минаваме я съ една хубава, академична речъ. А това бѣ политика презъ цѣли 4 години.

Подиръ това иде другата политика — тая на г. Буровъ. Какво се направи? Въ гози отръзъкъ на Ляпчевъ-Буровото управление що е направено за туй, което казвамъ, че трбва да бжде измѣнено, що е сторено за България? — Нищо. Отъ тази трибуна толкова пъти народни представители, на които не принадлежеше инициативата, вземаха думата, за да накаратъ правителството да вземе починъ да направи нѣщо. Другитѣ народи, които излъзоха отъ войната победени, разкъсани, онеправдани, си казваха думата — ние мълчахме. Кого искахме да омилостивимъ? Съ мълчанието си кого искахме да спечелимъ? Мълчаха, не работѣха — къмъ това ще има да се повърна по-нататъкъ — не работѣха просто, не се занимаваха съ задачата си. Или пъкъ изникваха имъ прѣчки не-преодолими!

Една политика въ времето на Стамболийски ни докара друга една политика въ времето на Демократическия сговоръ — говоря за македонското движение, което мжчно бѣше и тогава, и по-сетне, и до днесъ още да бжде турено въ рамки, които да не прѣчатъ на голѣмата политика на този народъ, който е въ туй положение, което знаете. Македонскитѣ патриоти смѣтаха, че съ сръдствата на миналото ще могатъ да спасятъ онова, което за всички насъ е единъ голѣмъ дългъ да го спасяваме. И ето, ние слушахме снощи красивата речъ на г. Буровъ, патриотическа речъ, като че ли говори въ едно публично събрание, а не въ единъ Парламентъ, дето се дава смѣтка за миналото и кждето се нареждатъ начинания за днешното време.

Ето, имаме вече и двегодишното управление на Народния блокъ. Какво прави по тия въпроси той? Знаемъ, натегна ни най-напредъ икономическото положение, натегна ни финансовото положение — натегна ни отъ две страни. Финанситѣ ни, сръдствата ни ги разпилѣха въ ми-

налото; заеми правихме — разпилѣха ги, отидоха, та се не видѣха! И фондоветѣ отидоха, изчерпиха се. Отиде и пензионниятъ фондъ, отиде и фондътъ за осигурка на работниците. И никой досега не е помислил да възвърне поне една частъ отъ това, което е взето отъ тѣзи фондове за заеми на общини и пр., или поне да осигури да не се пилѣятъ тѣ по-нататъкъ.

Какво е направено и какво прави днешното управление въ другата област? Въ две голѣми области то има какво да върши, да прояви активностъ — една област е политическата, другата е стопанската. За голѣмо съжаление, днесъ на Министерството на външнитѣ работи сѣ струпани тѣзи две голѣми задачи. Азъ не зная друго министерство, което днесъ да бѣде по-важно отъ Министерството на външнитѣ работи — важно както въ политическата област, така и въ икономическата. На него е възложена почти всичката инициатива на държавата. То ще трѣбва да ни намѣри пътя за икономическото заздравяване на България, защото България не може вече да живѣе сама въ себе си; тя безъ външния свѣтъ не може да съществува, на нея сѣ нуждни стоки отъ вънъ и нейнитѣ произведения трѣбва да отидатъ навънъ. Ние сме частъ не само отъ Балканитѣ, но и отъ европейското стопанство, отъ свѣтовното стопанство. И ние би трѣбвало да видимъ каква инициатива ще има днешното управление и въ тая област.

Въ политическата област, г. г. народни представители, ние имаме свързани рѣще; имаме свързани рѣще съ Турция, свързахте ги рѣцетъ и съ Гърция, развалихме търговскитѣ договори съ тѣхъ отъ миналото. Въ времето на г. Ляпчева и г. Бурова се развали договорътъ съ Гърция. Снощи чувахме да казватъ за колко милиони стоки харчехме въ Гърция навремето — тая Гърция, която е тѣй близко до насъ, която има милионѣ бѣжанци, които, колкото и да се занимаватъ съ агрономия, продаватъ своя инвентаръ и ставатъ градски жители. Гръцката нация, въпрѣки нѣкои мнения, които напоследѣкъ започнаха да циркулиратъ, е преди всичко търговска, градска нация. Тя живѣе съ външния свѣтъ — отъ тамъ се храни. Тя получава своитѣ земледѣлски и скотовъдни произведения отъ сѣседитѣ си, отъ външния свѣтъ. Нашитѣ вкусове, нашитѣ начини на живѣене и тия на грѣцитѣ сѣ еднакви. Вие казвате, че нашиятъ износъ къмъ Гърция се е намалилъ и ще се намалѣва по-нататъкъ. Напротивъ, г-да, ние имаме едно близко мѣсто, ако щете, и две мѣста, презъ които можемъ да вмѣкваме нашитѣ стоки, нашитѣ произведения. Минете само единъ пътъ, само единъ пътъ се разходите, г. г. народни представители, отъ Свиленградъ до Солунъ. Минете съ по-бавенъ тренъ и по всички гари ще видите хора, които тѣй или иначе се интересуватъ отъ насъ, искатъ да знаятъ какво става въ сѣседната страна, защо не дохожда това, което е дохождало по-рано. Естественото дебукне на българската дребна производителностъ е била Гърция и си остава Гърция. Наистина, срещу своитѣ произведения, сега, въ ново време, тя ще дири други богати страни, кадето да ги изнася, та отъ тамъ да взема суровитѣ си материали, го вкусоветѣ, начинитѣ, дребното пренасяне на стока въ тая страна остава на насъ; съ катъри, съ коли, съ най-примитивни сръдства ще бѣдатъ пренасяни нашитѣ стоки тамъ по цѣлата граница отъ Свиленградъ до Солунъ. Тая гладна страна чака нашето производство. Какво е направено въ това отношение? Ние, особено днешното управление, като наследникъ на миналото, сме се уловили въ нѣкакви си свещени сякашъ слова, договори: Молловъ—Кафандарисъ, репарации, и чакаме нѣкой да дойде отъ вънъ да ни разреши тѣзи въпроси. Навремето се предлагаше една глобална сума — да се споразумѣятъ България и Гърция, за да се мине къмъ едни правилни търговски договори; предлагаше се това отъ компетентни лица, отъ натоварени лица — мисля, че това бѣха г. Корфъ и неговиятъ сѣтрудникъ. Предлагаша ни се начини на споразумение — избѣгвахме ги, оставихме ги. И когато това правителство пое за пръвъ пътъ грижата да влѣзе въ споразумение по тия въпроси, ние видѣхме г. Малиновъ да защитава една кауза въ Женева, която съвсемъ не бѣ на мѣсто. И всички тамъ му казаха: „Ние чакаме отъ васъ, г-да, да се споразумѣете, а не да дискутирате; искаме на Балканитѣ вие да живѣете мирно; Европа не може да се занимава съ васъ“. А ние отидохме да пледираме юридически каузи! И досега още продължаваме по сѣщия пътъ. Она денъ имавме случай пакъ да чуемъ господата да настояватъ пакъ върху това, когато то трѣбва тѣй или иначе да се свърши. Ако г. Велозелосъ по известни свои съображения е отлагалъ въпроситѣ, новиятъ министъръ Цалдарисъ е готовъ да направи нищо — готовъ е, защото и той иска да има въ Гърция нѣщо направено по отношение на своитѣ сѣседи. Не

трѣбва въ тая областъ ние да бѣдемъ тѣй опърничави, да се държимъ о едни дефиниции, които нѣма да ни докаратъ фактически никакви резултати.

Какво е направено съ Ромъния? За голѣмо съжаление, още висятъ въпроситѣ съ Ромъния, съ която най-леко можеше да се свърши нѣщо. Като че и тамъ нищо не мръдѣва, никакъвъ напредѣкъ нѣма. Правителството сякашъ чака нѣкой другъ да дойде да свърши работата заради него.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Вие въ конференцитѣ не можате да направите нищо — стана две години работите. Не съзирате ли мъжнотии?

Г. Т. Данаиловъ (д. сг.): Най-приятното е нѣкой другъ да свърши тая работа!

Я. Сакжзовъ (с. д.): Много ми е приятно това пресичане, г. министъръ-председателю. Благодаря Ви. Какво чакате Вие? Вие упълномощихте ли тия представители на балканскитѣ конференции да приготвятъ почвата отъ Ваше име? Колчето пъти сме се отнасяли до правителството, вие винаги сте ни казвали: „А бе, вие тамъ вижте така, така и така“, т. е. палаври — приказвайте си!

Х. Статевъ (д. сг. Ц.): Горѣ-долу то е така.

Я. Сакжзовъ (с. д.): Дошло е време да се занимае Народното събрание съ този страниченъ въпросъ, който се повдига тукъ: бива ли да се продължаватъ тия „палаври“?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Г. Сакжзовъ! Азъ искахъ да Ви кажа колко сѣ голѣми мъжнотии — че даже вашитѣ конференции на неофициални хора сръбчатъ толкова много трудности.

Г. П. Геновъ (р.): Ромънитѣ, следъ като ни поканиха, сѣ отложиха въпроса за наесенъ — не по наша вина. Сърбитѣ не се явиха никакъ.

Я. Сакжзовъ (с. д.): Трудноститѣ ги знамъ. Тѣ сѣ въ това, че ни една отъ странитѣ не смѣта, че е длъжна да се отзовава на покана отъ България, която е най-вече засегната. Турция, Гърция, Сърбия и Ромъния не сѣ наши длъжници. Тѣ сѣ длъжници исторически, но къмъ насъ нищо не дължатъ. Ние ще трѣбва да ги диримъ. А тѣхнитѣ очи сѣ обърнати на другале. Турция си гледа Азия и Сръдиземното море; Гърция си гледа Егеята и гледа да запази тази ивица отъ Тракия, която ѝ падна благодарение на нашето неумение да си водимъ политиката. Сърбия, пакъ благодарение на нашето неумение да си водимъ политиката, владѣе днесъ голѣма частъ земя, която исторически е населена съ българи, която 100 години е имала българско четмо, българско писмо, българска култура. Днесъ Сърбия гледа на западъ. Тя има да се разправя съ Унгария, съ Италия, тя е покровителствуванa отъ Франция и не смѣта да отговаря на наши позиви. Що сме ние? Та ние си знаехме още отъ първия денъ, че повикването на представители на общественото мнение въ България да взематъ участие въ Балканската конференция не цели нищо друго, освенъ наново потвърждение на ония договори, които войната ни наложи. Ние го казахме и на миналото правителство, и на днешното. Ние говорѣхме за онова невъзможно положение, въ което сме поставени, понеже нѣмаме опредѣлена политика съ тия държави, и искахме правителствата да ни опредѣлятъ начинитѣ, по които ще конферираме. Стигнахме до единъ известенъ край, сондирахме, и наша длъжностъ бѣше да дойдемъ до тоя край. Още миналата година на Балканската конференция, която се състоя въ Букурещъ презъ м. октомврий, ние дойдохме до убеждението, че по-нататъкъ не може да се върви съ Гърция и съ Сърбия. Обаче никогажъ не сме смѣтали, че и съ Ромъния не може да се върви напредъ. Съ Ромъния вече пътѣтъ бѣше пробитъ, имаше брешъ, имаше процепъ и можеше да се следва по него пътѣ. Съ Турция Вие ни свързахте рѣцетѣ. Вие сами ходихте въ Анкара и назначихте две комисии. Мръднаха ли тия две комисии една стѣпка напредъ? Кажете!

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Мръднаха, мръднаха.

Я. Сакжзовъ (с. д.): Да, мръднаха! Минаха се толкова месеци — какво направиха? Нищо! Нищо не признаватъ. Приехме единъ договоръ съ Турция за настаняване. За настаняване Турция и дума не дава да става. Ако тия конференции можеха да ни дадатъ една балканска федерация, една голѣма империя на 5-тѣ държави, въ която ние да

имаме право да се настаняваме като културни хора навсякъде, дето интересът на населението позволяват, ние щяхме да приемем тая федерация и без вашето съгласие. Предъ българското обществено мнение ние щяхме да приемем такава една федерация, която да имаме правото, както въ старата турска империя, да я смѣтаме като наше голѣмо отечество, въ което да можем да се настаняваме като културни хора, като хора на труда, като хора на интелекта и т. н. Но това не можеше да ни се даде. И това тѣ не искаха. И миналата година ние не отидохме — ние, отговорните, а пратихме втори едни лица да отидат да кажат, че докато нашите съседи не завършат съ въпроса за малцинствата, ние не можем да посещаваме конференциите. Вие какво ни отговорихте? Вие казахте: „Продължавайте, България не може да отсъствува отъ конференциите“. България трѣбвало да присъствува на тѣхъ, т. е. да продължава „палавритъ“. Единъ пактъ се изработи. Ние ви казахме, че този пактъ е недостатъченъ, че ние не можемъ такъвъ пактъ да приемемъ. Въ Вашето министерство ни казаха, че такъвъ или иначе пактъ може да се приеме съ една резерва. Ето една политика неопредѣлена, една политика, която не дава възможност на хората отъ балканските конференции да вършатъ нищо. Па и да ви кажа, що сме ние и какво могат да представяват отъ себе си представителите на балканските конференции? За другите — да; за Ромъния — да; за Гърция — да; за Турция и Сърбия — да, но за насъ, ние, които искаме отъ всички тѣхъ? Коя е силата, която ще ни даде нищо, което искаме отъ тѣхъ? Общественото мнение? Въ Турция за общественото мнение е мѣсто да се говори. Въ Гърция може да се приказва за общественото мнение, но това общественото мнение е свързано съ съдбата на Югославия. Тѣ не искатъ да се дѣлятъ отъ нея. Ромъния? Ромъния гледа, може би, съ усмивка на нашите усилия да я правимъ балканска държава. И колкото г. Титулеску да ни моташе, когато бѣхме сега въ Букурещъ на съвета на балканската конференция, че Ромъния смѣтала за своя честъ, че е балканска държава, тя не е такава. Ромъния нѣма балкански интереси и не гледа на тѣхъ. Тя има балкански интереси дотолкова, докогато иска да омаломощи длъжницата България. Дотолкова — да, повече — не. И ето, ние сега се виждаме не само политически изолирани, но и каточели безъ всѣкакви срѣдства нѣщо да направимъ, за да излѣземъ отъ това положение.

Ще дойда до втората област.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Вие казахте, че нѣмаме никакви срѣдства. Срѣдствата сѣ народните добродетели и народното търпение.

Я. Сакжзовъ (с. д): Само при едно условие, г. професоре, бихъ могълъ да приема Вашата рецепта. Търпение — това значи умение да очаквашъ последствията отъ своите действия. Но да търпишъ като волъ, безъ да вършишъ нѣщо да измѣнишъ положението си, това е черта на миналото, това е черта на робски и на феодални времена.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Робъ не съмъ. Подъ търпение разбирамъ приготвление на народните вътрешни сили — умствени, идейни добродетели. Това разбирамъ.

А. Аврамовъ (з): (Казва нѣщо)

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Хайде, ти и тукъ ще се намѣсишъ! Въ всички работи си вътре! Стой си тамъ въ Ески-Джумая!

Я. Сакжзовъ (с. д): Оставямъ политическата област и, за да не ми изтече времето, минавамъ къмъ другата област.

На Министерството на външните работи предлежи не само да ни създаде политически симпатии, но и да ни свърже и икономически съ Европа.

Отъ балканските държави, казахме, Гърция е наша естествена консоматорка. Гледайте да я не изпуснемъ. Ей го где е Солунъ; за нѣколко часа ще се отива тамъ съ аеропланъ, за десетина часа ще се отива по желѣзница. Свържете по-скоро България съ тая грѣзка желѣзница. Вие, които толкова често ни говорите за национализъмъ, схващате ли какъвъ първокласенъ центъръ е Солунъ? Азъ имахъ случай да го кажа на нѣкои господа. Солунъ е най-благоприятниятъ центъръ за насъ. Защо бѣгате отъ него? Защо закривате тая граница? Ами че Солунъ е свърталище на голѣми фирми и едри търговци. Солунъ е търговски центъръ на Балканския полуостровъ или, ако не е, може да стане такъвъ. Сърбите иматъ тамъ цѣла една морска зона; ние, ако можемъ да имаме една такава — а

гърците я предлагаха на насъ и предлагатъ я още — ще осъществимъ една голѣма придобивка за стопанска България.

И да нѣмаше Солунъ, вие трѣбваше да искате да създадете на тоя край единъ такъвъ центъръ. Ако вие тамъ имате едно търговско пристанище... — Г. председателю! Моля, пазете тишина. Не ме смущавайте (Веселостъ). Солунъ, така както е поставенъ географически; Солунъ, гдето могат отъ съседните страни да отиватъ наши еднородци; Солунъ, гдето наши, тукашни граждани могат да вършатъ тамъ своята търговия, а покрай търговията може и култура да занасятъ, Солунъ може да стане онова, което напразно го дирятъ други — да събужда народната свѣсть у тия, които сѣ потиснати. Но да се не простирамъ по-нататъкъ.

Да кажа две думи и за Албания. Хората отъ Балканската конференция успѣха нѣщо да направятъ съ албанците. Единъ протоколъ имаме подписанъ; тоя протоколъ се даде въ Министерството на външните работи, той се даде и въ Синода. Обърна се внимание и на министерството и на Синода: пригответе си хората за тия 15—20 села; тая бразда въ Албания, населена отъ българи, може да играе една втора роля на Солунъ; тамъ може да стане единъ хубавъ центъръ на българска култура, съ малко разности, съ малка икономическа помощъ и може да бѣде заздрано българското население. Какво се направи, г-да? Изгониха цѣло едно село — пренесоха го въ Югославия. И нашето Министерство на външните работи нехае, българската националностъ мълчи, спотайва се, не знае какво да направи, защото нѣма инициатива отъ тамъ, дето трѣбва.

За Ромъния. Ама какво по-благодатно искате вие отъ това, че имате въ Добричъ, въ Балчикъ и въ толкова села въ Добруджа българско население, което иска да чете и може да чете на български? Де сѣ вашите помощи тамъ? Де сѣ нашите помощи? Де сѣ нашите списания, нашите книги, нашите читалища?

Ще кажете: „Не даватъ, гонятъ, преследватъ!“ На едно мѣсто не даватъ, на друго мѣсто ще помогне, ще мине.

Българи има и въ Добричъ, и въ Кюстенджа, и въ Балчикъ, и въ Силистра, и въ Тулча, и въ Бесарабия. Въ Бесарабия имаме вече български центрове; имаме депутати българи въ ромънския Парламентъ, избрани отъ Бесарабия, които искатъ да разпространяватъ българската култура тамъ, които искатъ да иматъ сношения съ насъ. Дайте да завържемъ тѣзи сношения! Дайте единъ български органъ, който да тури въ движение тѣзи желания, които се проявяватъ! Какво правимъ по този въпросъ? Правимъ ли нѣщо?

Не виждамъ; не се върши нищо. И когато говоря това, азъ не забравямъ и другата страна — че ние пкъ трѣбва да свикнемъ и самите български населения, които сѣ останали извънъ нашите граници, да проявяватъ и тѣ една активностъ. Това е една точка, върху която азъ особено настоявамъ. Трѣбва да се пробуди у тѣзи населения тази активностъ. И ако ние направимъ това на известни мѣста и въ Гърция, и въ Югославия, и въ Ромъния, ние ще се освободимъ тукъ, вътре, отъ една голѣма тежестъ; ние ще усѣтимъ едно облекчение. На тѣзи населения трѣбва да се даде тая активностъ.

Преди година и половина-две, на една балканска конференция въ Тирана, Съюзътъ на градовете бѣше изпратилъ една българска делегация отъ трима души наши помощникъ-кметове. По пътя отъ Солунъ до Корча тѣ сѣ срѣщали българско население, говорили сѣ на български, и макаръ да сѣ имали турци съ себе си въ колите, спирани сѣ колите и сѣ говорили съ българското население. Това е не само една пропаганда, но е една помощъ, едно разведряване на това население. И когато сѣ отишли въ Тирана, при тѣхъ сѣ явили цѣли делегации българи. Правимъ ли нѣщо оттукъ натамъ и събуждаме ли у тѣзи хора една активностъ, една самостоятелностъ, безъ която вие не можете да очаквате едно задържане на националното съзнание у тѣзи хора?

Трѣбва да се пробуди у тѣхъ тази активностъ. И азъ бихъ казалъ, че всички ония организации, които искатъ, които иматъ за целъ да запазятъ националното съзнание на нашите населения извънъ границите ни, трѣбва да ударятъ въ тая точка, да организиратъ нѣщо. И тогава ние ще се освободимъ, както казахъ, отъ една голѣма тежестъ въ нашата вътрешна политика.

Г. г. народни представители! Азъ бихъ могълъ да завърша казаното дотукъ, защото това е най-главното, което имахъ да кажа. Обаче предстои свикването на една свѣтова стопанска конференция, за която днесъ изпра-

тихме една делегация. Позволете ми да кажа и за нея нѣколко думи. Сѣмта се, че тая стопанска конференция ще уреди сношенията между разнитѣ държави, че ще регулира размѣната на продукти между единия свѣтъ и другия, между всичкитѣ държави.

Споредъ мене, такава една целъ може да бѣде дадена на стопанската конференция, но тя не ще бѣде въ състояние да направи нищо практическо. Стопанската конференция се свиква отъ Англия. Всички искаха да отидатъ. Америка не искаше, но най-сетне и тя се съгласи. Англия иска — както и другитѣ голѣми държави — да се реши въпросътъ за военнитѣ дългове. Военнитѣ дългове ще се решаватъ тамъ. Тамъ ще се вземе и друга една мѣрка: ще се уредятъ митнически споразумения, ще се премахнатъ или намалятъ митническитѣ тарифи за известно време, за известни години. Трети единъ въпросъ ще бѣде въпросътъ за златото, въпросътъ за уравниване на монетитѣ — защото при една неуравнена монета държавитѣ губятъ, поради това, че не може да се купува съ висока монета; искатъ да изравнятъ монетитѣ било върху базата на златния еталонъ, било върху едно и сѣщо ниво на намалена монета. Тѣзи три голѣми въпроси, които интересуватъ голѣмитѣ свѣтовни европейски държави, ще бѣдатъ поставени на дневенъ редъ въ свѣтовната стопанска конференция и може би ще се занимаватъ съ тѣхъ.

Българската делегация, въ този голѣмъ комплексъ въпроси, какво ще може да принесе за другитѣ и за себе си? Ето единъ голѣмъ въпросъ. Тукъ на Министерството на външнитѣ работи е дадено да промисли дали не може свѣтовната конференция да бѣде използвана отъ българскитѣ делегати за непосредственитѣ цели на нашето стопанство и на нашата политика. Нашата политика е: закрила на малцинствата, поправка на невъзможнитѣ граници, ревизия на договоритѣ и въ стопанско отношение — намиране тържища, пазари за българскитѣ произведения. Ето една непосредствена задача на българската делегация.

Втората задача на нашата делегация е следната. Тази свѣтовна конференция, както и Женевскитѣ събирания, трѣбва да бѣдатъ използвани отъ българската политика, за да намѣримъ приятели.

Шефътъ на днешния Народенъ блокъ преди нѣколко години, докато бѣше въ опозиция, дирѣше за България единъ покровителъ, единъ приятелъ. Г. г. народни представители! Недейте се отдава на илюзията да намѣримъ само единъ покровителъ. Ако диримъ и намѣримъ само единъ такъвъ, нѣма да бѣдемъ покровителствувани по никой начинъ. Ние трѣбва да диримъ приятели.

Втората редица задачи е да намѣрите приятели за българскитѣ политически и стопански каузи. Тукъ ще се събира подиръ нѣколко месеци конгресъ на демократитѣ и радикалитѣ и т. н. Това е едно добро дѣло, както е добро и това, че въ Солунъ се открива подиръ 2—3 месеца единъ панаиръ, на който ние трѣбва да отидемъ. Българската индустрия, българското производство трѣбва да отидатъ тамъ. Така сѣщо, като ни идатъ тукъ на гости, ние ще трѣбва да се срещнемъ съ тѣзи хора. Ние ще трѣбва да отидемъ и въ Европа да намѣримъ приятели.

Нѣма да бѣде индискретно, ако кажа, че въ Парижъ очакватъ българската делегация да отиде да се срещне съ францускитѣ обществени дейци. Какво правите вие, какво правимъ и ние, когато хората тамъ, заети съ голѣми свѣтовни въпроси, иматъ възможностъ да помислятъ за Балканитѣ и ни правятъ това предложение: „Елате, срещнете се, опознайте се, да чуемъ непосредствено вашитѣ болки, па да ви кажемъ по кой начинъ полека-полека тѣ могатъ да бѣдатъ облекчавани“? Защо въ тази областъ ние не проявяваме никаква активностъ? Ето съ това азъ завършвамъ моитѣ бележки по външнитѣ работи.

Г. г. народни представители! На активността на едно правителство — активностъ, която си е начертала точно своитѣ задачи по външнитѣ отношения — азъ отдавамъ най-голѣмо значение, изхождайки отъ опита, който имамъ въ моя краткъ животъ, и отъ опита, който ни дава историята на европейското човѣчество. Говорятъ за военнитѣ, че е необходимо тѣ да иматъ единъ планъ и този планъ да се прокарва безъ колебание. Сѣщото е и за външната политика. Дайте ни, г-да, единъ планъ на вашитѣ действия! Казахме още въ началото, че днесъ нѣма друго министерство, което да бѣде тъй важно и да събира всичко, за което българинътъ ламти и желае да постигне, както Министерството на външнитѣ работи.

Затова на Васъ, г. Мушановъ, като министъръ-председателъ и като министъръ на външнитѣ работи на правителството на Блока, който обещавахе това и това, подлежи да си избратите тази програма, да я дадете тукъ на насъ, въ потѣсенъ или въ по-широкъ кръгъ, да я обми-

слимъ и да я туримъ въ действие за постигане въ всички тѣзи политически области, които чакатъ нашето действие.

Насъ нѣма да ни подирятъ, г. министре! Нито ромѣнитѣ ще ни повикатъ, нито сѣрбитѣ ще ни повикатъ. Ето, онзи денъ пратихме делегация въ Монтрьо да се срещне съ ромѣнитѣ и сѣрбитѣ. Сѣрбитѣ не дошли, ромѣнитѣ пъкъ отложили за есенъта, за септемврий и нашитѣ делегати сѣ отишли напраздно. А на 15 септемврий ще се свика конференцията въ Солунъ. Ромѣнитѣ отлагатъ отъ Монтрьо за Търново. Щѣли да дойдатъ два-три дни преди конференцията въ Солунъ. Хората не бързатъ, ние бързаемъ. И понеже ние бързаемъ, дайте този планъ и пригответе си хората да го изпълнятъ. Само тъй ще постигнемъ задачитѣ, които поставя днешното време и на които, ако ние не отговоримъ, нѣма да бѣдатъ записани имената ни въ хубавата страница на историята на България. (Ржкоплѣскания отъ лѣвицата)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Геневъ.

Г. П. Геневъ (р): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Когато днесъ обсъждаме бюджетопроекта на Министерството на външнитѣ работи и едновременно съ това — нашата външна политика, много естествено, ние не можемъ да се откъснемъ нито отъ голѣмитѣ международни, свѣтовни събития, които ставатъ понастоящемъ, нито отъ положението, което България заема на Балканитѣ и въ Източна Европа.

Свѣтътъ, г. г. народни представители, живѣе въ сѣщность между мира и войната. Никога, може би, отъ свършване на последната свѣтовна война, положението не е било тъй комплицирано и тъй пълно съ неизвестности за утрешния денъ, както това е понастоящемъ. И правъ е може би бившиятъ француски министъръ-председателъ г. Ерио, когато преди нѣколко дни казваше: „⁹/₁₀ отъ вниманието ни трѣбва да бѣде насочено къмъ външната политика, защото една нова война въ Европа ще направи сѣмѣшни днешнитѣ наши усилия за една стопанска реорганизация“.

А, г. г. народни представители, положението въ свѣта действително е много тревожно. Отъ година и половина ние имаме една война въ Далечния изтокъ, която напоследъкъ поне временно се прекрати. Тази война наруши единъ „свещенъ“ договоръ. Това бѣше Вашингтонскитѣ договоръ отъ 6 февруарий 1922 г., който гарантира цѣлостта и независимостта на китайската държава. Следователно, вричкитѣ апели, че *Pacta sunt servanda*, че договоритѣ сѣ свещени и трѣбва да се пазятъ, виждаме, че иматъ свѣршено относителна стойностъ. Международнитѣ събития често пѣти се развиватъ съ такава главоломна бързина, че наистина никой не е въ състояние да спре избухването на една война, колкото и тя да е нежелана. И когато днесъ въ Европа се говори, че нито народитѣ, нито даже тѣхнитѣ правителства — които обикновено сѣ по-експанзивни — желаятъ войната, ние пакъ не трѣбва да изпущаме изъ нашата мисль, че събитията сѣ толкова заблестени, че една война може да стане.

Положението въ свѣта продължава да бѣде тревожно, защото мирнитѣ договори, така както тѣ се подписаха въ Парижъ, създадоха на много мѣста въ свѣта едно неудържимо положение. Отношенията между голѣмитѣ държави сѣ изпълнени съ взаимно недовѣрие и съ взаимно дебене. На Вашингтонската конференция презъ 1922 г. Япония се съгласи да подпише договора за зачитане китайския интегритетъ. Обаче веднага следъ това мнозина казаха, че нищо не е по-несигурно, отколкото положението въ далечния Изтокъ, тъй като има известни положения, които често пѣти тласкатъ народитѣ къмъ война, безъ дори самитѣ народи или тѣхнитѣ правителства да желаятъ тази война.

Азъ тукъ мога да ви напомня единъ рефератъ върху международното преселничѣство, който въ 1927 г. въ Хагската академия по международното право чете професоръ Варне, отъ Гандския университетъ, социалистъ по убеждение, помощникъ на Албертъ Тома въ Международното бюро на труда.

Въ тая своя лекция той изтъкна, че три държави въ свѣта — между които на първо мѣсто стои Япония — сѣ поставени въ такава тежко демографско положение и при такива тежки стопански международни условия, че се тласкатъ неминувемо къмъ война. И той въ 1927 г. предрече: „Нѣма да се минатъ много години, Япония ще трѣбва да потърси чрезъ силата на оръжието изходъ отъ положението, въ което е поставена понастоящемъ; защото тя има едно население, което се увеличава съ 1.200.000 души всѣка

година, при една гъстота от 170 души на квадратен километър, когато в Съединеният щати гъстотата е само 17 души на квадратен километър. Япония е една държава, която е изолирана в цял свят, и особено в Великия океан и в Далечния изток, чиито подданици не се приемат като работници в никоя държава — нито в Америка, нито по островите на Великия океан — и тя ще трябва неизбежно да търси един изход от създаденото положение, като прибегне до война.

И, наистина, не се минаха повече от 3 години, войната в Далечния изток избухна и Япония стана господарка на голяма част от Азиатския континент, като основа една голяма континентална азиатска империя.

В същото положение демографско и стопанско се намират други две велики държави в Европа — Германия и Италия. Германия има територия 470 хиляди квадратни километра с 65 милиона население, при 140 души на квадратен километър; Италия има територия 310 хиляди квадратни километра, с 42 милиона население, също с 140 души на квадратен километър. Това са държави, лишени и от всякакви колонии. Италия, подобно на Япония, е лишена от всякакви природни богатства. Млечно живеят тези държави. И аз мисля, че млечно ще може да им се помогне, даже чрез един благополучен изход на Лондонската конференция. И може би Хитлер е прав в своето възру, когато в своята брошура „Meine Kampf“ — „Моята борба“ — казва, че „Германия трябва да търси земя да разсели своето население“. Млечно може да се върнат световните условия там, където бяха преди войната: Германия да намъри един широк пласмент на своите индустриални произведения. Тя ще трябва по необходимост да се върне към земята; но самата земя в Померания и в Източна Пруссия е твърде малко, за да може да се разреши този голям демографски и същевременно стопански проблем за Германската държава.

Аз искам да подчертая, г. г. народни представители, че наистина има едно положение извънредно сериозно и извънредно млечно в света, което млечно ще може да бъде разрешено и с помощта на международните конференции.

Мирните договори, които се помъчиха да дадат едно разрешение на въпроса, знаем, че не го разрешиха; напротив — още повече го усложниха. А историята ни казва, че не е имало мирен договор, който да трае дълго време — той бива винаги ревизиран по мирен начин или най-вече чрез война. Виенският договор от 1815 г., който създаде Свещения съюз, продължи едвам десетина години. На Веронския конгрес в 1823 — 1824 г. от него се отказа Англия; в 1825 г. от него се отказа Русия, след смъртта на Александър I. Парижкия договор от 1856 г. бѣ ревизиран в 1871 г. от Русия чрез нейния протест против неутрализацията, която се наложи за нея в Черно море. Франкфуртският договор от 1871 г., чрез който Франция бѣ заставена да отстъпи Елзас и Лотарингия на Германия, бѣше един от най-трайните — той трая 48 години и бѣ ревизиран с последната война.

Следователно, колкото и да ни се говори за вѣчни договори, нѣма такива в човѣшката история. Всѣки договор е краткотраен — идват нови условия, които неминуемо го разрушават. Досега историята знаеше унищожаването на всички договори, особено на мирните договори, чрез война; и понеже в миналото мирните договори не биваха ревизирани по мирен начин, затова биваха предизвиквани войни. От тук разбирате мисълта на Уилсона да се създадат правни сѣдства за ревизията на мирните договори, да се създадат сѣдства за мирното ревизиране на тия договори.

В второто заседание на Парижката конференция, на 21 януарий 1919 г., той е казал: „Мирните договори ще уреждат временни положения. Тѣ могат да съдържат грѣшки. Онова, което ще бѣде вѣчно и трайно, това е уставът на Обществото на народитѣ. В този устав ние трѣбва да предвидим една клауза за мирното ревизиране на самитѣ мирни договори“. От тук излѣзе мисълта за мирната ревизия на мирните договори и създаването на чл. 19 от пакта за Обществото на народитѣ.

По този въпрос и днес се водят голѣми научни спорове и голѣми дипломатически борби. Защото, ако анализираме пакта на Обществото на народитѣ, ние се натѣкваме на една антитеза между разпорежданията на чл. 10 и тия на чл. 19 от този пакт. Чл. 10 има за задача да гарантира териториалното статукво, което се създаде през 1919 г. на Парижката конференция; чл. 19, наопаки, има за цел да допусне една мирна ревизия на мирните договори и по тоя начин съдържа зародиша на ревизията, докато чл. 10 поддържа териториалното статукво.

Тая антитеза бѣ забелязана веднага след като Обществото на народитѣ започна да функционира. И през 1920 г. Пийредонѣ, представител на Аржентина, повдигна въпроса за изяснение на тази антитеза, на това противоречие между чл. 10 и чл. 19 от пакта. Той поиска дори да се измѣни чл. 19 и понеже Обществото на народитѣ не възприе тезата за промѣна на чл. 10, Аржентина го напусти.

В 1921 г. Дохерти, представител на Канада, поиска също така изяснение на въпроса и тогава общото събрание на Обществото на народитѣ назначи една юридическа комисия, която да проучи постановленията на двата члена и да даде мнение дали пактът в своята цѣлост има за цел да увѣковѣчи териториалното статукво на Европа, както то бѣ уредено от мирните договори, или предвижда и възможност за ревизия. Тази комисия излѣзе с доклад, който гласи: „Задачата на чл. 10 не е да увѣковѣчи териториалната и политическата организация, така както тя бѣ установена и както съществуваше в епохата на последните мирни договори. Модификации могат да бѣдат направени“.

Следователно, виждате, че шумът, който се вдига днес около въпроса за ревизията на договоритѣ, всмисъл, че такава ревизия ще предизвика война, не отговаря на действителността, на фактитѣ. Най-компетентното учреждение в Обществото на народитѣ — неговата юридическа комисия — дава мнение, което още в 1922 г. е докладвано на общото събрание на Обществото на народитѣ, а именно, че пактът нѣма за цел да увѣковѣчи териториалното статукво в Европа и че той допуща мирната ревизия на тия договори. Следователно, когато ние говорим за ревизията на договоритѣ, трѣбва да имаме пред вид, че това не значи война, че това не значи реванш, а това е едно мирно сѣдство да се постави точка на едно несигурно и нестабилно положение, което създадоха самитѣ мирни договори. И в 1925 г. друг един представител на една американска държава, представител на Бразилия, Фернандес, каза по въпроса за една възможна ревизия на договоритѣ знаменити думи: Les „Beati possidentes“ d'aujourd'hui sont les „non possidentes“ de demain — тѣзи, които днес владѣят територитѣ, утре нѣма да бѣдат тѣхни владетели. И той заключава: „Народитѣ могат да понасят правото, само когато е справедливо“. Следователно, с ревизията на мирните договори, така както е установил уставът, не се цели реванш; напротив, цели се да се избѣгнат войните. Защото, както казах, мирните договори сѣ бивали ревизирани досега чрез война, и то защото светът не е могъл да създаде едно правно сѣдство, едно миролюбиво сѣдство за тѣхната ревизия.

Въпросът, безспорно, има своето значение и за насъ на Балканитѣ. Преди това, обаче, аз ще се спра много накратко на отношенията, които съществуват между насъ и нашитѣ съседи.

Ние изслушахме ораторитѣ на опозицията. Тѣ смѣтат, че до голѣма степен неразрешението на тѣзи въпроси е въ отговорност на днешното правителство. Това подчертаха даже и онѣзи, които в продължение на 8 години управляваха и имаха всичката възможност в това време сами да дадат разрешението на тѣзи въпроси. В същност, г. г. народни представители, положението е много по-комплицирано, отколкото се представява. И не е правъ г. Сакъзовъ, когато смѣта, че от нашата акция, от нашето действие зависи твърде много да тласнем напредъ разрешението на всички ония въпроси, които интересуват нашата външна политика. Днес, когато народитѣ живеят при една изолация, която расте всѣки ден — изолация и политическа, изолация, особено, стопанска — не е въ въластта даже на една голѣма държава да разреши своитѣ международни проблеми. Това съвсем не е въ властта и въ силата на една малка държава като България да разреши тия проблеми. И аз се убеждавамъ още повече въ това, когато си припомня всичкитѣ ония международни срещи и конференции, на които от нѣколко години съмъ присѣствувалъ, и където сме правили голѣми усилия да потикнемъ висящитѣ въпроси напредъ къмъ нѣкакво разбиране. Дружеството за миръ и за Обществото на народитѣ съществуват 12 години. Всѣка година то има по нѣколко срещи и конференции. До сега тамъ, особено по нашитѣ въпроси съ нашитѣ съседи, ние не можахме да направимъ може да се каже нито една стѣпка напредъ. Балканскитѣ конференции, за които говори преди малко г. Сакъзовъ, съществуватъ вече 4 години. И тамъ също така ние не успѣхме да направимъ нито една стѣпка напредъ къмъ разрешение на ония въпроси, които интересуватъ толкова много нашата външна политика. И азъ съмъ длъженъ тукъ да подчертая, че причината за това не е у насъ; причината е въ нежеланието на нашитѣ съ-

седи да се даде едно правилно и окончателно разрешение на въпроситъ, които засягатъ и насъ, и тѣхъ. Азъ разбирамъ тѣхното поведение: тѣ сж победители, тѣ иматъ всичкия интересъ да протакатъ въпроситъ, докато постигнатъ своята главна целъ — да асимилиратъ населенията, които завладѣха следъ войната.

Безспорно, въпросътъ за асимилацията на нашитѣ малцинства въ съседнитѣ държави е единъ въпросъ, който не може да не интересува българската външна политика, не може да не интересува българския народъ. Защото, г. г. народни представители, 1.600.000—1.700.000 българи живѣятъ на Балканския полуостровъ вънъ отъ границитѣ на българската държава. Ние не можемъ да бждемъ безразлични къмъ тѣхната съдба. И единственото условие за едно споразумение съ нашитѣ съседи това е, безспорно, едно човѣшко отнасяне, едно човѣшко третиране на българскитѣ малцинства, които живѣятъ въ териториитѣ на тия наши съседи. Каквото и да се говори, националната връзка е била и си остава много силна. Привързаността на човѣка къмъ неговото родно мѣсто, къмъ мѣстото, където той е живѣлъ, където е израсълъ, си остава много силна и никакви договори и никакви политически разрешения не могатъ да я сжсатъ. И азъ ще си позволя тукъ да цитирамъ една бележка на известния белгийски социалистъ и бившъ министъръ на външнитѣ работи — Вандервелдъ, която засѣга и присъстващия тукъ нашъ другаръ г. Нейковъ, досежно това, какъ се отразява националната привързаностъ, привързаността къмъ мѣстото, където човѣкъ е роденъ и където човѣкъ е израсълъ. Презъ 1924 г. г. Вандервелдъ посети България въ връзка съ бѣжанския въпросъ. Той обиколи всички мѣста, където имаше бѣжанти отъ Тракия, отъ Македония и отъ Добруджа. Ето какво пише той за посещениято на Добруджанската граница: (Чете) „Нѣколцина отъ нашитѣ приятели отидоха пешкомъ до граничната линия, за да стѣпятъ върху земята на доскорашната българска Добруджа, анексирана отъ Ромъния по силата на Ньойския договоръ.

Димитър Нейковъ, секретаръ на българската социалистическа партия и народенъ представителъ, който е родомъ отъ тая областъ, падна на колѣне и започна да цѣлува родната земя.

Една млада жена се доближи до насъ, подаде ни цвѣта, които не увѣхватъ, и ни каза: „Тѣзи цвѣта не увѣхватъ, както нѣма да пресъхнатъ никогато съзитѣ, съ които българската жена оплаква изгубената Родина“ — Варна, 3 септември 1924 г. — Емилъ Вандервелдъ“.

Връзката между човѣка и неговата националностъ не може да бжде пресѣчана съ никакви договори. И днесъ надъ ония граници, които победителитѣ създадоха, оставатъ вѣчнитѣ, непромѣняеми граници на народността, които сж много по-силни и много по-жива, отколкото границитѣ, които волята на победителитѣ създава. Ние знаемъ думитѣ на Карамзина: „Преселете лапландеца въ щастлива Италия, където зрѣятъ лимонитѣ и портокалитѣ подъ вѣчно лазурното синьо небе, неговото сърдце и неговитѣ очи ще бждатъ обрнати, като стрелката на компаса, винаги къмъ северъ, къмъ студенитѣ земи на полюса“. Ние знаемъ и думитѣ на полския поетъ, който казва: „Родино! Очитъ ми да ослѣпѣятъ, ушитѣ ми да оглушеятъ, устата ми да онѣмѣятъ, ако нѣкога те забравя!“

Виждате, г. г. народни представители, колко е силно това чувство. И ако то е било силно презъ XIX вѣкъ, нѣма защо да бжде по-слабо презъ XX-я вѣкъ. И когато ние говоримъ за нашитѣ отношения съ съседитѣ ни, тѣ трѣбва да иматъ предъ видъ, че всичко онова, което става у тѣхъ, въ земитѣ, населени съ наши сънародници, всѣко едно лошо третиране на тия наши сънародници отъ тѣхъ се отразява болезнено върху душата и сърдцето на българина. И азъ писахъ неотдавна въ едно полско списание, че пѣтътъ за споразумение съ Ромъния минава презъ Добричъ; той не минава нито презъ Дунавския мостъ, нито презъ Гюргево, а минава презъ Добричъ, минава презъ Добруджа, минава презъ Бесарабия, където живѣятъ надъ 300 хиляди българи.

Добруджа, отстъпена въ 1913 г. на Ромъния, има 7.695 кв. километра, отъ които 85% работна земя, съ 276 български училища, 584 учители, 21.951 ученици, 80 български църкви, съ толкова български свещеници. Днесъ тамъ има само 4 частни български училища. Ето голѣмиятъ въпросъ за нашитѣ отношения съ Ромъния.

Идва Бесарабия, която още въ 1847 г. е имала 81 български училища, отъ които 79 селски и 2 градски; която въ 1910 г., споредъ професоръ Державинъ, има 124 населени мѣста съ българи, съ едно население отъ 200.316 души, което е сега повече отъ 250—300 хиляди души.

Днесъ ромънитѣ казватъ: „Ние сме готови да се споразумѣемъ съ васъ на почвата на взаимността“. Какво разбиратъ тѣ подъ тия думи? Да откриятъ наши училища въ

Добруджа, Бесарабия? Не. Тѣ допускатъ най-много да позволятъ въ ромънскитѣ официални училища да се преподава 6 часа български езикъ, отъ които 4 часа самиятъ български езикъ и 2 часа въручение по български езикъ. Въ замѣна на туй, обаче, тѣ искатъ отварянето равно число или почти равно число ромънски училища въ Видинско.

Г. г. народни представители! Съизмѣрими ли сж дветѣ отношения, дветѣ величини — ромънскитѣ елементи въ видинско и българскитѣ елементи въ Ромъния? По нашата статистика, която е много обективна — даже, бихъ казалъ, въ нѣкои отношения повече обективна, отколкото трѣбва — има около 30 хиляди ромъни въ видинско и изъ цѣлия дунавски край. Споредъ безспорни статистики, отъ 600 до 700 хиляди българи живѣятъ въ Ромъния. И при това, г. г. народни представители, ние имаме две анексии на българска земя, извършени отъ страна на Ромъния; северна Добруджа въ 1878 г. — нѣщо, което се свидетелствува и отъ онова, което се е поддържало отъ Братияну и Когалиничану на Берлинския конгресъ, като сж заявявали: „Ние не щемъ Добруджа, защото не е наша, а държимъ за Бесарабия, която е нашата земя, нашата иредента“.

Г. Т. Данаиловъ (д. ср): И въ камарата си сж заявили това.

Г. П. Геновъ (д): Заявили сж го и въ камарата. Има още и редъ други документи, които потвърждаватъ по достовѣренъ начинъ, че ромънитѣ не сж смѣтали Северна Добруджа като своя.

Втората анексия бѣ извършена въ 1913 г., като бѣ заграбена Южна Добруджа. Когато отъ 280-хилядното население на Южна Добруджа има само 6 хиляди ромъни въ тази Добруджа, и то 4.500 души въ Тутраканска околия, а 1.500 прѣснати въ всички други петъ околии на Южна Добруджа, при туй положение да се говори за реципроцитетъ, за взаимностъ на равни начала е много смѣло.

Х. Родевъ (нац. л): Много смѣшно.

Г. П. Геновъ (р): Смѣшно и несериозно. И заради туй азъ смѣтамъ, че ние не можемъ да приемемъ това тѣхно предложение. Азъ разбирамъ да се урежда такъвъ единъ въпросъ за насъ българитѣ относно селата въ стара Ромъния, каквито села има около Букурещъ, каквито села има въ Банатъ. Но да се урежда сѣщиятъ тоя въпросъ по предлагания начинъ за Добруджа, която е анексирана отъ Ромъния, въпрѣки всѣкакви съображения отъ националенъ характеръ, това, безспорно, е извънредно смѣла мисль и азъ мисля, че не може по никакъвъ начинъ да се намѣри нито българско правителство, нито българско обществено мнение, което да се съгласи на такъвъ единъ рискъ.

Но, г. г. народни представители, не е само въпросътъ за училищата и църквитѣ въ Южна Добруджа, въ Северна Добруджа и въ Бесарабия, който раздѣля насъ и ромънитѣ. Има единъ голѣмъ стопански въпросъ, Ромъния обезземли българското население и го обезземли по единъ крайно жестокъ начинъ. Тя отне третината, тя направи провѣрка на владенията...

З. Димитровъ (д): А българитѣ плащатъ данѣци.

Г. П. Геновъ (р): ... и срдѣно половината отъ земята бѣ отнета. Бѣ отнета едновременно и на ония, които иматъ по хиляда декара и повече, и на ония, които иматъ по 20 декара. Мотивитѣ бѣха: „Аграрна реформа ще въведемъ“. Парижкитѣ професоръ Лапраделъ въ своята консултация, която даде по добруджанския въпросъ, казва, че, безспорно, държавата има право да прокара аграрна реформа, но при тая реформа тя трѣбва да третира еднакво всички свои подданици, независимо отъ това дали сж българи или сж ромънци. Ромъния отне земитѣ отъ българитѣ, но на никой българинъ тя не даде нито педя земя. Даже и на ония, които бѣха обезземлени, не даде. И днесъ, когато българитѣ съ своитѣ сетни срдѣства искатъ да си купятъ малко земя отъ изселващитѣ се турци, „Универсулъ“ надава викъ: „Не позволявайте на българитѣ да купуватъ земя отъ турцитѣ въ Дели-Ормана, забранете имъ, тѣ трѣбва да си вървятъ“. При туй положение мѣчно може да се говори за добри и приятелски отношения между насъ и Ромъния.

И въпросътъ за секвестритѣ е единъ въпросъ сжщо така много лошо разрешенъ отъ ромънската държава по отношение на ония български подданици, земитѣ на които бѣха секвестирани. Освободиха имъ само покрититѣ стѣжания — 55 милиона леи — обаче земитѣ не освободиха.

Земитъ ги нѣма вече, защото гамъ има комасация. Изчезнаха индивидуалнитѣ парчета земя, върху които първоначално бѣше наложенъ секвестрътъ. А Ромъния днесъ заявява: „Забравете този въпросъ, откажете се отъ всѣкакви претенции“. Каква е нейната целъ? Обезземляването на българитѣ, които приеха ромънско подданство, непозволяването на българитѣ, които бѣха изгонени насила и имъ бѣ отказано ромънско подданство, да се върнатъ на ново тамъ. Всичкитѣ тѣзи въпроси не можемъ, г. г. народни представители, да ги нѣмаме предъ видъ, когато ние говоримъ за нашитѣ отношения съ Ромъния. И г. Лапарделъ даже цитира по този въпросъ думитѣ на Титулеску, сега ромънски министъръ на външнитѣ работи, казани при отпразднуването 10-годишнината отъ образуването на Обществото на народитѣ отъ института за висши науки въ Парижъ. Г. Титулеску е казвалъ: „Свещениятъ гласъ на малцинствата ще успѣе по-бързо „чрезъ единъ апелъ къмъ великодушното и благоволенieto на народитѣ, отколкото подъ спектъра на санкциитѣ“. Да, ако българитѣ бѣха намѣрили защита достатъчна отъ ромънскитѣ власти, тѣ сами нѣма да търсятъ международна защита, нито ще говорятъ за нѣкакъвъ спектъръ на санкции. Но ние видѣхме преди 3 години, че 7-ти хиляди заявления въ Добруджа, събрани отъ българи за откриване българско училище, бѣха конфискувани отъ ромънскитѣ власти и ония, които ги бѣха подписали, бѣха подложени на систематични преследвания и гонения.

Г. г. народни представители! Азъ съмъ длъженъ да подчертая всичкитѣ тѣзи печални факти въ нашитѣ отношения съ Ромъния, защото, докато тѣзи печални факти не престанатъ да съществуватъ, не може да има приятелски и, както тѣ искатъ, и съюзнически отношения съ тѣхъ. Първото условие, следователно, е да се върнатъ човѣшкитѣ права на това българско население тамъ. А какъ нѣма да ни е мѣчно, когато констатираме, че ромънската държава дава 20 и нѣколко милиона леи за издържането на германски училища, когато нѣмцитѣ сѣ по-малко въ Ромъния отъ българитѣ; харчи 12 милиона леи за унгарски училища, а преди 3 години единъ пътъ само отпущна 400.000 леи за българскитѣ училища, предназначени да обслужватъ едно българско население отъ 1 милионъ души? Много естествено, това несправедливо третиране на българитѣ въ Ромъния не може да не се отрази болезнено върху насъ и не може да послужи като мостъ за споразумение между България и Ромъния.

Минавамъ на отношенията ни съ другитѣ съседи, най-напредъ съ Югославия. Вчера се говори тукъ твърде много върху тия отношения. Въ Европа има въ сѣщностъ два най-болезнени пункта: отношенията между Франция и Германия на Рейнъ и отношенията между България и Югославия на Вардара. Това сѣ двата най-мѣчни въпроси въ Европа. Ако би имало споразумение между България и Югославия, Балканитѣ биха могли да бѣдатъ спокойни; ако би имало споразумение между Франция и Германия на Рейнъ, Европа и свѣтътъ биха могли да бѣдатъ спокойни. Ние направихме всичко, за да може да се потикне напредъ дѣлото за разбирателство съ Югославия. И на всички конференции на дружеството за миръ и за Обществото на народитѣ, и на балканскитѣ конференции, навсѣкжде направихме всичко за постигането на едно разбирателство и споразумение, обаче отъ страна на Югославия отговориха отрицателно. Презъ м. мартъ т. г. въ Букурещъ г. Сажжовъ казваше на сръбскитѣ делегати: „Дайте малко, направете една стѣпка напредъ, за да направимъ ние две, за да трѣгнемъ по пътя на споразумението“. Сърбитѣ не само не направиха стѣпка напредъ, но направиха две и десетъ стѣпки назадъ. Тѣ дезавуираха своитѣ по-стари представители на Балканската конференция Йоничъ и Топаловичъ. На Йонича и Топаловича ние предложихме: споразумение съ васъ може да стане на една база — да позволите на българската култура да започне да живѣе въ Македония; да пустнете, преди всичко, българската книга въ Македония, не революционна, не пропагандна литература, а научна литература, художествена литература, която описва бита на вашия народъ и бита на нашия народъ, за да се опознаятъ. Отговорътъ бѣше натълно отрицателенъ: никаква връзка между България и Македония, можемъ да установимъ културни връзки между Бѣлградъ и София, между Загребъ и София, но въ никой случай между Скопие и Битоля отъ една страна, и София, отъ друга страна. Сърбитѣ заявиха: „Нашата задача е ясна — ние сме създали една държава, тамъ ще има единъ народъ, съ една народна душа, съ едно национално съзнание, ще прибѣгнемъ за тая целъ до всички сръбства, даже до асимилация“. Следователно, виждате какво е поведението на сръбскитѣ делегати. Тѣ, повтарямъ, деза-

вуираха онѣзи свои председственици, които бѣха наклонни да третира въпроса за отварянето границитѣ на Македония за българската книга. Напоследъкъ една нова, много шумна манифестация се прави тукъ въ София въ пътя на българо-югославянското сближение. Това бѣше посещението, което двамата сръбски епископи — единиятъ отъ Сърбия, другиятъ отъ Македония — и още нѣкои други духовни лица направиха на представителитѣ на нашата православна църква.

Г. г. народни представители! Никой не е противъ тия срещи, най-малко азъ съмъ противъ тѣхъ. Азъ винаги съмъ говорилъ на сърбитѣ, че желая такива срещи, че ги търся, че всички ние ги търсимъ, защото само по тоя начинъ ще можемъ да отворимъ пътя на разбирателство, но — казвалъ съмъ — „ние трѣбва да проявите вашата добра воля, за да видимъ ние, че наистина и ние сте готови да направите каквато и да е отстъпка въ туй отношение“. Обаче, както казахъ, тѣ не проявиха никакво желание за никаква отстъпка. И азъ днесъ се боя, че идването на преосвещения Николай Велимировичъ и на епископъ Иринеи, както и отиването на нашитѣ владци въ Македония, може да има отрицателни резултати въ пътя на българо-югославянското сближение. Защото, г. г. народни представители, отъ онова, което азъ наблюдавамъ отъ нѣколко години насамъ, сръбската политика по отношение на България се изразява въ следнитѣ две положения. Тѣ разчитатъ и работятъ за асимилацията на българското население въ Македония. И заради това тѣ не допускатъ по никой начинъ никакви културни връзки между Македония и България, затуй тѣ не допускатъ българската книга въ Македония. Тѣ заграждатъ Македония съ китайски стени, за да не проникне нищо отъ онова, което се казва българска литературна речъ, българска мисль. Това е първото положение. Тѣ не се отчайватъ да вървятъ въ пътя на денационализацията и асимилацията. Но азъ мисля, че тѣ ще се излъжатъ. Македонскиятъ народъ, който отъ 80 години отъ началото на нашето възбуждане досега живѣе съ български духъ, нѣма да бѣде така лесно претопенъ, той ще успѣе да издържи и новото изпитание, на което е поставенъ. И тукъ мисля, че сърбитѣ ще се излъжатъ.

Второто положение, което тѣ поддържатъ, това е, че България, поставена при днешнитѣ граници, не може да живѣе, ще трѣбва да търси изходъ и ще не ще го търси при тѣхъ съ цената на всички отстъпки. Впрочемъ, тѣ не го кривятъ, а открито го заявяватъ. И тѣхната политика, безъ да се отказватъ отъ тия две принципи положения, се измѣни въ смисълъ само да говорятъ постоянно за сближение и приятелство съ България, преследвайки, обаче, главнитѣ линии на своята политика. И отъ епископъ Николай Велимировичъ въ София ние не чухме, че населението въ Македония е българско и че то трѣбва да има българска книга. Той каза: „Служимъ въ Македония на черковно-славянски езикъ, на който се служи и въ нашитѣ църкви. Проповѣдта се извършва на македонско наречие“. И на едно мѣсто дори той заяви, че македонското население може да послужи като звено за разбирателство между българи и сърби, като се създаде единъ македонски езикъ, на който да се учатъ македонскитѣ деца — ето, както виждате, една нова теория, която сега се измисля. Той даже възкличава: „Македонското наречие е най-сладозвучното отъ всички югославянски наречия и ние, и ние правимъ грѣшка, като се мѣчимъ да го унищожимъ“. Виждате какъ той поставя въпроса. Не говори за допускане на българската книга тамъ, за допускане на българската култура тамъ, а за търсене на единъ сръбденъ пътъ за създаване на македонски езикъ или преподаване въ сръбскитѣ училища на македонско наречие — една теория съвършено нова. Изобщо сръбскитѣ теории въ това отношение отъ Берлинския конгресъ насетне сѣ преминали презъ нѣколко промѣни. Най-напредъ Цвиничъ, Беличъ и др. поддържаха, че населението на Македония е съ неопредѣлено национално съзнание и, следователно, може да стане и българско, и сръбско, споредъ това, кой ще го създаде, кой ще го претопи. По-късно, за да засилятъ своитѣ позиции, тѣ говорѣха вече за истински сърби въ Македония. Следъ това се яви новата теория, новата доктрина за югославянски народъ, който обхваща едновременно и сърби, и българи, и македонци! Сега ни говорятъ за създаването на единъ новъ, изкуственъ македонски литературенъ езикъ, когато, г. г. народни представители, науката е установила, че македонскиятъ езикъ е български езикъ и че първиятъ езикъ, на който още Св. Св. Кирилъ и Методи сѣ превели Свещеното писание, е билъ не старославянскиятъ, но старобългарскиятъ езикъ. Това го разреши

германската школа на професор Лескин, която измѣсти изцѣло понятието за *altslavische Sprache* съ *altbulgarische Sprache*.

Следователно, българският език е съществувал въ Македония още тогава, когато се е зародила славянската писменост. Днес сръбските учени се мъчат да създават единъ югославянски езикъ, за какъвто никой досега не е говорил. Въ всичките изучавания, които сж направени въ историята на славистиката и специално на езика на южните славяни, никъде не се говори за югославянски езикъ. Имаме словенски езикъ, имаме сръбско-хърватски езикъ, имаме български езикъ — това е, което е установила науката. Следователно, самият фактъ, че сръбитъ не позволяватъ по никой начинъ дори да се заговори за допускането на българската книга и на българската култура въ Македония, показва, че тѣ следватъ и продължаватъ да следватъ своята денационализаторска и асимилаторска политика въ Македония. Ако тѣ наистина се въодушевяваха отъ желание да се постигне едно споразумение между насъ и тѣхъ по този кардиналенъ въпросъ въ нашите отношения, тѣ щѣха да направятъ първата отстъпка — щѣха да позволятъ поне внасянето на българската книга въ Македония. Заради това азъ казвамъ, че тѣзи посещения на тѣхни владци у насъ и на наши у тѣхъ могатъ да дадатъ обратни резултати, защото сега има една нова доктрина тамъ: българскиятъ и сръбскиятъ народъ сж единъ народъ, раздѣленъ въ две държави, както нѣмскиятъ народъ е раздѣленъ въ две държави — въ Австрия и въ Германия; следователно — казватъ — ние — ние въ Македония сте въ своя държава, тя не е чужда, тя е югославянска държава; и македонците сж югославяни, каквито сж и българите, но само че последните сж въ отдѣлна политическа организация. Това е най-новата доктрина, която се проповѣдва и която има за целъ да застави македонското население да свикне съ мисълта, че югославянската държава е негова държава.

Въ 1904 г., когато кралъ Петъръ направи посещение на князь Фердинандъ, сръбската пропаганда въ Македония използва това посещение по единъ блестящъ начинъ, пакъ съ лозунга, че между сърби и българи вече има пълно разбирателство, че ние сме все едно. И сръбитъ тогава успѣха, въ разстояние само на два месеца, да отворятъ 57 сръбски училища въ Македония, като резултатъ на това посещение на тѣхния кралъ въ София. Азъ питамъ; не се ли преследва сега сжщата целъ? Азъ — повтарямъ — държа много на това. Ако сръбитъ бѣха искрени въ своите възгледи за едно разбирателство съ насъ, най-малкото, биха допустнали българската книга въ Македония. Но, повтарямъ и потретамъ, при всички срещи, които ние сме имали досега, тѣ сж държали на становището, че въ Македония нѣма никакви българи и че не може да се говори за никакво българско малцинство въ Югославия. Г. Джурджевичъ, единъ отъ голѣмите фактори въ югославянската група за балканските конференции, напоследъкъ излъче съ едно отворено писмо на сръбски езикъ — следователно, отправено само до българите, а не до гърци и ромѣни, защото тогава щѣше да бѣде на френски езикъ — въ което поддържа това сръбско становище: „Добри българи, казва той, и ние, югославяните, поддържаме, че отъ Адриатическо море до Черното море има само единъ народъ — това е югославянскиятъ народъ; нѣкои българи и тѣхните покровители, италианците поддържатъ, че на славянския югъ имало половинъ дузина нации. Това е, продължава той, една теория, която има за целъ да влошава българо-югославянските отношения, когато първата теория — че това е единъ народъ отъ Адриатика до Черното море — има за целъ именно да подобрява тия отношения и да направи тѣзи народи да живѣятъ братски“. — Виждате, това сж все усилия въ едно и сжщо направление, да се втъпни въ главите на българите, въ главите преди всичко на самите македонци, че на Балканския полуостровъ, между Адриатическо и Черно море живѣе една нация — югославянската нация. Тя се обединява въ югославянската държава. Покрай туй има една по-малка българска държава, която ще бѣде предназначена да се влѣе въ по-големата държава, както малките италиански държави се влѣха въ Пиемонтъ и както малките германски държави се влѣха въ голѣмата Пруссия. Това е тѣхната днешна теза.

Така щото, докато отъ югославянска страна не дадатъ най-малките доказателства, че тѣ сж готови да признаятъ съществуването на българския елементъ въ Македония, който елементъ трѣбва да се ползува отъ правата, които

му даватъ малцинствените договори, много естествено е, че ние мѣчно можемъ да говоримъ за едно искрено приятелство между насъ и Югославия. Нѣматъ значение пичните речи, нѣматъ значение голѣмите тържества, нѣматъ значение банкетите; тѣ винаги могатъ да прикриватъ една друга политика — езуитска. Ние трѣбва да се пазимъ отъ нея. Не че не желаемъ споразумение, но желаемъ истинско, открито споразумение. Нека тѣ направятъ първата стѣпка, която е въ тѣхната възможностъ, защото тѣ държатъ наши населения — ние тѣхни населения не държимъ. Ние нѣма какви отстъпки да правимъ, ние нѣма какви договори да изпълняваме. Тѣ трѣбва да изпълнятъ миноритарните договори по отношение българските малцинства въ Македония и въ Западните покрайнини.

Ето, г. г. народни представители, какви сж нашите отношения съ Сърбия. Тѣ не могатъ да бждатъ поставени по никакъвъ начинъ на една само стопанска почва, защото двата народа въ сжщностъ се само допълватъ стопански. И сръбитъ като насъ сж една земеделска страна, и тѣ ще търсятъ отъ пазари, които и ние ще търсимъ. Ние можемъ само да се конкурираме съ тѣхъ на стопанска почва, но не и да си сътрудничимъ. И заради туй въ нашите отношения съ Сърбия ще остане винаги въ основата политическата проблема. И докато тя не бѣде разрешена, колкото да е желателно отъ наша страна, ние не виждаме никакви възможности за едно изглаждане недо-разуменията и за едно сближение съ нашата западна съседка. Въ туй отношение нѣма значение близостта на езика, нѣма значение еднаквостта може би на нравите и на традициите. Щомъ като въ Македония има едно потисничество, което се упражнява отъ сръбската властъ спрямо българското население тамъ, много естествено е, че всички други съображения падатъ предъ този голѣмъ фактъ на потисничество и асимилация, която се върши отъ страна на Югославия спрямо нашите малцинства.

По отношение на Гърция правили сж се и ще се правятъ много усилия за споразумение. Съ нея, безспорно, имаме и стопански въпроси; но не сж само стопанските въпроси, които изчерпватъ нашите отношения съ южната ни съседка. Ние имаме и голѣми спорове за малцинствата. Въ Южна Македония и днесъ живѣятъ около 200 хиляди българи. Тѣзи българи нѣматъ никакви народни права. Тия българи сж заставени да пращатъ своите деца въ гръцки училища; тѣ нѣматъ свои църкви, тѣ иматъ само едно право — да говорятъ на своя езикъ у дома си. Но и тукъ денационализаторската и асимилаторската политика на гръцкото правителство продължава. Гърците на нѣколко пѣти сж признавали съществуването на български малцинства въ Гърция. Най-напредъ още на Букурещката конференция презъ 1913 година г. Политисъ бѣ приготвилъ единъ проектъ за договоръ между България и Гърция за покровителство на българските малцинства въ Гърция и на гръцките въ България. Сжщото нѣщо се прокара и въ договора за доброволното изселване отъ 1919 г.; сжщото се прокара и въ конвенцията Политисъ-Калфовъ отъ 1924 г.

Едва въ 1925 г., подъ натиска на Югославия предъ Обществото на народите, гръцките държавници започватъ да говорятъ вече не за български малцинства, а за славяногласни населения, които говорятъ нѣкакъвъ славянски диалектъ — не знаели дали е български или сръбски — когато статистиките доказватъ, че въ сжщните тия територии, въ сжщните тия паланки, села и градове, е имало български училища до гръцката анексия на тази областъ, а не сръбски. Сръбски училища нѣмаше въ Южна Македония; имаше открити такива въ Северна и Северо-западна Македония, но въ Южна Македония нѣмаше никакви. Училищата на това население бѣха изключително български, преподаваше се литературниятъ български езикъ и населението говореше своя български диалектъ. Днесъ говорятъ, че тамъ били славяногласни. Прави се една политика, прави се единъ маршандажъ съ нашите населения въ Южна Македония. Гърците казватъ интимно: „Дотогазъ, докогато ние трѣбва да държимъ за нашите добри отношения съ Югославия, ние нѣма да признаемъ съществуването на българи въ нашите предѣли. Ако единъ день ние трѣбва да скѣсаме съ Югославия по една или друга причина, тогава ще признаемъ тия населения като български“. — Виждате на каква почва поставятъ тѣ въпроса за нашите малцинства. И азъ не зная защо може да се обвиняватъ нашите правителства, че въ това отношение не сж направили нищо за зачитане правата на нашите малцинства. Ние сме победена страна, ние сме разоржжена страна и, много естествено, ние нѣмаме силата на една Германия да се наложимъ за защита на нашите малцинства, както тя се налага за защита на своите малцинства. Но, разбира се,

истината си остава; тамъ има български малцинства, които не се ползватъ съ правата, които миноритарнитѣ договори се стремятъ да осигурятъ за малцинствата.

Съ Гърция, безспорно, има и стопански спорове отъ твърде голѣмо значение за нашитѣ отношения — преди всичко въпросътъ за имотитѣ на преселницитѣ. Споредъ конвенцията за доброволното изселване, българитѣ оставиха въ Гърция имоти на по-голѣма стойностъ — надъ 1 милиардъ лева — отколкото имотитѣ, които оставиха гърцитѣ въ България. Този остатъкъ трѣбваше да се плати на бѣжанцитѣ, които сѣ въ България. Гърция, обаче, днесъ отказва да го плати, като се силее на конвенцията Молловъ—Кафандарисъ, споредъ която дълговетѣ на грѣцкото правителство къмъ бѣжанцитѣ били превърнати въ дългове къмъ българската държава — нѣщо, което въ своята основа не може да бѣде вѣрно. Българската държава не получава тия пари за себе си; тя ги търси за ония, чиито имоти се експроприираха отъ грѣцката държава. Следователно, ако тия пари бѣдатъ платени, тѣ ще отидатъ за смѣтка на ония, чиито имоти взе Гърция. Въпрѣки това ясно положение на нѣщата, Гърция настоява той дългъ да бѣде компенсиранъ срещу репарациитѣ. Г. Сакъзовъ малко прибързано решава този въпросъ, като смѣта, че можемъ да преговаряме и дори да заличаваме. Азъ смѣтамъ, че България има въ своитѣ рѣше едно срѣдство за борба срещу гърцитѣ по тия спорове — това е именно правото, което ѝ дава конвенцията Молловъ—Кафандарисъ, и тя не бива така лесно да се откаже отъ това право. Гърцитѣ въ миналото даже бѣха готови да платятъ една глобална сума срещу онова, което се дължеше по тия имоти. Днесъ се криятъ задъ своята фактическа невъзможностъ да плашатъ. Нима нашето стопанско и финансово положение е по-добро? Безспорно, че не е по-добро. Тогава и ние, понеже имаме маса външни задължения, трѣбва да откажемъ да ги плащаме. Ако, най-после, една международна конференция освободи всички народи да плашатъ всички свои външни задължения, тогава подъ едно такова общо решение ще подпадне и задължението на гърцитѣ по отношение на нашитѣ бѣжанци, но ние сами не можемъ да се откажемъ отъ него. Но даже и тогазъ трѣбва да се подчертае пакъ, че става едно погасяване на задължения на една държава отъ частенъ характеръ къмъ частни лица, следователно, едно частно-правно задължение, а не едно междуправителствено задължение.

Нѣкои възлагатъ твърде голѣми надежди на едно споразумение съ Гърция за оживяване на нашата външна търговия съ южната ни съседка. Вѣрно е, че въ годишитѣ следъ Лозанския договоръ, следъ 1923 г., ние имаме извънредно голѣмъ вносъ въ Гърция, обаче този вносъ се дължеше на особенитѣ условия, при които бѣше поставена грѣцката държава: имаше да настанява около милионъ и половина бѣжанци отъ Мала-Азия, които трѣбваше да храни, за които трѣбваше да купува добитѣкъ. Най-близкиятъ пазаръ бѣхме ние и у насъ тѣ търсѣха тия продукти. Днесъ положението е промѣнено. И Гърция, както всички държави, ще търси да купи оттамъ, кѣдето може да продаде. Да не си правимъ илюзии, че Гърция ще се съгласи, срещу единъ вносъ отъ нея у насъ за 40 милиона лева ние да внесемъ у нея за 400 милиона лева. Това е изключено. Така че въ туй отношение трѣбва да бѣдемъ умѣрени и да не си правимъ голѣми илюзии. Всички държави днесъ живѣятъ изолиранъ стопански животъ и купуватъ само оттамъ, кѣдето могатъ да продадатъ. И това го каза миналата година единъ отъ грѣцкитѣ делегати на Цариградската конференция въ стопанската секция. Той каза: „Ние не можемъ да купуваме отъ Югославия и отъ България, докато тѣ не започнатъ да купуватъ отъ насъ“. Единъ отъ сръбскитѣ делегати го иронизира: „И ние бихме желали да ядемъ всѣки денъ портокали и хлѣбъ съ стафиди, обаче не можемъ“. Тогава грѣцкиятъ делегатъ му отвърна: „Докато пѣкъ нашето население не продаде своитѣ портокали и своитѣ стафиди, то не може да купува вашитѣ брашна и вашия добитѣкъ“. Виждате на каква почва се поставятъ днесъ стопанскитѣ и търговски отношения между държавитѣ. Следователно, и въ отношенията ни съ Гърция ние имаме голѣми заплетени въпроси, които не можемъ да разрешимъ тѣй лесно. Така че не бива да си правимъ илюзии, че отношенията съ нашитѣ съседи ще могатъ лесно и въ едно кратко време да се уредятъ. И Ангорскиятъ договоръ, който се подписа презъ 1926 г. съ Турция и който лиши българското население въ Тракия отъ всички негови права, и той въ ония клаузи, по които може да се спори, си остана и досега още неизясненъ и неприложенъ. Вѣрно е, че работятъ две комисии, направено е нѣщо въ туй отношение, но не трѣбва да мислимъ, че и тамъ можемъ да добиемъ каквото и да е.

Насъ, г. г. народни представители, ни викатъ въ Балканския съюзъ. Г. Сакъзовъ, носящъ идентѣ, които господствуваха въ българското лѣвичарско движение преди 30 години, говори едвали не съ възторгъ за една балканска федерация. Днесъ, обаче, положението е съвършено друго. Когато ние днесъ отиваме въ балканскитѣ конференции и ни канятъ да образуваме Балкански съюзъ, ние се натъкваме на два готови вече съюза: Малкото съглашение отъ северъ и грѣцко-турскиятъ съюзъ отъ югъ, сключени да бранятъ съществуващитѣ граници. И азъ виждамъ колко е ефемерна тая балканска сграда, която ни викатъ да творимъ. Защото онова, което е трайно — това сѣ другитѣ съюзи, които сѣ вече създадени, които съществуваатъ, които даватъ своитѣ послѣдствия. Въ същностъ насъ ни викатъ тамъ по-скоро да се опредѣлимъ къмъ единъ отъ тия два съюза — това е интимната мисль и на севернитѣ, и на южнитѣ ни съседи, които влизатъ, като казахъ, въ два отдѣлни съюза. Викатъ ни да влѣземъ въ единъ отъ тия съюзи, защото, очевидно е, балканскиятъ съюзъ ще бѣде една ефемерна работа, въ която изглежда, че никой напълно не вѣрва.

Азъ засегнахъ отначало, г. г. народни представители, въпроса за ревизията на договоритѣ. Той е повдигнатъ днесъ въ една много сериозна форма. Вѣрно е, че последнитѣ преговори около четворната директория значително намалиха значението, обема на оная сфера на дейностъ, която трѣбваше да има тази директория, и най-много го намалиха по въпроса за ревизията на договоритѣ. Обаче ревизията на договоритѣ си остава и ще си остане за въ бѣдеще въ основата на европейската политика, ако тая политика трѣбва да се ориентира по пътя на мира. Безъ една ревизия на договоритѣ, постепенна и умѣрена — както бѣше казалъ Полъ Бонкуръ, когато въ 1925 г. представяваше Франция въ Обществото на народитѣ — Европа не може да се спаси отъ една нова война. А една нова война ще бѣде съпроводена съ тежки социални послѣдствия, съ социална революция и може би съ унищожение на цѣлата европейска цивилизация. Така че въпросътъ за ревизията на договоритѣ не е само едно теоритическо построение. Такова той бѣше досега, но сега вече влиза въ пътя на едно практическо разрешение или, по-точно, започватъ да търсятъ пътища за неговото практическо осъществяване. Проблемата не е лесна. Азъ виждамъ голѣмитѣ мъчнотии, на които тя ще се натъкне. Най-напредъ, нѣма прецедентъ въ историята териториална ревизия на договоръ да е станала по миренъ начинъ — територии да сѣ били отстъпени по миренъ начинъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Има — англичанитѣ дадоха Корфу на гърцитѣ.

Г. П. Геновъ (р): Англия правѣше политика на Гърция. — Азъ си спомнямъ каква мъка изпитваше Кайо, като министъръ-председателъ презъ 1911 г., когато трѣбваше да отстъпи една французка територия въ екваториална Африка, за да избѣгне една война съ Германия, която щѣше да бѣде фатална за Франция, поради голѣмата слабостъ, въ която тази последната се намираше. Една ревизия на териториалнитѣ клаузи въ договоритѣ за миръ ще бѣде извънредно мъчна работа. И затуй днесъ прониква идеята да се излезе постепенно този въпросъ отъ Обществото на народитѣ, кѣдето влизатъ сили директно заинтересовани, да не се допуска тая ревизия и да се даде тя въ рѣшетъ на директориума на 4-тѣ велики европейски държави. Директориумътъ на 4-тѣ велики държави, безспорно, представлява една новостъ въ европейската политика. Ние се връщаме като-че-ли 120 години назадъ, къмъ времето на Виенския конгресъ, когато се създаде Свещенитѣ съюзъ. И неговата задача бѣше миротворна, обаче той нѣмаше за задача да ревизира тогавашнитѣ мирни договори, Виенскитѣ, а, наопаки — да ги пази. Днесъ директориумътъ на 4-тѣ велики сили има за задача да улесни, доколкото е възможно, ревизията на мирнитѣ договори. Азъ казахъ, че тя не може да стане брутално, изведнѣжъ. Тя ще стане бавно и постепенно, но въ всѣки случай целта е, да се иногурира, да се освети една политика на мирна ревизия на териториалнитѣ клаузи на мирнитѣ договори. Ще могатъ ли да направятъ това 4-тѣ велики европейски държави? Съгласие между тѣхъ по въпроса за ревизия на мирнитѣ договори ще се постигне много мъчно. Самата тая тетрархия е непълна: отсъствува една голѣма, велика европейска държава, която отъ XVII вѣкъ насетне винаги играеше първенстваща роля въ европейската политика — Русия. И азъ мисля, че докато тая тетрархия не се обърне въ пентархия — да участва въ нея 5-тѣ велики държави — докато Русия не започне да играе по-активна роля въ европейската по-

литика, мъчно може да се потикне напред въпросът за ревизията на договорите. Днес Европейска Русия взема отрицателно становище към този въпрос. Радехъ неотдавна в една статия на московския в. „Известия“ застава решително против всякаква ревизия на договорите. — „Това го искат, казва той, новите империалисти, за да завладят населени, които са в ръцете на сегашните победители“. Доктрината на болшевиките от тяхно гледище е права. Ревизията на договорите може да успокои Европа, а болшевиките нямат никакъв интерес Европа да бъде успокоена. Напротив — Европа трябва да задълбочава в анархията и размирнето, докато един ден социалната революция разтърси цялия континент и докара господството на болшевизма. Радехъ в същата статия говори за рах sovietica, подобие на рах готана. Ние знаем какво беше рах готана — господството на римската държава върху цялия тогавашен свят, римският мир. Днес болшевиките говорят за рах sovietica, т. е. за господството на светската система в цялия свят. Тя казват, че ревизията на договорите ще се направи не от сегашните империалисти, които господствуват в света и в Европа, а след една социална революция, след една болшевишка революция, която ще създаде един нов ред в света и частно в Европа.

Следователно, Русия е изключена от факторите, които могат да спомогнат за ревизията на договорите. Тя даже може би ще направи всичко, за да я парализира. И симпатично е онова сближение, което се извършва сега между Франция и Русия след идването на Хитлер на власт. Ние наблюдаваме едно такова сближение. Интересно е, всички почти френски срѣди — и по-лъви, и по-дѣсни; и по-демократични и по-реакционни — се изказват доста благосклонно към едно подобно сближение, като се мотивират с миналото: и в миналото републиканска Франция беше в съюз с царска Русия и това не прѣчеше на двете държави да имат еднаква външна политика.

Следователно, въпросът за ревизията на договорите, повтарямъ, няма да се реши лесно. Но това не значи, че държавите не могат и не бива да вземат становище по въпроса за ревизията — не като един сигнал за реванш, не като един сигнал за война, а като мирно срѣдство за разрешаване голѣмитѣ политически спорове, които раздѣлят самите държави.

Азъ, г. г. народни представители, се осмѣлявамъ да отида по-нататък и да поставя въпроса конкретно за българската държава: какво отношение би трябвало да има тя по въпроса за ревизията на договорите? Какво гласи преди всичко чл. 19 от пакта за Обществото на народите, който именно говори по въпроса за ревизията на мирните договори? Чл. 19 гласи следното: (Чете) „Събранието на Обществото на народите може от време на време да поканва членовете на Обществото на народите да пристѣпятъ къмъ едно ново проучване договорите, които са станали неприложими, както и ония международни положения, които поддържани, могат да поставятъ въ опасностъ свѣтовния мир“. Даже на Парижката конференция Робертъ Сесилъ е поискал чл. 19 да стане втора алинея на чл. 10 от пакта, за да се подчертае веднага, че статуквото е временно, че следва веднага ревизия. Членовете на френската делегация, обаче, са се противопоставили, защото това щѣло да противопостави чл. 19 на чл. 10 и да намали значението на последния. Това го изтъква Миллеръ, най-добрият информаторъ сега по задкулисни работи, които са ставали на конференцията за миръ; той сѣщият е бил членъ на американската делегация. Следователно, чл. 19 от пакта на Обществото на народите отваря възможността за ревизия на мирните договори.

И азъ повтарямъ, че от българска страна, в връзка с тълкуването на този членъ, който предвижда и допуска ревизия на мирните договори, които са станали неизпълними и създават международни положения, които могат да поставятъ въ опасностъ свѣтовния миръ, ние можемъ да поставимъ въ едно конкретно освѣтление и нашите национални въпроси.

Най-напредъ, г. г. народни представители, ние имаме чл. 48 от Ньойския договор, който третира въпроса за излаза на България на Бѣло-море. Излазътъ ни на Бѣло-море ни е даденъ в Ньой при положението, че западна Тракия е interalliee, че тя е междусъюзническа и че тя може да бъде оставена под мандата на Обществото на народите и, следователно, този наш излазъ ще бъде презъ една неутрална територия.

Въслѣствие, в Сан-Ремо и в Севръ, както и в Лозана, западна Тракия мина в грѣцки ръце. На Лозанската конференция нашето правителство заяви, че то може

да приеме само единъ териториален излазъ, никакъвъ само икономически излазъ презъ една чужда, грѣцка територия, презъ една територия враждебна. Безспорно, локалните отношения между държавите не са безъ значение при разрешаване на този въпрос. И днесъ, не само въ изпълнение на чл. 48 от Ньойския договор ние можемъ да искаме ревизия на този договор, за да се даде действителенъ териториален излазъ на България на Егейския брѣгъ — една необходимостъ, призната от американската делегация в Парижката конференция. Цѣлъ месецъ американската делегация се бори в Парижката конференция Западна Тракия да остане на България, защото България не може безъ излазъ на Егей. Но тогава я залягаха, като казаха, че Западна Тракия ще остане interalliee и че България ще има икономически излазъ презъ неутрална територия.

Сѣщо така подъ термина „излазъ“ се разбира само териториален излазъ. Отъ една телеграма, която навремето помощникътъ на руския министъръ на външните работи Нератовъ изпратилъ до европейските кабинети презъ време на Букурещката конференция презъ 1931 г., се вижда, че Русия се застъпва да се даде на България цялата линия Одринъ—Деде-Агачъ, за да има България икономически излазъ на Егейския брѣгъ. Следователно, мисълта на руското правителство е била, че ако тази територия не е българска или ако излазътъ на България не минава презъ български земи, България не може да има своя икономически излазъ на Егейския брѣгъ.

При това положение ние можемъ като нация, като обществено мнение, като Парламентъ, безъ да ангажираме отговорното правителство, да поставимъ въпроса за една ревизия на тази частъ отъ Ньойския договор — по отношение нашия излазъ на Егейско море. Това ще рече въ сѣщностъ да поддържаме становището, което Стамболийски поддържаше на Лозанската конференция: че излазътъ на България на Егейско море може да бъде само териториален и че България не може да приеме ония решения, които подкомисията на генералъ Вайгандъ предлагаше — да се създаде едно неутрално пристанище, а излазътъ на България да минава презъ грѣцка територия.

На второ мѣсто, г. г. народни представители, е въпросътъ за западните покрайнини. Сърбия взе западните покрайнини по чисто стратегически причини. Лично Пашичъ е билъ противъ промѣната на западната ни граница. Това го твърдятъ негови близки, но военните се наложили да се смъкне сръбската граница отъ планините въ полето, за да се приближи до София и Перникъ. Днесъ, когато ни канятъ въ единъ балкашки съюзъ, къмъ едно сближение, ако щете, съ Югославия, къмъ едно искрено, приятелско сближение, много естествено е, че ние трябва да поставимъ въпроса за западните покрайнини. Отстъпени по стратегически причини, тия причини изгубватъ своя резонъ, щомъ като ние сме станали вече приятели и съюзници на една държава, на която са отстъпени тия територии.

На трето мѣсто е въпросътъ за Добруджа. Ромѣния взема Добруджа въ 1913 г. по съображения, че сме щѣли да нарушимъ европейското равновесие. Книгата на г. Калининъ въ туй отношение свидетелствува съ маса цитати — няма да ги чета тукъ — отъ видни ромѣнски държавници и отговорни правителствени лица тогава, които са поддържали единодушно: ние искаме отъ българите компенсация, защото те развалятъ териториалното статукво въ своя полза и въ вреда на Ромѣния. Г. Даневъ е тукъ и вѣроятно той ще потвърди това отъ срещите си съ Мишу въ Лондонъ. Сѣщото го отбелязва и Поанкаре въ токущо издадените негови мемоари — въ втория томъ на Au service de la France. Всичките съображения на Ромѣния са били тѣзи: „Ние искаме територия отъ България, защото тя нарушава равновесието въ нейна полза и въ наша вреда“. Днесъ къде сме? Днесъ отношенията са съвършено други. Днесъ Ромѣния наруши отъ давна разпорешието въ своя полза и въ вреда на България. Тя стана отъ 7-милионна на 18-милионна държава. Ние оставаме тамъ, където бѣхме и презъ 1913 г. Ние имаме и още едно основание — решенията на Петербургската конференция отъ 9 май 1913 г., която сведе ромѣнските претенции само до отстъпването на Силистра съ 3 км. околностна линия. Това решение на европейския ареопегъ не може сѣщо така да няма своето значение, защото Ромѣния не може да наведе нито стопански, нито етнографически причини, за да претендира за Добруджа. Азъ разсъждавамъ като народенъ представител, азъ разсъждавамъ като български гражданинъ, азъ не ангажирамъ правителството, но азъ трябва да кажа моята мисълъ, преди всичко и като професоръ по международно право. Ромѣния не може да предяви никакви етнографически мотиви, защото, казахъ,

отъ 286-хилядно население въ Добруджа тамъ имаше само 6 хиляди и нѣколко стотинъ ромъни, отъ които голѣма частъ покрай Дунава, въ Тутраканската околия. Тя не може да наведе никакви стопански съображения, защото нейниятъ пътъ къмъ Черно-море не е нито презъ Балчикъ, нито презъ Каварна, а е презъ Кюстенджа — нѣщо, което ѝ осигури още Берлинскиятъ конгресъ презъ 1878 г.

Виждале, г. г. народни представители, въ какво освѣтление се поставятъ нашитѣ национални въпроси съ огледъ на едно теоритично поставяне на въпроса за ревизията на мирнитѣ договори.

Но идвамъ до голѣмия македонски въпросъ, единъ въпросъ много комплициранъ, който и въ миналото, и сега, не е български въпросъ макаръ че населението е българско. По своето естество този въпросъ не е български въпросъ, не е и балкански въпросъ, той е европейски въпросъ, защото задъ балканскитѣ държави, които ограждатъ Македония, стоятъ голѣми интереси, интереситѣ на великитѣ европейски държави: задъ Югославия — Франция, задъ Албания — Италия, задъ Гърция — Англия, която още отъ времето на Канингъ поддържа една неуклонна политика на приятелство, на съюзничество и на поддържане гръцката държава. Какъ може да получи разрешение този въпросъ? Той никога не би могълъ да получи едно окончателно разрешение, освенъ въ формата на отдѣляне въ една отдѣлна държава. Дали въ формата на автономна държава, дали въ формата на държава подъ мандатъ на Обществото на народитѣ, дали въ нѣкаква друга форма, това е единъ въпросъ по-второстепененъ. Важното е, че Македония трѣбва да получи една отдѣлна политическа организация. И понеже тамъ имаме едно преплитане на много народности, като вземемъ сегашна Македония въ нейнитѣ географски граници, най-приложима е системата, която още въ 1861 г. Европа създаде за Ливанъ, където се преплитаха три нации и три различни религии. Следователно, ако наистина въ Европа смѣтатъ, че е необходимо да настѣпи едно пълно умиротворяване на Балканитѣ, това е най-рационалното разрешение на Македонския въпросъ. Азъ не казвамъ, че то ще стане скоро, че то ще стане лесно. Повтарямъ, преплитатъ се тамъ голѣми интереси на великитѣ европейски държави. Въ всѣки случай нашето становище трѣбва да бѣде ясно по този въпросъ, че безъ едно подобно автономизиране на Македония е невъзможно да се разреши окончателно балканската проблема. И нека азъ да повтора, че оставамъ вѣренъ на една доктрина, която моята партия е изповѣдала още преди 30 години, че балкански съюзъ е възможенъ само при една автономна и независима Македония, нѣщо, което поддържаха тогава и други политически партии — Българскитѣ земеделски народенъ съюзъ и партията на широкитѣ социалисти.

Ето, г. г. народни представители, въ какво положение се представляватъ, споредъ моята оценка, нашитѣ национални въпроси въ днешния моментъ и нашитѣ отношения съ съседитѣ. Повтарямъ, нашитѣ отношения съ съседитѣ не сѣ добри, тѣ може би сѣ по-лоши, отколкото сѣ били по-рано; но винаги за това не може да бѣде нито у българския народъ, нито у българскитѣ правителства. Ние проявихме достатъчно добра воля, прояви я народътъ, проявиха я всички наши правителства. Ние се отказаме отъ териториални претенции, които, безспорно, имаме: възъ основа на договори, подписани не насилнически, както Ньойскиятъ и Букурещкиятъ договори, а доброволно отъ държавнитѣ глави и отъ първитѣ министри на съседнитѣ ни държави. Отказаме се отъ тия претенции, но не можемъ да се откажемъ отъ една единствена претенция — да искаме да се запазятъ правата на нашитѣ малцинства въ съседнитѣ държави. Тѣзи права трѣбва да бѣдатъ запазени, защото всѣко насилие, което се извършва върху нашитѣ сънародници въ тия държави, се отразява болезнено въ душитѣ и въ сърцата на българскитѣ граждани (Ржкоплѣскане отъ мнозинството). Ние не можемъ да бѣдемъ равнодушни свидетели, когато се денационализира и асимилира българското население и въ Македония, и въ Западнитѣ покрайнини, и въ Добруджа, и въ Бесарабия. Ние искаме да се запазятъ тѣхнитѣ права. Много народи вече добиха това. Добиха го нѣмцитѣ, добиха го до голѣма степенъ маджаритѣ. Най-тежко остава положението на нашитѣ малцинства; само тѣ сѣ неоправдани и само на тѣхъ не признаватъ права нито на югъ, нито на западъ, нито на северъ.

Когато, обаче, ще искаме да очертаемъ нашата бѣдеща политика съ съседитѣ ни, не бива да не изтъкнемъ, че единствениятъ начинъ, за да се трѣгне по пътя на споразумението, не е разрешението на стопанскитѣ проблеми — и тѣ могатъ да играятъ достатъчно голѣма роля, но

никога не и примордиална роля — а поставянето на отношенията ни съ съседитѣ върху народностна почва и защитата на нашитѣ малцинства. Когато нашитѣ съседни дойдатъ до убеждението, че наистина трѣбва да зачитатъ правата на нашитѣ малцинства — права, които сѣ освѣтени въ договори, наложени на нашитѣ съседни не отъ насъ, а отъ тѣхнитѣ покровители, великитѣ победители въ войната — само тогава ще се открие пътятъ за разбирателство и споразумение между насъ и тѣхъ. Безъ това невъзможно е да се говори нито за балкански съюзъ, нито за разбирателство между насъ и нѣкоя отдѣлна балканска държава, нито за разбирателство съ Югославия — въпросъ, който, както ви казахъ, остава отъ извънредно голѣмо значение за мира и за спокойствието на Балканитѣ. (Ржкоплѣскания отъ всички страни)

Председагелствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Григоръ Василевъ.

Г. Василевъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Ако бихме проследили разискванията въ българския Парламентъ по бюджета на Министерството на външнитѣ работи, ще намѣримъ твърде хубави речи, ще намѣримъ много общи фрази, понѣкога еднообразни клишета, и безброй добри пожелания за нашата национална солидарностъ; обаче покрай това ще намѣримъ редица грѣшки, които се повтарятъ почти отъ всички управления. Но ако има една слабостъ на българския Парламентъ, на българския народъ, ясно изразена, която навсѣкѣ може да се намѣри и отбележи, то е нашата слабостъ въ фактическото ръководство на външната политика на страната. Ние сме свикнали да убеждаваме сами себе си, било въ Камарата, било въ печата, било въ манифестациитѣ. Но ние сме отдѣлили много малко време да проучимъ съседитѣ и другитѣ народи, които ни интересуватъ по-специално по дадени въпроси и да се помѣчимъ да спечелимъ сътрудници, приятели за достигането на успѣхи въ разрешението на отдѣлнитѣ въпроси, които ни вълнуватъ. Азъ нѣма да правя спомена отъ миналото, нито искамъ да приповтарямъ грѣшкитѣ, които сѣ правени въ течение на нашата история.

Днешниятъ моментъ на Европа е особено важенъ, защото за малко време настроенията въ Европа коренно се промѣниха, само за нѣколко дена, само за нѣколко седмици, и ето днесъ ние се намираме предъ въпроса: да намѣримъ мѣсто за българската нация въ семейството на европейскитѣ народи, както и да помислимъ върху най-голѣмия въпросъ: каква може или трѣбва да бѣде общата насока на българската политика, на кого ние можемъ да разчитаме, кѣде ние трѣбва да търсимъ подкрепа за всички ония въжделения, по които пледирането е много лесно, аргументитѣ сѣ изобилни и доказани, но резултатитѣ сѣ били винаги неприятни и единъ отъ другъ по-лоши за насъ.

Безспорно е, че първата наша задача, специално на Министерството на външнитѣ работи и на ръководителя на българското правителство, е да има едно ясно понятие, да има една ясна програма за външната политика. Преди нѣколко години, преди 7 години точно, се повдигна той въпросъ, когато г. Буровъ пое Министерството на външнитѣ работи и парламентарната комисия по това министерство отдѣли три голѣми заседания тъкмо по това време, може-би малко по-късно, презъ месецъ юлий, за да разиска по този въпросъ. Въ тѣзи заседания се изказаха всичкитѣ български партии чрезъ тѣхнитѣ най-добри представители; изказаха се голѣми народни представители, сѣ важно положение въ срѣдата, въ която тѣ работятъ, обаче, както винаги, ние си оставаме съ разискванията. Азъ съмъ убеденъ, че въ архивата на комисията по Външното министерство отъ това време нѣма останала даже следа отъ станалитѣ разисквания, тъй като въ парламентарнитѣ комисиии на България, въ противовѣсъ на всички комисиии по свѣта отъ тоя характеръ, не остава никаква следа отъ размишната на мисли. Хората приказватъ, нѣщо решатъ, отиватъ си въ къщи, на другия денъ не остава нищо. Общата насока въ най-голѣмитѣ линии, която може да се характеризира въ туй: да живѣемъ въ миръ и да търсимъ разбирателство, е следвана, но единъ планъ за работа по отдѣлнитѣ въпроси азъ не съмъ забележилъ. Никой не би могълъ да посочи тоя планъ, никой не би могълъ да отрече, изобщо взето, слабото действие, да не кажа пълното бездействие на българското Министерство на външнитѣ работи по редица съдбоносни въпроси за държавата.

А. Аврамовъ (з): Отъ кога до кога?

Г. Василевъ (д. сг): Днесъ значението на Външното министерство е много по-голѣмо, отколкото бѣше преди.

една година, само поради голѣмата стопанска криза, извън другитѣ въпроси за малцинствата, за ревизия, за добросъседски отношения, за договори за арбитражъ, за приятелство и т. н. Цѣлиятъ стопански животъ на страната минава вече отъ стопанскитѣ министерства главно презъ Министерството на външнитѣ работи. То е станало като единъ генераленъ пълномощникъ, генераленъ представителъ на всички български министерства, защото международната търговия е усложнена. Дойде въпросътъ за девизитѣ, дойде въпросътъ за компенсациитѣ, дойде въпросътъ за клирингитѣ и ние видѣхме, че Министерството на външнитѣ работи на всѣка държава въ Европа насочва почти цѣлия стопански животъ.

Само за единъ примѣръ — защото би трѣбвало дълго време да се изброяватъ опущенията и бездействието на министерствата на външнитѣ работи въ България — азъ мога да посоча нѣкои грѣшки. България е единствената страна въ Европа, чисто земеделска, която нѣма нито една ветеринарна конвенция. Никой отъ васъ не може да посочи къде съществува такава държава въ свѣта или въ Европа безъ такава конвенция. 53 години Министерството на външнитѣ работи не намѣри време, не отдѣли внимание да сключи поне една ветеринарна конвенция при факта, че скотовъдството е вториятъ по голѣмина клонъ отъ земеделското стопанство на България. Давани сѣмноти отъ наша страна, но щомъ като се види, че отъ противната страна не се дава съгласие, за да се сключи конвенция, преписката спира, досието замира въ праха на министерството и никой не знае къде изчезва.

Отъ 1932 г. водимъ преговори за сключване търговски договори. Единъ такъвъ се сключи съ Германия. Въ този договоръ, като доказателство за невнимание, може да се посочи, че най-същественитѣ интереси на българския износъ въ Германия сѣм незащитени. Специално въпросътъ за нашия износъ на яйца въ Германия се изостави, договорътъ се сключи и следъ нѣколко седмици Германия затвори вратата за вноса на нашитѣ яйца. Когато се посочи на Министерството на външнитѣ работи — говоря за чиновниците тамъ, не за самия министъръ, за когото нѣмамъ сведения какво точно е правилъ по този въпросъ . . .

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Все ще има нѣкой отговоренъ: ако не е министърътъ — чиновникътъ, ако не сѣм чиновникътъ — министърътъ!

Г. Василевъ (д. сг): Чиновникътъ казаха на експортъоритѣ: „Понеже тая мѣрка е обща за всички, които внасятъ въ Германия, ще почакаме да видимъ какво ще направятъ другитѣ държави“. И министерството почака доста. Въ това време холандцитѣ, които нѣмаха намѣрение да чакатъ, се споразумѣха съ Германия, но се споразумѣха само за този сортъ яйца, който засѣга тѣхния вносъ, а българскиятъ вносъ остана изключенъ отъ всѣкаква спогодба.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Не е истина. Истината е следната. Когато се сключваше договорътъ, Германия имаше договоръ съ Сърбия, по който договоръ яйцата плащаха 5 златни марки на каса яйца и ние въз основа принципа на най-облгодетелствуваната държава се ползувахме отъ тая клауза. Знаеше се, че този договоръ скоро ще се денонсира, че ще започне нова политика на Германия по вноса на яйца, както и стана. Следъ изтичането на този договоръ Германия вдигна митото на яйцата на 75 марки за всички държави. Искамъ да ви кажа, че най-много преговори се водиха по нашия вносъ на яйца въ Германия, обаче германцитѣ не искаха по никакъвъ начинъ да отстъпятъ както по въпроса за яйцата, така и по въпроса за тютюна. Защо приказвате, че не се е ималъ предъ видъ износътъ на яйцата? Имаше се предъ видъ, но трѣба да знаете каква е днесъ германската аграрна политика не само спрямо България, но спрямо всички държави. Недейте смѣта, че по този въпросъ не е направено потрѣбното и че не е третиранъ съ внимание. Напротивъ, и сега още се третира, защото ние имаме претенции спрямо тѣхъ. Когато ставаха преговоритѣ по сключването на договора, ние нѣмахме типизиране на яйцата на три качества. По този въпросъ сега сме въ преговори, има спорове. Та не е вѣрно, че не сме имали предъ видъ тая работа.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ не съмъ казалъ, че не сѣм се водили преговори за яйцата, но ние не можемъ да сключваме търговски договоръ, въ който два най-важни наши артикула, яйцата и тютюнътъ, които изнасяме въ Германия, сѣм безъ всѣкаква защита. Никой не би подписалъ такъвъ договоръ. Германцитѣ искаха по всичко да ги задоволимъ, а ние не получихме никакво удовлетворение. Този фактъ е важенъ.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Г. Василевъ! Ако има нѣщо да констатирамъ, то е, че когато се прокарваше този търговски договоръ, нито единъ народенъ представителъ не взе думата, за да го разкритикува. (Възражения отъ сговориститѣ)

Ц. Бобошевски (д. сг): Водихте преговори за обща и платове.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Чакайте, бе, какво изведнѣжъ наскачахте? Азъ казвамъ, че когато трѣбваше най-сериозно да се разкритикува търговскиятъ договоръ съ Германия, когато се положи на гласуване тукъ, никой не пожела да вземе думата да го разкритикува, а за две минути се гласува.

А. Пиронковъ (д. сг): Г. Данаиловъ искаше да вземе думата, но договорътъ мина много късно и ние не можахме да забележимъ кога мина.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: На дневенъ редъ стоя 5 дни.

Х. Чолаковъ (з): Толкова се интересувате! Какъ можете да приказвате, че не сте могли да забележите кога е миналъ търговскиятъ договоръ съ Германия? Това показва, че вие не се интересувате. Когато е въпросъ да правите партизанлъкъ, тогава ще вземете думата.

А. Пиронковъ (д. сг): Днесъ се внесе, утре се гласува.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

Х. Чолаковъ (з): Ние работимъ съгласно традициитѣ на Парламента.

А. Пиронковъ (д. сг): (Възразява)

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Г. Пиронковъ! Ще слушате ли, когато говори министъръ или ще говорите?

А. Пиронковъ (д. сг): Извинете.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Какъ да извинявамъ! Давамъ ви обяснения. По такъвъ единъ въпросъ какво има да споримъ, та сте се нервирали?

А. Пиронковъ (д. сг): Азъ лично не споря съ Васъ, а съ г. Чолаковъ.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Договорътъ се постави на дневенъ редъ въ Народното събрание. Общественото мнение въ България, заинтересованитѣ съсловия казаха своята дума по договора, всички го прецениха, . . .

П. Н. Даскаловъ (нац. л): И вестниците писаха.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: . . . само въ Парламента не стана дума по него. За това азъ съжалявамъ, защото той можеше да се критикува. Ние имаме преференциални тарифи.

Ц. Бобошевски (д. сг): Страшна работа!

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Какъ страшна работа? Нѣмате хаберъ отъ тази работа! Говорете вие тогава по този въпросъ.

Ц. Бобошевски (д. сг): Водихте преговори за текстила, за общата и т. н.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ посочвамъ тоя фактъ. Азъ констатирамъ само, че правителството не е успѣло да направи никаква защита на вноса на българскитѣ яйца при първитѣ преговори, които се водиха. Обаче азъ казвамъ, че следъ това, когато Германия наложи тази такса отъ 75 марки на каса яйца, нашето правителство е водило преговори, изпращало е телеграми, имаме сведения, че Поменовъ е билъ при този и онзи, но въ всѣки случай холандцитѣ паралелно съ насъ водиха преговори и постигнаха резултати, получиха намаление за своя сортъ яйца, а ние не получихме нищо. Нашиятъ вносъ въ Германия при това е твърде важенъ, защото въ Германия ние сме втори вносители на яйца. А това не е шега, това е нѣщо много важно. Ние бѣхме пети по редъ, станяхме втори. Това намаление на нашия вносъ въ Германия е отъ голѣма важностъ за цѣлия стопански животъ въ България. И азъ казвамъ: ето единъ случай, който заслужава

вниманието на правителството и на Парламента. Дали ще денонсира договора, дали ще прави приятелски постъпки, дали ще се моли — всички съждения са добри, макаръ сга да е късно, само и само да може да се получат резултати. Не може така леко да се допусне да се запрети вноса на единъ съществено артикулъ отъ нашия вносъ, и то когато имаме единъ търговски договоръ. Това е единственият договоръ, който ние имаме.

Министър-председател Н. Мушановъ: Запретенъ е вноса на яйца отъ всички държави, а не само отъ България. Такава е германската политика по вноса на яйца спрямо всички.

Г. Василевъ (д. сг): Послушайте ме, г. министър-председателю.

Министър-председател Н. Мушановъ: Напротивъ, азъ съжалявамъ, г. Григоръ Василевъ, че не сте се интересували по този въпросъ. Първото и второто качества яйца не приличатъ на българските. Вие, като се интересувате по този въпросъ, елате въ министерството, за да видите какви са условията, какви са преговоритъ, какви са нашитъ протести и искания спрямо Германия. Елате ги изучете, за да можете да говорите съ познаване на работитъ. Ние нѣмаме такива яйца.

Г. Василевъ (д. сг): Да, но холандцитъ издействуваха.

Министър-председател Н. Мушановъ: Холандцитъ работиха за себе си, не за България.

Г. Василевъ (д. сг): Тъкмо това е нещастieto за насъ: другата засегната отъ Германия държава издействува облекчения за себе си, а ние не издействувахме. Това твърдя азъ.

Министър-председател Н. Мушановъ: Много обяснимо е: щомъ има клауза за най-облагоприятствуваната нация, всички държави, които иматъ като нашитъ яйца, ще се ползватъ отъ намалението за нашитъ яйца. Много ясна работа е, но трѣбва човѣкъ да я разбере.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ я разбирамъ по-добре отъ Васъ. Азъ съмъ издалъ специална книга по този въпросъ.

Министър-председател Н. Мушановъ: Вашата книга е до миналата година, а азъ искамъ да ми приказвате за тази година.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ Ви казвамъ: сжщата тази такса бѣше и за Холандия. Холандцитъ се бориха и я отмигнаха за своитъ яйца. За насъ нищо не стана. При това положение не може да се сключва търговски договоръ, защото ние сме поставени при едно запретиелно мито.

Х. Чолаковъ (з): Запрещението дойде после.

Г. Василевъ (д. сг): И за Холандия дойде после, но за Холандия се отмигна, а за насъ не се отмигна. Това твърдя азъ и това е истината — ако щете, разберете я.

Да премина, г. г. народни представители, на другъ единъ съществено въпросъ, може би първиятъ въ областта на нашата външна политика. Това сж, безспорно, отношенията ни съ нашитъ съседи. Азъ бихъ предпочелъ, когато се говори на тая тема, да се говори малко по-ясно и по-конкретно по всички въпроси между насъ и съседитъ. Общи фрази не стигатъ. Тукъ не е помѣщение за митингъ, тукъ не е мѣсто за домашни упражнения по външната политика, тукъ трѣбва да се поставятъ въпроситъ ясно и конкретно, за да може Парламентътъ да даде известно указание и подкрепа, ако щете, на правителството. Е добре, нашитъ отношения съ Турция сж безспорно и сравнително най-добри въ сравнение съ отношенията ни съ другитъ съседи. Следъ войната въ Турция се направи първиятъ пробивъ — сключихме договоръ за приятелство, уредихме въсящитъ въпроси така или иначе, споредъ менъ много набързо, защото нашиятъ делегатъ въ Ангора бѣше получилъ телеграма, че само следъ като свърши преговоритъ, ще отиде въ Вашингтонъ; докато не свърши преговоритъ, нѣма да отиде. Сключи се договорътъ, обаче, както констатира днесъ и г. Геневъ, този договоръ не е съвсемъ прецизенъ; има въпроси, които търпятъ тълкувания и отъ година, година и половина се разисква, но не може още да се намѣри разрешение. Ето въ този случай ние искаме нашето правителство да бърза и да уреди всички спорни въпроси. Нѣма съмнение, че въ турцитъ има разположение да бждемъ въ най-добри отношения. Следователно, при

малко повече енергия и действие въ тая посока ще може да се постигнатъ резултати отъ полза и за дветъ страни.

Министър-председател Н. Мушановъ: Трѣбваше да бждете въ комисията по Министерството на външнитъ работи, кждето се разгледаха тѣзи въпроси и да чуете обясненията, които се дадоха.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ зная тѣзи обяснения много добре.

Министър-председател Н. Мушановъ: Като ги знаете, защо приказвате?

Г. Василевъ (д. сг): Азъ искамъ да кажа, че трѣбва да се бърза. Ние тукъ подчертаваме настроението на Камарата.

Х. Чолаковъ (з): Това, което казвате, то ли е настроението на Камарата?

Г. Василевъ (д. сг): Че какво е?

К. п. Цвѣтковъ (д): Г. Буровъ не говори ли отъ вашата група?

Г. Василевъ (д. сг): Какво отъ това, че е говорилъ?

К. п. Цвѣтковъ (д): Той изказа мнението на вашата парламентарна група; Вие може да изразите Вашето мнение, но не и мнението на Парламента.

Г. Василевъ (д. сг): Бждете спокойни. Азъ съмъ народенъ представител отъ 19 години и мога да ви покажа речитъ си, за да видите, че все нѣщо смислено съмъ казалъ като предупреждение. Азъ казахъ въ „Нова-Америка“ преди 25 години, че нѣма съмнение, че ще дойде Балканската война. Тамъ казахъ, че войната иде и въпросътъ е само дали тя ще бжде авантюра или не.

Има и другъ единъ въпросъ, който смущава нашитъ отношения съ Турция. Никой не говори по него. Има известни настроения въ нѣкои наши сръди, специално въ тракийскитъ преселници, които иматъ свои печатни издания и постоянно повтарятъ, че ако отношенията между насъ и Турция бждатъ добри, това означавало поражение. Ползвамъ се отъ случая да констатирамъ, че въ българскитъ емигрантски, или така наречени патриотически организации, има голѣма склонностъ да проявяватъ изключително локаленъ патриотизъмъ. Една група си има своитъ идеали, своитъ организации, своята преса, своята ясна насока и нескрито пише: „Ние сме въ тази насока и нищо друго не ни интересува“. Дори единъ отъ тѣзи вестници бѣше писалъ: „Ние ще се споразумѣемъ съ всѣкого, даже извънъ България, щомъ е съгласенъ съ нашитъ разбирания“. Така ние имаме добруджански въпросъ, тракийски въпросъ, македонски въпросъ въ Гърция, македонски въпросъ въ Югославия и въпросъ за Западнитъ покрайнини. Е добре, мене ми се струва, че ние ще трѣбва да се почувствуваме частъ по-скоро като една нация; мене ми се струва, че всички тѣзи организации ще трѣбва частъ по-скоро да се прибератъ подъ знамето на България. Има само единъ български въпросъ, той е въпросъ на свободната българска държава — въпросътъ за свободитъ на българитъ извънъ България. Има само разклонения на този въпросъ, но той е единъ единственъ български въпросъ.

Х. Родевъ (нац. л): Значатъ ли тѣзи Ваши думи, че тѣзи организации трѣбва да престанатъ да сжществува?

Г. Говедаровъ (д. сг): Неумѣстенъ въпросъ.

Х. Родевъ (нац. л): Че тѣзи организации трѣбва да се подслонятъ подъ знамето на България — това е добре. Никоя отъ тѣзи организации — нито Добруджанската, нито Македонската не отрича знамето на България, но никой не може да отрече правото на македонцитъ, на добруджанцитъ да се борятъ съ свои сръдства за подобрене участието на онѣзи тѣхни братя, които сж останали въ Югославия и Ромѣния.

Г. Василевъ (д. сг): Никого не съмъ поддържалъ, че трѣбва да се разтурятъ насила легални организации, или да се мѣсимъ въ тѣхния вътрешенъ животъ, или съ съ насилие да имъ диктуваме повече разумъ. Напротивъ, азъ смѣтамъ, че изразявамъ една належаща необходимостъ въ България; и, ако тя у насъ не се схваща отъ

никого, азъ съ скръбъ ще констатирамъ, че още не сме дозрѣли да гледаме общо на нашата мѣжа, на нашата съдба, на нашето бъдеще, а търсимъ по всички кѣтчета на нашата земя нови знамена, нови подвизи и нови нещастия. Азъ вѣрвамъ, че правителството ще ме разбере много по-добре отъ правителствения депутатъ, който ме прекъсва — имамъ данни, имамъ ясни доказателства да вѣрвамъ това. Отъ едни дребни работи се правятъ често пѣти стрели, върши се една отровна пропаганда, както бѣше случаятъ съ оная дребна история въ Разградъ. По моето дълбоко убеждение, заинтересовани лица сѣ насъсквали и интригували предъ турския печатъ, за да създадатъ омраза и настороение противъ България. Нито Турция ще спечели отъ тѣзи интриги, нито България. Въ всѣки случай отношенията между насъ и турцитѣ иматъ всичката предпоставка да бѣдатъ ясни. Имаме, разбира се, и въпросъ за малцинства между насъ и турцитѣ, само че това е единствената наша дебиторна смѣтка, ако говоримъ за числа. Въ България има турци стотици хиляди, а въ Турция — само нѣколко хиляди българи, главно въ Цариградъ и въ нѣкои села. Нѣма съмнение, че когато ние пледираме за правата на нашитѣ малцинства въ други държави, ние трѣбва да бѣдемъ еднакво почтени и лоялни да защитаваме правата на малцинствата въ нашата държава.

Н. Пѣдаревъ (д. ст. Ц): Може ли да става и дума за това?

Г. Василевъ (д. ст.): Тѣкмо това казвамъ. Имайте малко търпение, г. Пѣдаревъ. Азъ зная да говоря и зная какво говоря. Тѣкмо това казвамъ азъ: вѣрвамъ, какво Парламентътъ е единодушенъ по това и затуй този въпросъ не се е разисквалъ у насъ и не ни поставя едни противъ други, не ни създава неприятности. И това прави честь на България, като управление и като демокрация.

Да преминемъ на отношенията между България и Ромѣния. Да вземемъ на първо мѣсто стопанскитѣ отношения, като такива, които сѣ по-малко болезнени, които сѣ иначе и по-малко разисквали тукъ и въ обществото. По отношение на размѣната между България и Ромѣния ние сме въ голѣмъ пасивъ. Ромѣния внася твърде много у насъ; ние внасяме въ Ромѣния извънредно малко. Пита се сега, кое българско правителство отъ 1920 г. насамъ е работило по какъвто и да е начинъ, съ нѣкакви срѣдства да увеличи българския вносъ въ Ромѣния? Азъ не помня такава инициатива. Ако има такава, добре е да се отбележи поне като курioзъ въ липсата на грижа за българското стопанство. Азъ мисля, че е възможно днесъ да се засили нашиятъ вносъ въ Ромѣния. На каква основа? Ромѣния внася голѣмо количество стоки, има въпросъ за клиринтъ и за девизи, нека искаме да внасяме наши стоки въ нея, на първо мѣсто тютюнъ. Но има и нѣкои други артикули. Българското правителство изгуби ли нѣколко часа, нѣколко дена или нѣколко нощи да пледира този въпросъ? Доколото знамъ, нищо подобно не е ставало въ България. Би трѣбвало, следователно, правителството да се погрижи на първо мѣсто за тютюна и други артикули и да поиска отъ Ромѣния, на почвата на взаимност и зачитане интереситъ на дветѣ страни, да се увеличи нашиятъ вносъ въ Ромѣния. Единъ примѣръ, ако искате, едно по-конкретно указание. Измѣнихме закона за насърчение на земледѣлското производство миналата година споредъ който вносятся на известни горивни материали за трактори мина подъ контрола на Земледѣлската банка. Би могло твърде лесно, съ шансъ за твърде голѣмъ успѣхъ, Земледѣлската банка да каже на Ромѣния: ще получимъ известно количество отъ тѣзи и тѣзи ваши материали срещу тютюни, които ще ви дадемъ. За първи пѣтъ Ромѣния купи преди нѣколко месеци 18.000 кгр. български тютюни и създаде напоследѣтъ типъ българска папираса. Това количество е, разбира се, минимално. Но намъ ни съобщиха на 8 май м. г. въ Букурещъ, че това е принципиално решение за първи пѣтъ, че началото ще бѣде много скромно, но впоследствие то ще се разшири. Въ този редъ на мисли за нашитѣ стопански интереси и сношения съ Ромѣния е и въпросътъ за моста на Дунава. Този въпросъ се разисква ютъ нѣколко години. По този въпросъ Полша и Гърция сѣ напълно солидарни съ насъ. Ромѣния се намира въ едно деликатно положение. Общото заявление на нейнитѣ, да не кажа управници, но първи лица отъ Камарата и отъ обществото е, че тѣ ще се съгласятъ еднакво добре да третиратъ въпроса и съ насъ, както вече сѣ го третирали по-рано съ Югославия. Но, г. г. народни представители, азъ питамъ за себе си: и по този ли въпросъ ние ще бѣдемъ непременно максималисти,

както по всички въпроси? Постройката на единъ мостъ на Дунава ще струва 1 милиардъ лева или повече. Този въпросъ може да се реши подиръ 5 или 10 години. Защо ние не се примиримъ съ мисълта и да започнемъ по скромно, да започнемъ съ една временна връзка между Гюргево и Русе или между Видинъ и Калафатъ съ фериботъ? Кой ще загуби отъ това? Ние да загубимъ? Ние нѣма да загубимъ. Ромѣния да загуби? — Ще спечели, нѣма да загуби. Защо не го правимъ? Защото, като разпитахъ нѣколко инженери, тѣ ми казаха: „Ако уредимъ сега въпроса съ фериботъ, тогава тѣ окончателно ще се откажатъ отъ мостъ на Дунава; ще кажатъ: „Ето, имаме го, достатъчно е“. Затуй, за да постигнемъ максимума, недейте да приемаме минимума“. Моето скромно мнение е да почнемъ съ минимума. И поради факта, че ние имаме прѣко съобщение — товарно, вагонно — между България и Ромѣния, азъ съмъ убеденъ, че ние ще получимъ много облекчения тамъ, където сѣ ни най-необходимими, за които по-после ще кажа нѣколко думи. Въ всѣки случай нека вършимъ нѣщо, а не само да се оплакваме.

Въпросътъ за малцинствата. Г. проф. Геновъ каза, че въ Ромѣния има около 700.000 българи. Азъ познавамъ единъ професоръ, много по-компетентенъ отъ него по този въпросъ — това е проф. Иширковъ. Споредъ него, това число е значително по-голѣмо. И азъ съмъ наклоненъ да вѣрвамъ на г. Иширкова, защото той познава този въпросъ основно. Г. г. народни представители! Трѣбва отъ начало още да ви заявя, че тукъ, въ Камарата, двама-трима души народни представители създаватъ едно недоразумение чрезъ своитѣ речи — недоразумение за тѣхъ, не за менъ — по въпроса за характера на тия опити за опознаване и сближение между България и съседитѣ, едно недоразумение много неприятно — неприятно за авторитѣ му, които понѣкога не могатъ или не желаятъ да разбератъ въпроса. Какво собствено има въ тия инициативи? За да ви дамъ единъ примѣръ на частна инициатива и частна деятельность между два народа, ще ви посоча Полско-българското дружество. Има 15 години отъ онова време, когато въ София ние носѣхме присмѣха, подгравкитѣ и всички. — „Какво е това дружество?“ Измежду инициаторитѣ бѣше и покойниятъ Георги Маджаровъ. Хората ни се смѣха. Невежеството на полуинтелигентитѣ отъ София не имъ даваше нищо друго, освенъ иронията и гаврата и тѣ питаха: „Какво се занимавате съ тия глупости?“ Обаче въ течение на 10—15 години най-напредъ стана едно малко опознаване, после настѣпи сближение, после почнаха визити и разговори, почна и търговия. И азъ мога да ви цитирамъ наизустъ цифри, защото ги помня. Въ течение на 5 години ние, нашиятъ вносъ на тютюнъ отъ 450.000 кгр. стигна 4.500.000 кгр. Това сѣ цифритѣ на полския монополъ. За 5 години Полша стигна да купува отъ насъ годишно за близо 700—800 милиона лева тютюни! Сключихме и договоръ за арбитражъ, турихме началото съ визитата въ Варна на полскитѣ журналисти, за да се сключи и споразумение между двата печата. Днесъ Полша е 32-милионенъ народъ и въ всѣки случай въ отлични отношения съ насъ. Следователно, ето ви единъ примѣръ, когато една много скромна и мѣчна инициатива въ началото може да донесе лѣзъщо. Защото лѣзъщитѣ, единствениятъ принципъ на тия така наречени смѣсени дружества — каквито сѣ „Британо-българска взаимност“, „Ромѣно-българското дружество“, „Турско-българското дружество“ и т. н. — е този: да правимъ всичко, каквото можемъ, за да улесняваме правителствата за сближението на нациитѣ и да не правимъ нищо, което може да затруднява правителствата и да влошава отношенията на съответнитѣ народи. Какво лошо има въ това? Или трѣбва да предпочитаме да бѣдемъ невежи, да си стоимъ вкѣщи, херметически заключени, да бѣдемъ отъ всички страни изолирани? — „Какъ смѣте да ходите въ Гърция!“ Ами че г. Мушановъ нѣма нищо общо съ тая работа. Тукъ трѣбва да го кажа открито — че г. Мушановъ нѣма никаква вина, нито отговорностъ за това посещение. Срещнахъ се съ него и му казахъ: „Г. министъръ-председателю! Една група професори, журналисти и депутати, подобрани отъ всички срѣди, желаемъ да отидемъ като туристи въ Гърция; бихъ желалъ да чуя дали имате нѣкои аргументи противъ“. Защото, ако има нѣкои деликатни въпроси, ако сѣ нѣщо може да се спънатъ отношения, преговори и пр., разбира се, ние нѣма да направимъ нищо отъ естество да спъне нашето правителство, което по тѣзи въпроси представлява всички насъ. Е добре, това е всичкото! Ами че какъ вие ще забраните на нѣколко души журналисти, депутати, професори въ нашия Университетъ отъ най-виднитѣ, да отидатъ въ една страна, да изнесатъ впечатления, да видятъ съседитѣ си? Нима трѣбва никой нищо да не

знае? Най-хубаво, според тия господа, е нищо да не се знае и да се вика: „Високо знамето на нашите права! Всички съвсти в свѣта сѣ въ наша полза!“ — Ние загубихме все съ етнографията! Правото си е право — загубата си е загуба. Политиката е изкуство, политиката не е пледоария предъ мировия съдия.

Българо-ромънското дружество тукъ и Ромъно-българското дружество въ Букурещъ открито говорятъ същото нѣщо на публични събрания, тукъ и въ Букурещъ, съ съжити думи, съ същата искреностъ, съ същата лоялностъ. Ще се опитаме отъ дветѣ страни на Дунава, въ София и въ Букурещъ, да привлѣчемъ въ тѣзи дружества хора отъ всички партии и да добиемъ съдействието по възможностъ на цѣлата преса. Повикахме даже Софийския митрополитъ, помолихме и председателя на Върховния касационенъ съдъ да участвуватъ, само и само да се приладе на тая инициатива единъ общобългарски характеръ и да не може никой да подозира, да нѣма никой основание да подозира. Ние знаемъ, че въ Ромъния има българи. Ние искаме повече права и свободи за тѣхъ. Азъ съмъ отивалъ два пѣти въ Добричъ. Единъ пѣтъ преди 3 години съ частния секретаръ на министъръ-председателя г. Ляпчевъ, Данаилъ Крапчевъ и Тодоръ Кожухаровъ. Ходихме въ Добричъ и въ Кюстенджа. Ходихъ и миналата година въ Добричъ — въ деня на манифестацията въ Варна и на речта на нашия офицеръ, който бѣше казалъ нѣколко излишни приказки. Азъ отидохъ въ Добричъ да внеса успокоение въ нашето население, за да не плаща то заради нѣкой необмислена дума. Отидохъ съ полския министъръ. Азъ съмъ въ контактъ съ българитѣ въ Ромъния и Добруджа. И този контактъ азъ не го скривамъ, нито се срамувамъ за него, а, напротивъ, азъ се радвамъ и се гордя съ него. Ние конспирация не правимъ, ние не се отказваме отъ нищо, нито туряме огънь подъ стенигъ на другата държава. Ние говоримъ човѣшки, доблестно, почтено — че искаме между дветѣ държави да има подобри отношения. Това, което има да се урежда за приятелски отношения, да се урежда на зелената маса.

Г. г. народни представители! Пакъ тукъ, въ лицето на г. министъръ-председателя, искамъ да припомня на васъ — защото той го знае — че си позволивъ да внесе една практика, непозната въ България. Презъ м. октомврий 1931 г. имахъ възможностъ да говоря съ министъръ-председателя на Ромъния. Азъ написахъ писменъ докладъ до министъръ-председателя на България и този докладъ той го има. Е добре, нищо скрито и нелоялно нѣма, нито правимъ пакости, за да прибираме бѣжанци и да станемъ професионални оплаквачи на съдбата на нашия народъ. Предпочитамъ да изтрия една сълза отъ очитѣ на единъ българинъ, който живѣе въ чужбина, отколкото да проливамъ сълзи за него тукъ по площадитѣ.

Г. П. Геновъ (р): Кого визирате? Мене ли визирате?

Г. Василевъ (д. сг): Не Васъ.

Г. П. Геновъ (р): Азъ ходя по площадитѣ, за да протестирамъ срещу неправдитѣ, които се вършатъ спрямо българската нация.

Г. Василевъ (д. сг): Никого тукъ не визирамъ; азъ говоря за свършено други хора.

Г. П. Геновъ (р): Много далечъ, въ всѣки случай, отидохте. Трѣбва да държите смѣтка за действителността.

Г. Василевъ (д. сг): Трѣбва да имате шупе. Азъ шупе нѣмамъ.

Г. П. Геновъ (р): Трѣбва да се ограничавате въ Вашитѣ увлѣчения.

Г. Василевъ (д. сг): Вие сте още много младъ човѣкъ въ политиката и не трѣбва да давате съвети, когато не трѣбва. Азъ съмъ по-старъ въ политиката.

С. Таковъ (з): Ти пѣкъ много остарѣ!

Г. Василевъ (д. сг): Е, остарѣхъ!

Въпросътъ за малцинствата трѣбва да се разисква между България и Ромъния, споредъ мене, ежедневно, докато не бѣде разрешенъ въ задоволителна форма. Не бива ние да казваме — говоримъ за народнитѣ представители, не за отговорното правителство — „всичко е опитано, нѣма никакъвъ изходъ“. Трѣбва постоянно да искаме да се намѣри решение. България трѣбва да иска, чрезъ отдѣлни лица ли ще става това, чрезъ министритѣ ли, въ специални комисии ли; тукъ, въ София ли, въ Търново ли, въ Букурещъ ли, въ Лондонъ ли — нѣма значение; трѣбва постоянно да настояваме приятелски, но на-

стойчиво да искаме отъ Ромъния въпросътъ за малцинствата, а също така и въпросътъ за моста на Дунава, и въпросътъ за търговския договоръ да се разрешатъ — да се постигне уреждането имъ. Това, което не е постигнато вчера, може да бѣде постигнато утре. Има благоприятни моменти, които сѣ пропуснати, а после ние се оплакваме. Азъ зная много добре, че Ромъния съсемъ несправедливо и крайно осѣдително ни поиска и после ни взе Добруджа. Но трѣбва да помнимъ, като добри българи, че въ 1916 г. ромънското правителство ни предложи Добруджа, за да не почнемъ война; Радославовъ не прие. Г. Малиновъ, който е сега въ Лондонъ, търсѣше аудиенция отъ Фердинанда, за да пледира тая кауза. Но царъ Фердинандъ и Радославовъ подписаха манифеста за войната въ Чамъ-Кория на 31 августъ 1916 г., за да ни се вземе Добруджа и следъ една война. Истината трѣбва да я знаемъ такава, каквато е. Коментарии може да има всѣки за себе си, но историческата истина е тази — тя трѣбва да се знае такава, каквато си е.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Истината зависи отъ очитѣ, които я гледатъ.

Г. Василевъ (д. сг): Значи, това не е истина, което казвамъ?

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Азъ толкова казвамъ. Не искамъ да влизамъ въ споръ.

Г. Василевъ (д. сг): Неуреденитѣ въпроси съ Гърция сѣ твърде сложни и мѣчни за уреждане, но все пакъ трѣбва да се уреждатъ. Азъ поставямъ на правителството и на Парламента въпроса: какво предпочитате вие — да водимъ разговори и преговори и да търсимъ начинъ да свършимъ съ нѣкой и другъ въпросъ, или да оставимъ на времето да работи за насъ и да постигнемъ разрешението на въпроситѣ подиръ 10—20—50 години и чакъ тогава да ги разрешимъ? Едно отъ дветѣ. Въ всички тия преговори, особено отъ финансовъ и стопански характеръ, има въпросъ на смѣтка. Нашиятъ износъ въ Гърция е билъ напоследъкъ по-малъкъ, отколкото 3 години преди денонсирането на конвенцията. Това е вѣрно. Но въ всѣки случай, ако днесъ би било възможно — както твърдѣха нѣкои гърци — да се подпише търговски договоръ, при който гърцитѣ да поематъ ангажментъ да купувагъ не за 400 милиона, но за много по-голяма цифра български стоки, остава правителството да си помисли дали това може да заслужава внимание. Азъ не мога да влизамъ въ подробности въ тая работа. Въ всѣки случай азъ моля правителството да вземе подъ внимание тая работа и заявявамъ моята вѣра, че то може да постигне добри успѣхи за България, ако върви въ този пѣтъ, да търси разрешението на всички спорни въпроси. Гръцкото правителство има своята теза, която за насъ не е права. Юридически тя не издържа никаква критика. Но въпросътъ е: ако ние днесъ нищо не правимъ, следъ като 2½ години работихме за другитѣ — днесъ Турция и Югославия сѣ се настанили за наша смѣтка въ Гърция, съ която правятъ търговия — ако ние, казвамъ, не правимъ днесъ нищо, за насъ се поставя въпросътъ: да чакаме ли още и колко ще чакаме, за да ни донесе времето нѣкакви резултати? Но, споредъ мене, ще бѣде глупостъ и престѣпление, ако това положение трае още за неопредѣлено време. Имате ли нѣкакъвъ другъ пѣтъ, по който ще свършите въ предвидимо бѣдеще — покажете го! Азъ посочвамъ моя и вѣрвамъ, че той може да даде резултатъ. Опитайте го, разисквайте го, борете се, мѣчете се! Но да останете на това: ще почакаме и тая година — това е най-лошото! Виждете, тая метода азъ не мога да я одобря по никой начинъ.

Стопански спрямо Гърция ние сме били много добре поставени. Ние можемъ и сега много продукти да ѝ продаваме. Имаме много нови произведения, отъ които Гърция има нужда — продукти на така нареченото наше интензивно и ново земледѣлие. Нѣма да навлизамъ въ подробности, защото има да разглеждамъ други теми; но, казвамъ, имаме много нови продукти, които можемъ да продадемъ на Гърция, каквито не сме продавали досега на Гърция. Това го констатираха и най-компетентнитѣ наши хора — Странски и Атанасовъ, отъ които по-добри въ България нѣма. Ако има — посочете ги.

Следователно ние трѣбва да бѣдемъ внимателни, да си отваряме очитѣ. Въ Гърция има пазаръ както за традиционно изнасянитѣ отъ България въ Гърция произведения, така и за новитѣ произведения на българското земледѣлие. Тоя износъ може да се развие въ течение на 5—10 години. За една година това не може да стане.

По тия съображения ние трѣбва да водимъ съ Гърция упорита борба, ще трѣбва да водимъ постоянни преговори, но да свършимъ съ този въпросъ, а не да разпращаме, че понеже се прави нѣщо по него, другото ще го оставимъ на бъдещето, ще чакаме разрешението да падне направо отъ звездитѣ.

Ние мислѣхме — и моитѣ другари, съ които бѣхъ въ Гърция, сѣщото писаха въ единъ специаленъ брой на „Нация и земя“, който се даде на народното представителство за информация — ние мислѣхме, че взаимното опознаване, визититѣ между българи и гърци нѣма да попрѣчатъ на никого. Тукъ нѣкой господинъ казалъ, че може би тази визита ще събуди подозрение у нѣкого. У кого — не се съобщава. Какво подозрение ще събуди и защо ще го събуди? Значи, за да нѣма подозрение у никого на земното кълбо, ние ще трѣбва да си стоимъ въ София! 53 години България и Гърция живѣятъ като свободни държави на Балканския полуостровъ — едно посещение нѣма на български министъръ въ Гърция и на грѣцки министъръ въ България. Единъ опитъ нѣмаме за посрещане, за изпращане, за влизане въ разговори! Недейте мисли, че тия господа, които говорятъ противъ банкетитѣ, иматъ много право. Преди всичко въ нашето посещение напоследъкъ въ Гърция всичко имаше, но банкети нѣмаше. Тия, които говорятъ противъ банкетитѣ, сѣ мислили споредъ себе си — че само съ банкети сме се занимавали. Ние бѣхме въ Атина по работа, ние бѣхме тамъ по третиране на сериозни въпроси. Тодоръ Кожухаровъ си има своитѣ наблюдения. Данаилъ Крапчевъ, директорътъ на „Зора“ — отъ друго мѣсто. Поканениятъ отъ „Утро“ отсѣгнѣваше — той имаше друга задача. Двамата професори сѣщо имаха друга важна задача. Ние, депутатитѣ, имаше различни срещи съ разни депутати и журналисти — да говоримъ, да приказваме. Мислите ли, че това може да възбуди нѣкакви подозрения? Значи Югославия може да има съюзъ съ Ромѣния безъ да ни пита; тя може да има съюзъ съ Гърция безъ да ни пита — ние нѣмаме право да минемъ „Кулата“ и да отидемъ въ Солунъ! Това разбираме е много интересно! Очевидно, то е несериозно, то е жизо-лекомислие. То означава: да правимъ хитрини като при режима на Фердинанда — да се преструваме, да разправяме бабини деветини, че поради пътуването на лица отъ една страна въ друга се влошавали отношенията, политиката между дветѣ държави! Нека Югославия бѣде готова да приема такива гости — ще ѝ се намѣрятъ гости отъ България: на сѣщитѣ условия, при сѣщото приличие, при сѣщото зачитане, както го прави Ромѣния, както го прави Гърция и Турция. Ще се отива въ Загребъ, ще се отива въ Българградъ, на нека се отива и въ Скопие и Битоля. Ще отиватъ лоялни хора, честни хора, добри хора.

В. Коевски (нац. л.): Въ Скопие нѣма да те пустнатъ.

Г. Василевъ (д. сг): Отношенията ни съ Югославия — преди всичко стопанскитѣ — сѣ много важни. Извънредно важна е за насъ Югославия въ стопанско гледище, не поради нейната стопанска структура, а поради това, че грамадна частъ отъ нашия транзитъ минава презъ Югославия. Това е най-важниятъ пътъ на България къмъ свѣта. Следователно, отношенията на Югославия къмъ насъ въ стопанско отношение сѣ много важни. Да ви посоча два примѣра какво Югославия би могла да направи за насъ, а не го прави, за да ви бѣде по-ясно.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя Н. Шоповъ.)

Азъ бихъ препорѣчалъ на българското правителство да измисли компенсации отъ стопанско естество, които да даде на Югославия — задоволителни компенсации — за да получи две елементарни нѣща: на първо мѣсто, да може вагонъ, натоваренъ съ замразено месо отъ Плевенъ или София, презъ Югославия да отива въ Парижъ, въ ледъ при минусъ 1 градусъ температура, съ една декларация отъ България: когато се появи нѣкаква болестъ, или нѣкаква неприятностъ, или материална щета за Югославия отъ този български вагонъ, ние да я заплатимъ въ десеторенъ размѣръ, веднага, въ брой. Такава опасностъ, разбира се, нѣма. Ако Югославия би позволила това, което по цѣль свѣтъ е позволено и е елементарно, за нашето скотовѣдство ще настѣпятъ веднага малко по-добри условия.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Г. г. народни представители! Понеже члестъ е 8, ще моля да продължи заседанието, докато се гласува бюджетътъ на Министерството на вътрешнитѣ работи.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Който отъ г. г. народнитѣ представители приема това предложение, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Г. Василевъ (д. сг): Второ. — Югославия да подпише съ насъ една ветеринарна конвенция, каквито по свѣта има безброй подписани между различни страни кръстосано. Типъ за тая ветеринарна конвенция има въ Женева. Да подпише тя такава ветеринарна конвенция, да ѝ благодаримъ и да потърсимъ стопански компенсации, за да я задоволимъ. Ако иска свѣтинъ транзитъ до Варна, ако иска свѣтинъ транзитъ до Бургазъ, ако иска други нѣкои стопански улеснения — да ѝ ги дадемъ. Струва си трудътъ и е справедливо да ѝ ги дадемъ.

Обаче, извънъ това голѣмо значение на Югославия за насъ отъ стопанска гледна точка, безспорно е, че нашитѣ политически отношения сѣ много по-важни, много по-сѣществени, както за Балканитѣ, така и за Европа. Въ Югославия има сръбски народъ, има хърватски народъ, има словенски народъ, има българи, има черногорци, има и други народности — унгарци, ромѣнци, германци. Югославиянитѣ трѣбва да се съгласятъ да третиратъ българитѣ, преди всичко българската държава, българския народъ, съ чувството на едно истинско равноправие, на равенство въ престижа, и да зачитатъ независимостта на българската държава. На тая база застанали дветѣ правителства, тѣ могатъ да говорятъ, и не само да говорятъ, а и да свършатъ много въпроси, преди още да свършатъ най-важния въпросъ — за малцинствата — защото не бива да оставяме другитѣ въпроси да не се решаватъ, понеже единъ много важенъ и може би сѣдобносенъ въпросъ не е още решенъ. Този въпросъ не по наша вина не може днесъ да бѣде решенъ. Ще се мѣчимъ да го решимъ утре. Но другото, което може, трѣбва да го уредимъ. Не да се трупатъ въпроситѣ, които не сѣ решени, а да се разчитватъ и да се намаляватъ.

За мене българското малцинство въ Югославия е въ еднаква сѣдба, безъ разлика дали то е въ Цариградъ, дали то е въ Струга. Това е едно българско малцинство въ Югославия. Знаемъ отъ историята, коя граница кога е взета, какъвъ договоръ има за Струга, какъвъ договоръ има за Цариградъ. Всичко това е известно. Но въ всѣки случай за насъ е установено, че има едно българско малцинство въ Югославия. Трѣбва да се грижимъ, трѣбва да работимъ, трѣбва да подкрепимъ нашето правителство да настоява предъ сръбитѣ, предъ тѣхнитѣ приятели въ Европа, въ Женева, щото тѣ да привикнатъ съ мисълта, че трѣбва да уредятъ по единъ приличенъ начинъ този въпросъ съ насъ. И естествено е, че ако бихме имали резултатъ по тоя въпросъ, той ще бѣде много голѣмъ, великъ резултатъ за българската политика спрямо западната ни сѣсѣдка.

Що се отнася до така наречената Балканска конференция, безспорно е, че това е по-скоро едно начинание за опознаване. Балканската конференция, и по своя съставъ, и по своето фактическо положение, не може да има претенции да разрешава въпроситѣ между балканскитѣ народи, но тя трѣбва да има амбицията да улеснява балканскитѣ правителства въ тѣхното малко-много прилично разбирателство. Не бива да поставяме въпроса на база: или Балканската конференция ще реши този и този въпросъ — или нѣма да отидемъ тамъ. Неотвѣтаното ще бѣде винаги глупостъ — отиването е винаги необходимо. А какво може да се постигне, то е свършено другъ въпросъ.

Ако ние не отидемъ на Балканската конференция, мога да ви увѣря, всички неприятели на българския народъ ще се радватъ и ще сѣ готови да ни дадатъ даже малко зестра за тази ни глупостъ. Недейте иска отъ нашитѣ делегати да правятъ чудеса. Което е възможно, сигурно, ще го направятъ; косто е невъзможно, нѣма да го направятъ; но срещи, разговори трѣбва да ставатъ. Ако има нѣкой да напуска Балканската конференция, трѣбва да я напусне другъ — който е по-охолъ, който е по-силенъ отъ насъ. Ние, които, отъ първи на Балканитѣ, станаме предпоследни, не можемъ да си позволимъ този луксъ. Затуй ще трѣбва да отиваме навсѣкѣде; по-нѣкога сѣ наведена глава, по-нѣкога съ скръстени раце, съ много песимизъмъ, съ много мѣжа въ душата си — но ще трѣбва да отиваме. Нѣма другъ пътъ. Ако не отиваме, ще бѣде по-лошо.

Едно време ние бѣхме силни и решаващи, канѣха ни навсѣкѣде и ни предлагаха, кога Кукушъ, кога Сѣресъ, кога други нѣща; ние бѣхме много голѣми и смѣтахме, че това е твърде малко за насъ. Този максимализъмъ, който разсипа България, е най-погрѣшниятъ пътъ. Той трѣбва да бѣде изоставенъ. Не ни позволява положението да станемъ отново такива максималисти, каквито бѣхме отъ 1912 г. до не много отдавна, до Европейската война.

Г. г. народни представители! Казахъ ви нѣколко думи за Полша. Бихъ отпратилъ една голѣма молба до г. министъръ-председателя, да се съгласи да възстанови бъл-

гарската легация в Варшава, тъй както си беше. Една икономия от 250.000 л. на годината от тази легация е свършено неоправдана. Да останем ние в Варшава, столица на Полша, която има 32 милиона души население, само с един управяващ легация, който може да бъде днес нъкой млад чиновник, утре друг млад чиновник — е немислимо. Вие знаете много добре — може би нъкой от вас знаят по-добре от мене — какъв е полският характер, колко много той държи на престиж, на достойно представителство. Полша с нищо не е дала основание да започнем икономията от Варшава. А също и Унгария. Управяващ легация и пълномощен министър получават заплати, разликата между които е много малка; това са за година десетина хиляди лева стари пари.

Като ви казвам, че сме стигнали да продаваме на Полша до 4½ милиона килограма тютюн годишно, ако тръбваше да държим смътка само за този факт, никой път не бива да искаме от правителството да направи това съкращение. Аз вървам, че тази гръшка, ако бъде допустната, ще бъде много тежка. Сигурен съм, че, ако бъде допустната, много скоро ще бъде поправена, но ще бъде поправена много късно; ще бъде поправена, когато нъщо ни чука по главата; ще бъде поправена, когато вече няма да може да бъде поправена по един задоволителен и човъшки начин. Защо ще правим тая икономия?

Почитаемото правителство иска да пести. Ще посоча, десето от превозни средства на държавата г. министър Стефанов може да пести двадесет милиона лева. Не искам да влизам в подробности. Поемам ангажмент пред г. Стефанов да му напиша частно писмо, в което да му изложа точно какви съкращения той може да направи по бюджетите от държавните автомобили, за гуми, от шофьори, надничари и от други нъща. Ще му посоча как тръбва да направи тази икономия. Той е добър търговец и ще ме разбере много добре. Не желая да го сърдя, но искам да го убедя, че по този случай финансовият министър тръбва да улесни министър-председателя, да му даде съдействието си за възстановяване легацията в Полша.

Недейте, г. г. народни представители, да допускаме една малка неприязнност, която може да има голъми последствия. По този въпрос не съм говорил даже с полския пълномощен министър тук, когото отблизо познавам и имам голъмо уважение към него. Той е един първокласен дипломат, много интелигентен и много благороден човък, но нъмах куража и не желяех да го видя и да говоря с него по въпроса, преди да си кажа думата тук, в Народното събрание. Но ако имам една молба към г. министър-председателя — и вървам той да ме разбере — тя е: да възстанови българската легация в Полша. Народното събрание ще му даде средства; той ще бъде улеснен в това, няма да му правим въпрос. Не бива по никакъв начин, както тая легация, така също и легацията в Буда-Пеща, да остане без пълномощен министър.

Разбираме много добре, че тия съкращения не са направени по лоши намерения; никой не се съмнява в това, и никой, който познава правителството и лично г. Мушанов, няма да допусне, че туй съкращение е направено по нъкакво желание да се нахърни престижа на Полша. Това е вън от всъкакво подозрение. Убеден съм, че това и поляците знаят и че никой не прави въпрос от това. Но недейте да правим такава дребна икономия, която може да ни струва много. Полша е една приятелска нам страна, с която сключихме първия договор за приятелство, която първа даде декларация на българския цар след войната; когато цял свят го гледаше от високо, тя първа го зачете като държавен глава на България.

Пратете там един добър пълномощен министър. Мога да Ви уверя, че той ще може с своето държане утре, с една малка молба, с 2—3 думи да улесни нъкоя важна сделка за стопанствата на двете страни. Поляците разбират от благосклонност, и на тях може да се показва с човъшко приятелство. Ще ви дам един примър публично тук, в самата Камара, за да повървате.

Имаше уговорена една сделка с тютюни от Чирпанската кооперация, но щеше да се осуети доставката, защото тютюните бяха почти негодни. Ударихме го на молба и приятелство. И когато им б посочено, че населението е пострадало от голъмото землетресение, само от благородно съчувствие към нашия селянин, т взеха тютюна; взеха го против всъкакъв търговски смисъл. Недейте сега по един такъв съвсем незаслужен начин да

започнем с тази икономия. Нъщо друго ще съкратим, но ще улесним г. Мушанов да може да възстанови тия легации — в Варшава и Буда-Пеща.

Г. г. народни представители! Няма да се впускам да говоря за стопански конференции, за Общество на народите и за много други нъща, за които може да има случай да се говори и на друго място. Но съмтам, че тук тръбва да бъдем по-близо до реалността, или по-близо до политиката на правителството. Какво се иска от правителството, или какви отношения България може да поддържа към великите сили?

Великите сили се групират и прегрупирват. Преди Хитлер имаше известно разположение на великите сили. Дойде Хитлер, стана друго нъщо. Утре, подир 3 дни, положението може да се промъни пак. Ние, българите, тръбва да се обединим на едно първо положение — че България не може да става инструмент на никой от голъмит народи, защото вече плаща много за тая политика да бъде инструмент. Зачитане и приятелство тръбва да имаме и да търсим от всички велики народи. Какво можем ние да кажем против англичани, против французи, против италианци, против германци, или против Съединените щати, да правим предпочитане?

Голъмит държави държат свята в ръцете си. Ние сме онеправдани. Не сме определени никъде, не сме привързани специално към никого. Следователно, ние ще отидем преди всичко в Женева, при голъмит народи, да искаме малко повече справедливост, малко повече защита. Когато дойде един откълен конкретен въпрос, има въпроси, които може би, ще уредим с Италия — ако се касае за Рилския водопровод; можем да отидем в Англия или Франция, когато се касае за един заем за бъжници. Въ всеки случай, по откълени въпроси ще хлопаме на откъли или по всички капи. Така, ние хлопаме в Берлин, и благодарение на Шреземан и други, решени се задоволително въпросът за Дисонто-Гезелшафт. По общата външна политика на България, обаче, ние ще бъдем в Женева и при всички велики сили. Ще искаме и съвети — което не е гръх; ще искаме и указания от тях — което не е унижително; ще тръбва да се вслушваме в техните съвети.

Недейте се плаши от това! Плашете се, ако българските държавници казват: няма да слушаме никого, ще вървим по свой път. Вървме по много банри, вървме по много бойни полета и се върнахме много зле — попарени, намалени и смазани. Нека сега да не бъде Петко пред мъжет; нека се задоволим с добрата българска пословица: „Наш Петко подир мъжет“. Това не значи невежество, това не значи простотия, а това значи видим, да изучим, да внимаваме, да се обединим по въпросите от външната политика и после да решаваме; да бъдем единодушни — и то не само единодушни на думи, но единодушни на дѣло. Когато сме на власт, ние сме оптимисти, когато сме опозиция, ние сме крайни песимисти.

Както ви казах и по-рано, когато говорих по въпроса за земята, по въпроса за българските граници, най-страшната гръшка е да бъдем по външната политика партизани. Няма партии, когато се говори по външната политика. Ако човък каже погръшно мнение, разберете го правилно. Човък може да сърка — вие ще го поправите. Може да не е точно, може да не е ясно — всички, обаче, тръбва да бъдем искрени, всички тръбва да бъдем предани на всъко едно правителство по въпросите от външната политика.

Когато вървим по този път, когато действително се освободим от гръшките на миналото, от гръшките, които докараха многобройните катастрофи, от надменността на миналото, от простотията, от скъперничеството — имаше резолюции: няма пари за телеграми, а война се води, мир се сключва — когато се освободим от партизанския дух, когато имаме готовност да подкрепим всъко правителство в защита интересите на България, така сплотени, но винаги просвѣтени и с готовност да знаем повече, защото от това знание повече няма да съркаме — убеден съм, че България ще изплава, ще има по-добро бъдеще.

Свѣтът вече е дошел до един момент, когато голъмит хора, първите хора на свѣта тръбва да вземат радикални решения. Ние няма да чертаем програмата на конференцията в Лондон — достатъчно е да я разбираме, достатъчно е да я следим, достатъчно е да търсим мѣстото си и да не дерайлираме, да не останем в тъмнината, а да си отваряме очите, за да бъдем заедно с другите. Това е достатъчно.

Като бъдем сплотени, обединени, по-скромни, примителни, по-добри познавачи на нашите съседи, не макс-

малисти, а посибилисти, убеденъ съмъ, че ние ще бъдемъ по-добре, отколкото сме били вчера; ние ще имаме повече случаи да въздадемъ похвала, удобрение и нашия възторгъ за ръководството на външната политика на България. (Ръжкоплъскания отъ сговориститъ и нѣкои отъ мнозинството)

Председателстващъ Н. Шоповъ: Листата на ораторитъ е изчерпана. Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Г. г. народни представители! Въ две заседания се разискватъ въпроситъ около външната политика на нашето царство. Изслушахме доста оратори. Азъ ще бъда много кратъкъ, защото, преди всичко, нѣмамъ свободата да говоря тъй, както нѣкои отъ уважаемитъ г. г. оратори говориха. Второ съображение за това е, че преди да се започнатъ дебатитъ по външната политика, азъ викахъ вече два пѣти комисията по Министертството на външнитъ работи, предъ която комисия пакъ отъ представители на Парламента, имахъ случай да дамъ обяснения по много отъ въпроситъ, които се повдигнаха. Азъ смѣтамъ, че представителитъ на българската държава трѣбва да има, особено по външната политика, постояненъ контактъ съ бившитъ министъръ-председатели, бившитъ министри на външнитъ работи и представителитъ на партиитъ, и че е по-добре тамъ да се разискватъ и разясняватъ нѣкои отъ въпроситъ, отколкото въ пленума на Народното събрание. Ще разберете, следователно, защо азъ ще трѣбва да бъда кратъкъ.

Свѣтътъ, както и Балканитъ, живѣятъ много тревожни дни и днесъ повече отъ другъ пѣтъ думитъ иматъ по-малко значение, отколкото осторожността и бдителността върху събитията, които се развиватъ всѣкидневно.

Г. г. народни представители! Отъ два дена слушахъ скръбта на България. Представителитъ на всички политически течения у насъ изразиха болкитъ на душата на българина, наскърбена тя отъ договоритъ, които ни се наложиха. И не отъ вчера чувамъ азъ тоя печаленъ гласъ. Ето вече 15 години, постоянно отъ тази трибуна ние го чуваме, и надали той утре или другиденъ ще престане. Мене ми се чини, че ще има за дълго още да виждамъ тукъ на трибуната представителитъ на българския народъ да оплакватъ нещастната съдба на своя народъ.

Външната политика на българската държава е до голѣма степенъ предопредѣлена отъ договоритъ, които ни се наложиха. И когато единъ министъръ на външнитъ работи ще трѣбва да отговори на всичкитъ въпроси, които сѣ положени, той не може да даде свобода, волност на думитъ си и да изрази чувствата си така, както може да направи това всѣки българинъ. Министърътъ на външнитъ работи трѣбва да отговаря по въпроситъ, които всѣкидневно се слагатъ по политиката на правителството, съ огледъ на положението, въ което се намира държавата и съ огледъ на възможноститъ, които министърътъ на външнитъ работи като министъръ има, за да прояви откровеността своята дейтелностъ.

Г. г. народни представители! Азъ дължа съ голѣма благодарностъ да констатирамъ, че всичкитъ г. г. оратори, които вземаха думата, признаха, че България трѣбва да води една външна политика — политика на миръ и разбирателство. Тази наша политика на миръ и разбирателство съ другитъ държави е политика не на единъ министъръ или на единъ представител на партии, а е политика на цѣлия нашъ народъ. И въ това отношение азъ смѣтамъ, че България реализира единъ напредъкъ, който е залогъ за щастливото развитие на голѣмитъ народни въпроси. Ако действително всички сме убедени, че нашата страна не може да води друга външна политика, освенъ политиката на миръ и разбирателство, тогава задачата ми е много опростена. И азъ ще кажа мнението си по всичкитъ въпроси, които се повдигнаха тукъ.

Г. г. народни представители! По отношенията ни съ съседитъ. Да видимъ, какви сѣ тѣ. Влоши ли ги политиката на Народния блокъ или неговия представителъ — министърътъ на външнитъ работи? Има ли пропустнати моменти или въобще несполуки, които се дължатъ на небрежностъ или на незнание? Защото тѣзи сѣ въпроситъ, които трѣбва да се обсъждатъ, когато се обсъжда външната политика на днешния кабинетъ.

Започвамъ съ отношенията ни съ Турция. Отношенията ни съ Турция се уреждатъ възъ основа на едни договори, които ние имаме вече: договорътъ за приятелство, сключенъ презъ 1926 г., договоръ за неутралитетъ и за арбитражъ, сключенъ презъ 1929 г., на който 5-годишниятъ срокъ даже изтича идущата година и трѣбва да се поднови. Какви сѣ тѣ — говорилъ съмъ и другъ пѣтъ. Азъ питамъ:

въ положение ли е единъ министъръ на външнитъ работи днесъ да промѣни договори, сключени доброволно помежду две държави? Не, г-да! Следователно, не можете да направите упрѣкъ на днешния министъръ на външнитъ работи, че нѣкакви несполуки, които сме имали при сключването на тѣзи договори, тежатъ на неговия грѣбъ. Обаче азъ мога да ви заявя най-тържествено, че отношенията ни съ съседната намъ република — турската — сѣ най-искрени и най-приятелски; и то не само възъ основа на договора за приятелство, чл. 1 на който гласи, че между дветъ държави ще има вѣченъ, траенъ миръ — но защото и чувствата, и интереситъ на дветъ държави налагатъ ние да бъдемъ въ искрено и трайно приятелство.

Но, г. г. народни представители, експлоатиратъ се нѣкои случаи, станали въ Разградъ, други, станали въ Цариградъ. Станали! Това сѣ нежелателни случки, които действително сѣ въ състояние да дразнятъ обществото, да настроятъ, може би, народитъ единъ срещу другъ. Има такива хора, които, може би, иматъ интересъ да влошатъ отношенията ни съ Турция. Нещастieto е, обаче, тамъ, че има нещастни българи, може би влачени отъ патриотични побуждения, патриотари, които смѣтатъ, че като вървятъ въ този пѣтъ, действително ще спомогнатъ на каузата, на която служатъ. Това сѣ нещастни увлечения на иначе, може би, добри български граждани, които не разбиратъ съ тѣзи постѣпки какви пакости могатъ да правятъ на собственото си отечество.

Но, увърявамъ ви, г-да, тѣзи случки не можахъ да накрѣнятъ отношенията ни съ съседната държава. И действително, би било за съжаление, ако такъвъ единъ инцидентъ би могълъ да разклати приятелството ни съ Турция, което е пуствало дълбоко коренитъ си въ недрата и на българския, и на турския народи. И мога да ви увѣря, че всички инцидентни случки не сѣ въ състояние да побъркатъ на приятелскитъ отношения, които иматъ дветъ държави.

Друго обвинение, което единъ отъ г. г. ораторитъ хвърли, е, че представителитъ на турската ронублика, когато се повдигналъ въ Обществото на народитъ въпросъ да се опредѣли кой е нападателъ — алинея пета, въ която се говори, че ще се смѣтатъ за нападатели всички онѣзи държави, които търпятъ банди въ своята страна или ги покровителствуватъ — не протестираше и че дори той е инициаторъ на този текстъ, насоченъ специално противъ България. Това е едно обвинение, г. г. народни представители, което трѣбва да се отхвърли, толкозъ повече, че днесъ имамъ случая, преди да започне заседанието, да придружа до Драгоманъ министъра на външнитъ работи, уважаемия г. Тевфикъ Ружди бей, който, научилъ за това, много се е наскърбилъ и ми даде обяснения си. Тѣ иматъ интересъ отъ такава алинея, защото иматъ постоянни нападения отъ кюрдитъ отъ Персия и сѣ смѣтали, че по този начинъ защищаватъ своитъ интереси. Не трѣбва, следователно, отъ такива частични въпроси да се вадятъ заключения, да се опредѣлятъ отношенията между две държави.

Г. г. народни представители! Обвинявате ни, че съ Турция нищо друго не сме направили, освенъ да ядемъ пиллафъ, който, казаха, даже билъ суровъ. Ако е въпросъ за пиллафа, той се плати много скѣпо, невидимо. Само ония могатъ да разбератъ, че той бѣше сладъкъ за България, които следятъ въпроситъ, които се разрешаваха тая година. Доста сладъкъ бѣше тоя пиллафъ, който се яде въ Анкара, отъ гледището на българскитъ интереси. И азъ съ благодарностъ мога да призная услугата, която турската държава принесе на България по единъ голѣмъ споръ отъ 1 милиардъ и 100 милиона лева по Унденовия процесъ. Тѣй че само благодарностъ мога да изкажа за пиллафа, който ядохъ въ Анкара.

Г. г. народни представители! Съ Турция имаме да уреждаме още въпроса за заемитъ. Азъ имамъ честта въ комисията по външнитъ работи да изложа какъ стои той, не че той е разрешенъ, но той е много напредналъ. Ние имаме и размѣнени ноти, имаме и гледището на Турция. Имаме и тѣлкуването на конвенцията. Остава по-нататкъ практически да се приложи тая конвенция спрямо напустнатитъ земи на турцитъ въ българска Македония и нашитъ земи, напустнати отъ българитъ въ Мала-Азия.

Но имаме въпросъ за търговски сношения, повдигнатъ отъ миналата година. Вѣрно, че късно е повдигнатъ тоя въпросъ, всетаки тия дни турската делегация е на пѣтъ; може би тѣзи дни, тая недѣля, тя ще пристигне, да започнемъ търговски преговори. Отъ положението, което сме заварили въ турско-българскитъ отношения и досега, виждате ли да сме влошили нѣщо? Не сме ли направили повече подобрения въ отношенията си съ съседната намъ

Турция? Г-да! Оставямъ на васъ да съдите за това. Все-таки азъ смѣтамъ, че сме направили всичко, което сме могли да направимъ. Стремимъ сме се винаги да поддържаме мира и разбирателството — принципъ на българската политика; стремимъ сме се въ пътя на приятелството да уреждаме отношенията си.

Увѣрявамъ ви, че за въ бъдеще ще имаме и много други манифестации, които ще докажатъ, че отношенията ни съ тая наша съседка сѫ истински, приятелски, и че не могатъ интригите на другитъ да ги развалятъ.

Отношенията ни съ Ромъния. Г-да! И тамъ положението е ясно. Когато дойдохме, ние имаме да уреждаме въпроса за вдигане секвестра, наложенъ върху имотитъ на българитъ въ Добруджа. Още когато г. Малиновъ бѣше министъръ на външнитъ работи, тоя въпросъ се разреши и първата платка отъ 55 милиона леи по решение на Хага се плати. Втората вноска отъ 55 милиона леи не сме я внесли и до днесъ, и тя стои висяща. Секвестрътъ се влигна, обаче въпросътъ за селскитъ имоти стои откритъ. Г. Гичевъ спомена за него, че ромънитъ казвали, какво тѣ имали вече новъ режимъ на комасация на земитъ и земитъ се изгубили — не се знае, кои сѫ български и кои сѫ ромънски.

Имаме и други спорове относно това, при сключването на Хагската конвенция, говорено ли е по въпроса за вдигане секвестра на покрититъ стезания или не. И т. н. и т. н. — да се не впускамъ, защото и по тоя въпросъ въ комисията по външнитъ работи се говори и ние го разглеждаме.

Третиятъ въпросъ е въпросътъ за положението на нашитъ малцинства. Г-да! Нека призная една истина, че ако има една държава, която собствено не е оспорвала малцинствата по принципъ и която ни е доказвала, че толерира училищата ни — въ Силистра. Добричъ и др. градове — това е Ромъния. Не че тѣ сѫ ни признали напълно правата, които имаме по договоритъ за миръ. Все-таки отъ всички съседни намъ държави, ромънитъ сѫ се показали по-приимчиви, ако мога така да кажа, по-отстъпчиви. А че приятелскитъ ни отношения изискватъ още повече да се направи отъ тѣхна страна, това е безспорно.

Повдига се въпросътъ за училищата. Предложи ни се отъ страна на представител на Ромъния единъ начинъ, по който можемъ да разрешимъ въпроса за просвѣтата на нашитъ сънародници въ Ромъния, като въ замѣна на това тѣ искатъ рескриптитъ за ромънитъ, живущи въ България, обитавачи покрайнинитъ на Дунава.

Г. г. народни представители! Въ това отношение за насъ въпросътъ е ясенъ, както е ясенъ за всѣки единъ, който познава пакта за малцинствата. Анексира се Добруджа къмъ Ромъния. Всички ония църкви и училища, които бѣха учреждения, съществували тогава, ще трѣбва да се възстановятъ. Върху туй споръ не може да има. Комюнотетата, общинитъ, училищни и черковни, които сѫ съществували правно, трѣбва да си получатъ съществуването, което тѣ сѫ имали до преди анексирането на Добруджа къмъ Ромъния. Никога българската държава не се е отнасяла мащенски къмъ малцинствата въ България. Толерантността на България спрямо малцинствата е пословична. И никога въ България нѣма да се откаже, шомъ като има нѣкъде каква да е община на малцинствата, която да иска да има свое училище, да ѝ се даде. Въ България това не е отказвано. Ако има такива комюнотета, нека поискатъ. Защото досега нѣма такива, които да сѫ поисквали да иматъ, съгласно нашия законъ, частни училища и да имъ се е отказало. Въпросътъ за възстановяването на училищата и църквитъ въ Добруджа е въпросъ за възстановяване на едно отнето право. Той не е въпросъ на компенсации. Тѣй че по този въпросъ сме наясно. Съ тая съседна намъ държава имаме толкова приятелски връзки въ миналото. Дветъ държави иматъ всичкитъ условия да бъдемъ приятели. Нека не помрачаваме приятелството си чрезъ изнасилване даже на ония права, които сѫ ни дадени въз основа на договоритъ. Не искаме нищо повече.

Какво можете да искате, г. г. народни представители, отъ външната политика на България по тѣзи въпроси? Да измѣнимъ договоритъ ли? Ако е възможно, да се направи! Но зависи ли отъ българската държава измѣнението на едни договори, които ни се наложили? Въ рамкитъ, следователно, на договоритъ ще трѣбва да държимъ отговорност на едно правителство и то въ границитъ на мирнитъ срѣдства и на разбирателството — основниятъ принципъ на българската политика, възприета отъ цѣлия Парламентъ.

Отношенията ни съ Гърция. Знаете, сѣщо, въ какво положение сѫ тѣ. Имаме въпроси да уреждаме, въпроси стопански и въпроси финансови. Вѣрно е, че ние съ тази

държава сме постоянно въ митническа война. Петъ години станаха, откакто тя денонсира временната търговска спогодба; отъ тогава сме почти въ война. Правиха се нѣколко опита, искахме поне това привременно денонсиране на спогодбата да го възстановятъ. Говорихме миналата година въ Лозана съ г. Михалакопулосъ по този въпросъ. Казвахъ: „Искате приятелски отношения, възстановете ги, за да докажете приятелскитъ си чувства къмъ насъ и по тоя начинъ да се сближатъ двата народа“. Но за тѣхната политика въпросътъ за спогодбата Кафандарисъ—Молловъ предшества всички други въпроси. Дотогава, докогато този въпросъ не се разреши, и то въ смисълъ, както тѣ искатъ, дотогава не можемъ да напреднемъ нито съ една крачка. А тѣхната теза е известна: вземанията ни по тая спогодба да се компенсиратъ съ репарациитъ.

Г. г. народни представители! Говорѣ се тукъ за стопански облаги. Вѣрно е, че България страда; страда и Гърция. И моето убеждение е, че напоследъкъ и грѣцкитъ управници, и общественото мнение въ Гърция, както нашитъ управници и нашето общественото мнение, сѫ разбрали вредата отъ това състояние на нѣщата, да кажа, отъ тия отношения ненормални, да ги нарека, между дветъ държави; толкова повече, че и дветъ държави сѫ бедни и иматъ нужда отъ стопанско повдигане. Предложиха се нѣколко мѣрки. Г. Григоръ Василевъ сега ни предлага и той една друга. Диримъ начини, по които искаме да свършимъ съ тия спорове. Последната ми среща съ уважаемия г. Максимовъ, министъръ на външнитъ работи на Гърция, бѣше все въ тоя духъ за добро разбирателство, примирителност и добра воля да можемъ да уредимъ спороветъ помежду ни. Тия преговори трѣбваше да се продължатъ въ Лондонъ; азъ не можахъ да отида, но натоварихъ г. Малинова да ги продължи тамъ. И надѣвамъ се да дойдемъ до една спогодба помежду ни. Но, г-да, вѣрно е, че е мѣчна сега спогодбата. Азъ пакъ ще кажа, както съмъ казвалъ и другъ пътъ: ако ли успѣхъ на една политика е въ това, да се съгласявашъ винаги да отстъпвашъ, то е най-лесна политика; но ако ли успѣхътъ се състои въ осъществяване на правото си, то е друго. Тая политика е по-трудна. Мене ми се чини, че, когато дойде въпросъ за споразумение, то ще се постигне чрезъ компромисъ; а компромисътъ изисква отстъпки и отъ дветъ страни. Въ пътъ сме да искаме тия отстъпки, на пътъ сме да бъдѣтъ направени тѣ и отъ дветъ страни, за да можемъ да се спогодимъ за добритъ отношения и доброто стопанско бѣдѣне на двата народа. Какво сме направили или какво трѣбваше следъ това да направимъ повече? Другъ въпросъ. Споредъ старитъ конвенции, грѣцкото правителство трѣбваше да депозира на една неутрална банка тридесетъ трати по конвенцията Кафандарисъ—Молловъ. За такава бѣ определена една швейцарска. Смѣтайки ние, българитъ, които гласувахме тия конвенции, че тия трати, като сѫ депозирани въ една неутрална банка въ Женева, на срока ще ги плащатъ грѣцитъ, ние бѣхме спокойни. Имаше доста борба, докато заставимъ грѣцитъ да ги депозиратъ. Но на срока тия трати се представятъ на грѣцкото правителство то да ги плати, но то не ги плаща. Протестирахме предъ Обществото на народитъ, че не ги плаща и все пакъ фактически тѣ оставатъ неплатени, не се плащатъ. Но, г-да, ако политиката ни е на миръ и на разбирателство, какви други срѣдства можемъ да имаме спрямо едни наши противници, за да ги заставимъ да изпълнятъ задълженията си? Съ срѣдствата, които имаме, сторихме нужното. Кѣдето трѣбваше да се отнесемъ, отнесохме се.

Отношенията ни съ Югославия. Г. г. народни представители! Азъ по тоя въпросъ нѣма да говоря надълго, защото толкова пъти вече съмъ говорилъ по него въ тая Камара. Въпросътъ, който ни дѣли съ съседната намъ държава, е въпросътъ за малцинствата. Говорихъ най-откровенно съ най-виднитъ представители на тая държава. Миналата година имахъ случай да говоря съ уважаемия г. Маринковичъ въ Женева; напоследъкъ, при едно дълго пътуване, говорихъ и съ г. Йевтичъ. Искамъ да изтъкна, че съмъ излагалъ всички наши тези. Ималъ съмъ смѣлостта да констатирамъ, че нѣма по-благоприятенъ моментъ, отколкото сегашниятъ, когато цѣлото общественото мнение е настроено да се спогаждаме, за да станемъ приятели съ цената на такава една малка отстъпка, която българската държава иска отъ югославянската — уреждане въпроса за малцинството ни тамъ.

Може ли да се откаже, че имаме българско малцинство въ Македония? Може ли да се откаже, че имаме такава малцинство въ Босилеградско и въ Цариградско? Какъ единъ народъ може да се спогоди съ другъ съ цената на народността на свои сънародници и свои братя? Това политика на приятелство ли е? Ако противникътъ даже ни предложи такава една спогодба, такава едно условие, приемливо ли е?

Г-да! Въпрѣки всички наши усилия, разрешаването въпроса за малцинствата не напредва. Какво можем да направим тогава? Мене ми се чини, че никога не сме се показвали по-искрени. Каза ни се отъ Българдъ, че сме могли да отидемъ въ Женева, въ Обществото на народитѣ, където има специална процедура за малцинствата. Отидохме и тамъ. И тамъ — това се знае отъ васъ; миналата година ви говорихъ по тоя въпросъ — застъпихме българското гледище, изказахме куражлия нашето гледище предъ Обществото на народитѣ. Но и тамъ пътятъ е задръстенъ съ една процедура, която още не е измѣнена. Значи, и туй срѣдство, което ни е гарантирано отъ пакта за Обществото на народитѣ — да отидемъ предъ последното — биде изпозувано. Отидохме, но не сполучихме. Върнахме се и казахме: пътятъ, въ който отиваме, е мжченъ и задръстенъ; има единъ другъ пътъ, който е много по-правъ пътъ и по който много по-лесно можемъ да се разберемъ. Дайте да се разберемъ непосредствено ние, дветѣ държави, ако искаме миръ и редъ на Балканитѣ. Г-да — „гласъ въпиющъ въ пустинѣ!“

Повдигатъ се и други въпроси, по които трѣбва да кажа нѣколко думи.

Тукъ идватъ сръбски владци и се атакува правителството: не вижда ли то злините отъ това посещение, и то злините въ името на сближението, което ние трѣбва да диримъ съ Югославия? Това дѣло е ли дѣло само на българитѣ представители на църквата, или е дѣло сжщо и на правителството, питатъ нѣкои.

Г. г. народни представители! Когато се проектираше тая визита тукъ, при мене идваха представителитѣ на Св. Синодъ и азъ имъ казахъ, че сръбскитѣ владци могатъ да дойдатъ. Тѣ не сж дошли мимо политиката на правителството. Азъ трѣбва да го кажа най-откровенно, че дадохъ съгласието си: защото, ако азъ бѣхъ казалъ, че тѣ не трѣбва да идватъ, нѣмаше сила, която да ги пусне да дойдатъ.

Но азъ питамъ — и това е въпросътъ — действително вредно ли е това посещение, ако ние смѣтаме, че трѣбва постоянно да култивираме единъ приятелски отношения съ съседнитѣ намъ народи?

Конгресътъ на сдружението за миръ чрезъ църквитѣ въ Авиньонъ решава: спороветѣ между представителитѣ на българската и на сръбската църкви да се решатъ отъ самитѣ тѣхъ; да се спогодятъ тѣ помежду си, като тѣ, сръбитѣ, дойдатъ въ България да се срещнатъ съ нашитѣ представители въ България. 3-4 години сръбската политика, сръбскитѣ правителства не позволяватъ на сръбскитѣ владци да дойдатъ въ България. И тѣ вече иматъ укора — сръбитѣ иматъ укора — че не изпълняватъ решенията на конгреса въ Авиньонъ. Презъ септемврий въ София ще стане голѣмъ конгресъ на тия сдружения за миръ чрезъ църквитѣ, въ който ще бждатъ представени 45 държави. При туй положение, че идва, въ началото на септемврий, тоя конгресъ въ София, за сръбитѣ се поставя въпросътъ: какъ ще излѣзатъ тѣ предъ тоя конгресъ, когато не сж изпълнили задълженията си, поети на конгреса въ Авиньонъ? Ще излѣзе, че тѣ сж виновни и, следователно, ще има да отговарятъ предъ конгреса въ София.

Нима българската политика изискваше да не позволимъ ние идването на сръбскитѣ владци тукъ, за да направимъ България отговорна предъ тоя конгресъ, че не имъ е позволила да дойдатъ въ София? Смѣтате ли, че бихме били по-добре въ туй отношение, че бихме служили на нашата политика за сближение между двата народа, че бихме били въ съгласие съ обществената съвѣсть, съ религиозната съвѣсть, която е съвѣстъта на Европа, ако бихме сторили туй? Г-да! Това е въпросъ на преценка, но азъ смѣтамъ, че нѣмаше защо да заемемъ онова положение, което заемаха сръбитѣ до вчера: да имаме ние упрѣкъ, че не сме ги допустнали, когато тѣ имаха вече отправенъ упрѣкъ, че не сж пускани отъ тамъ да дойдатъ въ България.

Но, г. г. народни представители, по-нататѣкъ, каква вреда има отъ туй, че могатъ да дойдатъ сръбски владци тукъ или наши да отидатъ тамъ? За оня, който желае разбирателство съ нашитѣ съседни — и азъ съмъ отъ тѣхъ, най-откровенно го казвамъ — при съгласието, че въ границитѣ на Югославия има български малцинства, всички ония срѣдства, които се употребаватъ за създаване на туй съзнание между двата народа, сж добри. Трѣбва да приемаме тия срѣдства и да имъ служимъ. Когато дойде тукъ Николай Охридски, той дойде като сръбски владика, но той доведе съ себе си единъ свещеникъ, който е българинъ. За мене това е фактъ, важенъ — че тоя сръбски владика има куража да доведе тукъ единъ българинъ свещеникъ. А това е по-голѣмъ

пропаганда, отколкото смѣтатъ ония, които викатъ, че не знаемъ какви злини се нанасятъ на България отъ това посещение. Ако утре отидатъ наши владци въ Югославия, тѣ ще отидатъ като български владци; ще отидатъ въ Македония, където живѣятъ българи. Тѣ нѣма да отидатъ тамъ, за да кажатъ, че сж сръбски владци! Какъ тѣй? Азъ смѣтамъ, че самиятъ тоя фактъ — дето ще отидатъ въ Македония български владци — е много важенъ. Ние всички подозираме, но азъ ще кажа много откровенно, че въ случая нѣмамъ никакви подозрения. Ако сж дошли сръбитѣ до туй съзнание, че могатъ да пуснатъ български владци въ Македония, тамъ където живѣятъ българи, да ги видятъ, да се сближатъ съ тѣхъ, както у насъ отидоха охридчани, живущи въ София, при Николай Охридски, това е единъ голѣмъ напредѣкъ въ нашитѣ отношения. И, мислейки така, азъ не служа на други интереси, освенъ на интереситѣ на българщината, която е въ Македония, и която ще се посъбуди като види български владци, както се и посъбуди, когато видѣ български офицеръ въ Скопие. А това не трѣбва да дразни ония истински ратници за сближение между двата народа, макаръ и живущи въ Югославия.

Г-да! Политиката си има много задкулисни пѣтища. Едни мислятъ едни срѣдства да нагаждатъ за едни цели, други мислятъ тѣзи срѣдства да ги нагаждатъ за други цели. Въ туй отношение азъ смѣтамъ, че служа на една кауза, когато най-откровенно дебатирамъ тоя въпросъ и предъ югославияни, и предъ българския народъ. Нима сж нѣщо ние сега унищожихме фактитѣ? Борисъ Охридски, който е въ Цариградъ, си е Борисъ Охридски. Ами че, г-да, нали цѣлата властъ — и окръжни управители, и околийски началници и кметове, е сръбска? Ние поддържаме, че въпрѣки това тамъ е българщината, защото тамъ е македонскиятъ българинъ, тамъ живѣе той. Нима организираната властъ въ всичкитѣ ѣ поддѣления ще ни накара да мислимъ, че сме предали българщината въ Македония, че тя не сжществува тамъ? Дошълъ билъ сръбскиятъ охридски владика. Иде, дошла е сръбската религиозна властъ. Съ какво унищожихме българския Борисъ Охридски? Унищожихме ли го съ нѣщо? Ако искате да даваме такива формални тенденции, можемъ да ги дадемъ. Но тогава трѣбва да приемемъ цѣлата организация, наредена веднѣжъ въ Македония отъ сръбската властъ и по този начинъ ние се прощаваме съ българщината въ Македония.

Така, г. г. народни представители, азъ схващамъ този въпросъ. Нека се чуватъ гласове за сближение, особено отъ представители на църквата. Ние сме народъ, където още религиознитѣ представители иматъ значение за маситѣ. Нека се чуватъ тѣзи думи, макаръ не тѣй категорично. Г. Геновъ говори за резервиранъ езикъ на единъ сръбски владика. Азъ го разбирамъ. Но и токозъ нека направимъ. Който може да отиде по-нататѣкъ, нека говори още по-откровенно. Азъ не разбирамъ посещение на български владци въ Македония, когато ще отидатъ въ Битоля, въ Охридъ и нѣма да отидатъ като български владци при българитѣ, нѣма да приематъ всички българи, които отидатъ при тѣхъ, както отидоха при Николая. И ако има действително желание за подобрене отношенията, мене ми се чини, че се представя случай да се види колко сж искрени намѣренията на нашитѣ съседни, когато искатъ съ посещението, което нашитѣ владци ще направятъ тамъ, да улеснятъ сближението на двата народа.

Г-да! По отношенията ни съ Югославия се повдигна и другъ единъ въпросъ, на който собствено мѣстото не е тукъ. Това е въпросътъ за македонскитѣ убийства. По тѣхъ се е говорило по бюджета на Министерството на вътрешнитѣ работи, но понеже се каза, че тѣзи убийства могатъ да влияятъ много вънъ, предъ външния свѣтъ, ще кажи и по тѣхъ нѣколко думи.

Правъ е, нѣма по-черна точка въ вътрешния животъ на България днесъ, отколкото тѣзи убийства, тѣзи братоубийства. И нѣма фактъ, който може да ни черни въ чужбина тѣй грозно, както убийствата на македонцитѣ. Особено, който напоследѣкъ е билъ въ чужбина — напоследѣкъ, бѣха хора по конгреси и се върнаха — вижда, какво е тягостно положението на българина, намирайки се въ интелигентната срѣда, отъ представители на цѣла Европа, ако не и на цѣлия свѣтъ. Хората започватъ да се чудятъ, дали действително въ тази страна има цивилизация, която се нарича европейска цивилизация. Г-да! Азъ съмъ доволенъ да констатирамъ тукъ пакъ едни душище у всички, които говориха, да осжждатъ най-енергично всички тѣзи убийства; да констатираме всички, че това е едно пакостно дѣло за нашитѣ интереси — за оная кауза, за която ужъ се убиватъ. Цѣлъ народъ,

цѣло Народно събрание викатъ „Стига!“ Общо е желанието да се тури край на тѣзи убийства. Азъ казахъ една дума, която пакъ се преимначи. Мене ми се чини, че тя е права. Има начини наказателни, чрезъ които трѣбва да се действува; да се взематъ мѣрки за предотвратяване на убийствата, да се наказватъ убийствата. Но, г-да, казахъ и пакъ ще повтора: има съвѣсти, върху които трѣбва да се работи и сериозно да се работи. Защото нѣма наказание, нѣма наказателна заплаха за ония, които е решенъ самъ да мре. Кой е господаръ на мене, когато азъ, решенъ да се убия, отида да взема револвера въ стаята си? Кой наказателенъ законъ ме наказва за това, че азъ съмъ си теглил куршума?

И. Ингилизовъ (мак): Но биватъ убивани не тия, които искатъ да умиратъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Или ще ме спре наказателниятъ законъ, страхътъ отъ наказание, когато азъ съмъ решилъ да утрепя нѣкого и самъ да се утрепя? Наказателнитъ санкции, може би, сѣ леки и, може би, ще трѣбва да станатъ въ тия времена по-тежки.

А. Радоловъ (з): Трѣбва да станатъ по-тежки.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Възможно е. Тоя въпросъ иде. Но сѣщо така е възможно едно второ нѣщо: на тия заблудени съвѣсти трѣбва да се действува. Защото печално е сѣщо да мратъ хора, които сѣ заблудени, че трѣбва да мратъ. За какво да мратъ? Затова, че сѣ заблудени, че трѣбва да мратъ — една болестъ, една чума, която е заразила съвѣститъ на частъ отъ българското общество. Въ тоя двоенъ пѣтъ трѣбва да се върви и ще се върви.

Г. г. народни представители! Нѣма да зачеквамъ други въпроси по отношенията ни съ нашитъ съседи. Но има други много важни въпроси, които днесъ се повдигатъ въ свѣта и поради които азъ казахъ, че времената, въ които живѣемъ, сѣ много важни и сѣдбоносни, и не току тѣй, отъ капризъ, азъ смѣтамъ, че по тия въпроси ще трѣбва да впрегнемъ цѣлата българска политическа мисль. България трѣбва да има една вѣншна политика на държавата, а не на партиитъ и на хората, които случайно минаватъ.

Г-да! Какви орѣжия имаме, за да се боримъ за придобиване на всички ония права, които ни се гарантиратъ отъ договоритъ? Пактътъ за малцинствата гарантира правата на народнитъ меншества, на нашитъ сънародници, които се намиратъ подъ чуждо владичество. Той е моралътъ, той е правото следъ войната. Това право е толкова по-строго, че правата на малцинствата се гарантиратъ по начинъ такъвъ, че никога отдѣлна държава не може да пише въ конституцията си постановления, противни на пакта на малцинствата. То значи, че има едно международно право, което е надъ правото на държавитъ, което ги задължава всички да се съобразяватъ съ него. Но, г-да, държавитъ не се съобразяватъ съ него. Каква бѣше нашата длъжностъ? Всѣкидневно да повтаряме, че ако отъ насъ се иска да изпълнимъ задълженията, ние искаме изпълнение на задълженията, поети отъ другитъ спрямо насъ; искаме да се съблюдаватъ нашитъ права. Всѣкидневно, винаги, постоянно ние ще имаме да използваме туй орѣжие. То е орѣжие, което ни е дадено отъ самитъ договори, то е съвмѣстимо съ нашата народна политика, която искаме да водимъ — политика на миръ и на разбирателство. Срѣдствата за тая политика ни ги дадоха онѣзи, които ни наложиха договоритъ. И, г. г. народни представители, чини ми се, че ако нѣмаме други срѣдства, освенъ тия — мирни — каточели договоритъ самички си отмѣщаватъ за неизпълнението имъ, защото непризнаването правата на малцинствата може би е единъ отъ главнитъ лостове, които повдигнаха въпроса за ревизията на договоритъ. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството)

Колкото и да се смѣта, г-да, че тия договори сѣ жестоки, азъ въ противовесъ съ други господа, които говориха, ще ги тълкувамъ другояче. При остраставанията, които царѣха непосредствено следъ свършването на войнитъ, поради разрушенията, които станаха въ свѣта, поради кървитъ, които се лѣха, и при озлобенията между народитъ, все пакъ съставителитъ на договоритъ за миръ сѣ имали поука отъ миналото. Отъ самитъ договори се вижда, че съставителитъ имъ не сѣ считали, че договоритъ сѣ свещени, неприкосновени и вѣчно трайни. Напротивъ, тѣ самитъ, желайки миръ въ бѣдещето, макаръ тѣй, както тѣ го разбиратъ, поставиха въ договоритъ условия за гарантиране на мира. Първо, възприе се пактътъ за малцинствата, за да гарантиратъ народностнитъ и културни права на човѣка, който обитава територията, анексирана

къмъ друга държава. Територията, г-да, не протестира, тя не негодува, тя е бездушна и да се откъсне територия бѣше лесно. Но, териториитъ сѣ обитаеми отъ люде съ съвѣсти и разумъ. За да се гарантира трайността именно на прехвърлянето на териториитъ, които бѣха обитавани отъ чужди народности, не отъ ония на държавата, къмъ която ги прехвърлиха, дадоха се гаранции въ самия пактъ за малцинствата — че правата на малцинствата ще бѣдатъ зачитани. Второто условие. Въ чл. 8 на пакта на Обществото на народитъ е казано, че трѣбва да се разорѣжатъ всички държави победителки, както сѣ разорѣжени и победенитъ държави, за да дадатъ още една гаранция за бѣдещъ траенъ миръ. Третото условие. Чл. 19 отъ пакта предвижда, че може да се пристѣпи къмъ ново изучаване на договоритъ, станали неприложими, както и когато се създаватъ такива международни положения, които ще застрашатъ мира. Следователно, пакъ въ самия договоръ на Обществото на народитъ, предвидливи хора, знаейки, че договоритъ не сѣ вѣчни, че условията на живота сѣ промѣнливи, предвидѣха и тѣхното измѣнение. Политиката, г. г. народни представители, на българската държава е опредѣлена: тя не е революционна, тя е най-мирна — въз основа на договоритъ, да си служимъ съ тѣзи срѣдства, които договоритъ ни даватъ; чрезъ мирни начини да гарантираме и правата на малцинствата, да гарантираме и мира, който въ даденъ моментъ може да бѣде заплашенъ. Тая политика ние сме следвали и по двата голѣми въпроса, които се повдигнаха: по въпроса за разорѣжението и по въпроса за ревизията на договоритъ.

Инструкциитъ, които сме дали на нашитъ делегати по въпроса за разорѣжението сѣ: да приематъ всичкитъ ония инициативи, които целятъ разорѣжение, намаление на въорѣженитата, както и гарантирането на мира. Въ това отношение, г-да, ние приемаме всички инициативи на ония благородни люде, започвайки отъ плана за разорѣжаването на уважаеми г. Макдоналдъ, отъ пакта на четиримата на Мусолини, отъ посланието на Рузвелтъ, въобще инициативитъ на всички ония видни държавници, които единъ другъ се надпреварватъ да препорѣчватъ начини и срѣдства, чрезъ които може да се постигне разорѣжаването на свѣта. Целта ни бѣше тая: по мирния начинъ, който ни е даденъ чрезъ договоритъ за миръ, да подкрепимъ всѣка инициатива, която цели запазването на мира.

По въпроса за ревизията на договоритъ. Г-да! Кой я поиска? То е най-симптоматичното. Минаха 15 години откакъ тия договори се сключиха и какво става? Две велики държави, победителки, авторки на договора за миръ, повдигнаха въпроса за ревизията на договоритъ. Тоя викъ не е само викътъ на ония, които страдатъ отъ договоритъ; той е и на победителитъ, които коваха мирнитъ договори. Разбирало се е, че ако договоритъ останатъ неизмѣнни и не се съобразятъ съ новитъ обстоятелства, съ новитъ условия политически и стопански, които се създаватъ въ свѣта, това би било по-скоро причина не за миръ, а за война. И заради туй именно най-напредъ Макдоналдъ въ една своя речъ повдигна въпроса за ревизия на договоритъ — да оставимъ германската и унгарската политика, която винаги е била такава — както и Мусолини повдигна този въпросъ въ пакта на четиримата. Нима малък фактъ е тоя, че ония, които победиха, които наложиха договоритъ за миръ, следъ 15 години сами намѣриха, че новитъ условия тѣй сѣ промѣнени, че международното положение е такова, че запазването имъ грози вече мира? Въ този пѣтъ ние нѣма, освенъ да следваме една политика на миръ, на разбирателство, една политика на служене именно съ ония мирни срѣдства, които сѣ дадени въ самитъ договори, за да бѣде гарантиранъ мирътъ. Това е била нашата политика.

И азъ, г. г. народни представители, съмъ много доволенъ, че отъ никой отъ господа, които взеха думата, преценявайки политиката на днешното българско правителство, специално политиката на министра на външитъ работи по тия голѣми въпроси за днешния день, не се направи никакъвъ упрѣкъ. Азъ нѣма да ви чета циркуляра по § 5 отъ проекто-резолюцията, предложена въ конференцията по разорѣжаването — не е време за това — отнасящъ се за четитъ и опредѣляне понятието „държава-нападатель“, защото известно ви е каква теза е поддържалъ г. Миковъ; нѣма да ви чета и окръжната телеграма относно ревизията на договоритъ отъ гледището на българската политика. Но азъ ви казвамъ, че ние сме следвали единъ пѣтъ не на авантюри, не на насилие, не на дразнене, а напротивъ, единъ пѣтъ на лоялност, на разбирателство, стремежи се да съдействуваме съ скромнитъ си сили на всички ония, които желаятъ миръ. Това е била единствената ни амбиция.

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да засѣгамъ повече въпроси. Азъ искамъ да се абстрахирамъ отъ всичкитѣ въпроси, които се повдигнаха тукъ и които нѣмаха нищо общо съ тия голѣми въпроси, които имаше да се повдигнатъ по нашата външна политика. Говори се тукъ и по въпроси отъ финансово и стопанско естество. Не имъ е тукъ мѣстото. Ще дойде време и на тѣхъ да отговоримъ.

Ще трѣбва, обаче, да се спра още на единъ въпросъ, който е въ връзка съ външната политика, за да отблъсна упрѣка, че ние сме правили ужъ нѣкаква разбъркана политика, че веднѣжъ сме изпращали едни делегации въ една държава, втори пътъ сме изпращали други въ друга държава, и по този начинъ сме направили единъ боршъ отъ посещения, отъ кръстосвания насамъ-нататъкъ, за да не може никой да разбере какви сѣ целитѣ на нашата външна политика. Правъ бѣше г. Василевъ като каза, че никаква официална мисия тѣ не сѣ имали, като сѣ отишли въ Гърция, нито пъкъ нѣкой ги е пращалъ. Български журналисти, професори и други се събрали и пожелали да направятъ визита въ Гърция. Поискаха разрешение, казахъ имъ, че нѣмамъ нищо противъ да отидатъ. Нека ви кажа откровенно, азъ съмъ голѣмъ партизанинъ на посещенията въ съседнитѣ народи, било на представители на науката, било на представители на изкуството, било на политици, било на представители на разни обществени сдружения. Народитѣ, г-да, трѣбва да си проявятъ чувствата по-рано отъ правителствата. Защото оня, който тегли, който си лѣе кръвта, който мизерствува, чувствава по-рано благодатъта на мира, отколкото оня, който работи за негова смѣтка. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) Съ сближението на народитѣ, съ създаване приятелски чувства въ срѣдитѣ на самитѣ народи, ще имаме по-добъръ залогъ за миръ въ бъдещето. Защо тогава да не фаворизираме посещенията? Менъ ми бѣше особено приятно да виждамъ тукъ кмета на Букурещъ г. Добреску, който не се свѣиѣше да каже най-откровенно, че духътъ на нашитѣ прадѣди говори въ насъ, че нашитѣ два народа ще могатъ по-лесно да се спогодятъ, защото се свързватъ съ общностъ отъ миналото. Действително, защо да не култивираме чувството на приятелство между народитѣ? Правъ е г. Василевъ, като каза, че ако има недостатъкъ на нашата външна политика и въобще политиката на балканскитѣ държави, то е, че балканскитѣ политици не се познаватъ. Колко души отъ насъ тукъ познаватъ нѣкои отъ държавниците било на Югославия, било на Гърция, било на Ромъния? Мога да кажа, че ние много малко познаваме имаме, или почти ги нѣмаме. А личнитѣ контакти между политикитѣ на отѣлнитѣ държави е отъ голѣмо значение. Азъ нѣма да кажа, че това ще измѣни традиционното направление на политикитѣ на държавитѣ, но все-таки ония политици, които се познаватъ, по-лесно се разбиратъ, по-лесно могатъ да се спогаждатъ. Така че нѣма защо да се прави упрѣкъ и да се казва, че тѣзи посещения, които се правятъ, сѣ вредни. Азъ съмъ голѣмъ партизанинъ на тия посещения, но това, което ще отхвърля, то е твърдението, че тѣ сѣ били срѣдство на българската политика и че сѣ били подтиквани отъ министра на външнитѣ работи. Това азъ нѣма никога да направя, защото не желая чрезъ неотговорни хора правителствата да правятъ своята политика. Азъ винаги съмъ казвалъ на чужденцитѣ, съ които съмъ се срѣщалъ: най-малко да върватъ на авантюриститѣ, съ които смѣтате да правите политика; съ тѣхъ ще компрометирате и каузата, на която искате да служите; има отговорни правителства, има и отговорни тѣхни органи — съ тѣхъ трѣбва да се сношавате. Но народитѣ нека се сношаватъ, нека да си ходятъ, нека да се запознаватъ, защото отъ това може само добро да излѣзе за всички тѣзи, които смѣтатъ, че трѣбва да уреждатъ работитѣ на Балканитѣ чрезъ срѣдствата на миръ и разбирателство.

Г-да! Нѣма на какви други въпроси да отговарямъ. Ще ме извините, че може би говорихъ повечко, отколкото мислѣхъ да говоря. Ще заключа. Съ всички държави сме въ приятелски отношения. Мога да кажа, че сме зачитани отъ всички. Съ съседитѣ стремимъ се да засилваме приятелскитѣ си отношения. Правимъ всичко за поддържане добросѣдски отношения и искаме нашитѣ съседни да изпълнятъ задълженията, поети отъ тѣхъ по договоритѣ. Г-да! По-мирно ще живѣемъ съ нашитѣ съседни, ако нашитѣ сънародници, останали въ тѣхнитѣ граници, се ползватъ отъ правата си, културни и човѣшки, бидейки на тѣхна територия.

Ние направихме всичко възможно да вървимъ изъ пътя на мира, споредъ договоритѣ. Нашитѣ съседни иматъ задължението сѣщо да върватъ въ този пътъ на съдействие на нашето приятелство. Тази политика не е политика на авантюри. Тази наша политика е политика

на искрено желание на една малка държава, която сега се мѣчи да лѣкува своитѣ болки, за мирно разбирателство съ всички — политика, която изисква изпълнението на длъжноститѣ на всички, които искатъ миръ и разбирателство.

Г-да! Повдига се въпросътъ за ревизията. Има въпроси, които, веднѣжъ повдигнати, не могатъ вече да се забравятъ, трѣбва да се разрешаватъ. Човѣкъ носи въ себе си правдата и се стреми къмъ нея; грѣшилъ е въ срѣдствата да я достигне, но е грѣшилъ заради нея. Съ войни я е дирилъ, дирилъ е правдата. Тя нѣма да умре. Войнитѣ досега не сѣ разрешили никой споръ. Напротивъ, разрешавайки ужъ едни спорове, създавали сѣ други. Мѣчно ще е, може би, на човѣчеството за въ бъдеще да замѣсти войнитѣ съ мирното човѣшко разбирателство, съ тържеството на правдата, съ победата на новата човѣшка свѣсть. Но, г-да, човѣчеството или ще направи това, или ще живѣе въ катастрофитѣ на миналото. Мене ми се струва, че тоя възходъ повече стопля душата на човѣчеството, което доста е страдало и се е уморило отъ катастрофи. Новитѣ повици за ревизията на договоритѣ сѣ повици, за да се гарантира траенъ миръ. Човѣчеството го иска, ще го наложи. България, вървайки въ своитѣ сили и следвайки пътя на миръ и разбирателство, търпеливо ще чака по-щастливи дни. (Бурни ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Които приематъ заглавието на бюджетопоекта на Министерството на външнитѣ работи и на изповѣданията, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събрачието приема.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете)

„ОТДѢЛЪ I.

Глава I.

З а п л а т и“.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Които приематъ заглавието, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събрачието приема.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 1 — вж. прил. Т. I, № 75)

Комисията прие този параграфъ безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има думата народнитѣ представители г. Велико Савовъ.

В. Савовъ (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Къмъ § 1 отъ бюджетопоекта на Министерството на външнитѣ работи и на изповѣданията, отѣлъ I, глава I, правя предложение да бжде гласувана издръжка на източно-българо-католическия епископъ Негово Високопреосвещенство г. Кирилъ Куртевъ, по 2.100 л. месечно, по следнитѣ съображения.

Г. г. народни представители! Когато бѣха изчерпани всички усилия и срѣдства отъ страна на водителитѣ на българския народъ презъ епохата на възраждането за извоюване на родна черковна иерархия и богослужение на славянски езикъ предъ тогавашната грѣцка патриаршия, която не се спираше предъ нищо и съ своитѣ познати похвати искаше да заличи и ликвидира напълно съ нашата народна, духовна и религиозна култура и книжовност, и като не намѣриха изначало нуждната подкрепа отъ страна на руската дипломация, която целѣше да запази въ лицето на тогавашния грѣцки патриархъ единна православната църква и иерархия подъ опеката на Русия, тогава нѣкои отъ просвѣтителитѣ ни водители, като Драганъ Цанковъ, д-ръ Мирковичъ отъ Сливенъ, и много други, по примѣра на нашитѣ прадѣди отъ първото и второто български царства, намѣриха изхода отъ това положение, като се обърнаха къмъ римския престолъ и първосвещеникъ и се сдобиха съ родна църковна иерархия въ лицето на архиепископъ Йосифъ Соколски, тогавашенъ игуменъ на Габровския манастиръ, ржкоположенъ лично отъ папа Пий IX въ присѣдството на българската делегация въ Римъ. Така се тури началото въ новата ни история на така нареченитѣ униати, или български католици отъ източно славянско богослужение. Това важно историческо събитие, станало въ 1860 г., предшества българската екзархия. Г. г. народни представители! Това народно религиозно движение има голѣми заслуги предъ новата българска история. Сторонницитѣ на това дѣло, духовници-българи, възпитани на Западъ, отпочватъ наистина една народополезна въ всѣко отношение дейностъ. Първи тѣ въ известни крайща на нашето оте-

чество въведоха църковно-славянски езикъ и богослужение. Азъ ще спомена: въ Македония — гр. Кукушъ, Енидже-Вардаръ, където голъма частъ отъ българо-католицитѣ стоятъ и днесъ; въ Тракия — въ Малко-Търново, църква и училище, основани още въ 1858 г.; Малгарско, Софийско, Одринско, Ортакойско, Свиленградско и др. Също следъ голъми усилия и борба, отъ една страна, съ турската властъ, отъ друга страна, съ гръцката патриаршия, можаха да създадатъ огнища на българска просвѣта и култура, където се възпитаха много наши общественици и политически деятели. Ще спомена българо-католическата гимназия въ гр. Одринъ и българо-католическото училище въ Зайтеника — Солунъ. Кому не е известно голъмото участие на българитѣ католици въ революционното движение за свободата на поробена Македония и Тракия? Следъ дълги усилия, ние виждаме установени три българо-католически епархии въ Европейска Турция: за Тракия и България съ седалище Одринъ; за Македония — Солунъ и за Цариградъ съ архиепископъ Михаилъ Миревъ, наследникъ на Соколки — всички признати отъ Високата Порта съ султански берати.

За да подчертая значението на тѣзи религиозни фактори за нашата кауза, азъ ще спомена думитѣ на голъмия български държавникъ Стефанъ Стамболовъ, който, когато е билъ запитанъ, защо не се погрижи, за да има екзархийски владии и за Солунъ, и за Одринъ, както и за другитѣ български краища, той е отговорилъ: „Тамъ ние си имаме владии, макаръ и католици“. Азъ нѣма да изброявамъ всички ония заслуги за отстояване на българската национална кауза въ поробена Тракия и Македония отъ страна на българо-католическитѣ владии предъ чуждитѣ представители въ защита на българитѣ! Ще отбележа само, че Н. В. Преосвещенство Епифаний Шановъ, солунски митрополитъ, е билъ заточенъ като българинъ и подложенъ на изтезания отъ страна на гръцитѣ, и днесъ този иерархъ, съ разклатено здраве, прекарва последнитѣ си дни въ гр. Казанлъкъ. Много сж случаи на спасяване плеада видни дѣци въ освободителното революционно македоно-одринско движение, благодарение застъпничеството на тамошнитѣ католически владии, които съ своитѣ широки връзки сж имали влияние предъ чужденцитѣ.

За да подчертая тѣхния голѣмъ патриотизмъ, азъ ще ви изнеса единъ много знаменителенъ фактъ. Следъ нещастната война за България, когато се ковише страшниятъ миръ за отечеството ни въ Ньойи, когато нашитѣ съседи не подбираха срѣдства, за да попрѣчатъ на правната защита на българската кауза, когато бѣше невъзможно въздействието върху европейското обществено мнение и нашата делегация не можеше да се сношава по никакъвъ начинъ съ външни лица, единички католическитѣ духовни деятели, благодарение на тѣхнитѣ връзки, сполучиха да представятъ официални документи и доказателства предъ конференцията, ценни за нашата теза.

Българитѣ католици извънъ предѣлитѣ на царството, както своитѣ събратя православни, бѣха принудени да напуснатъ своитѣ родни огнища и да се прибератъ въ България. Единичниятъ приемникъ на горепосоченитѣ католически иерарси днесъ въ България е Негово Високопреосвещенство г. Кирилъ Куревъ, назначенъ въ 1926 г., съ знанието на българското правителство, рѣкоположенъ въ Римъ, съ седалище София, за духовенъ глава на всички български католици отъ славянско богослужение въ България.

Никой не може да отрече голъмия български националенъ и патриотиченъ духъ, въ който се възпитаватъ българскитѣ католически духовници и самитѣ български католици.

При обстоятелството, че въ бюджета за издрѣжка на инославни духовници сж предвидени суми за тѣхната издрѣжка, и още повече че всички български правителства сж се ръководѣли всѣкога отъ принципа за зачитане на малцинствата, били тѣ национални или религиозни, и когато, г. г. народни представители, ние педидираме каузата за нашитѣ малцинства въ поробена Тракия, Македония и Добруджа, кауза света за българския народъ, и търсимъ въ настоящия моментъ да поставимъ началото на разбирателство и за траенъ миръ чрезъ църквитѣ, азъ моля г. министъръ-председателя да се съгласи съ моето предложение и г. г. народнитѣ представители да го приематъ, като актъ на една целесъобразностъ въ настоящия моментъ и културна придобивка на българската демокрация предъ външния свѣтъ! (Б. Едовъ рѣкопѣйска)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Всичкитѣ ми благодарности къмъ онѣи, които сж се борили за българщината и сж оказали услуги на нашето отечество. Тѣзи

услуги, г. г. народни представители, може, ако искате, по поводъ на специално заявление, да се оценятъ, ако е въпросъ за материална награда. Но въпросътъ тукъ е другъ: да плащаме чрезъ бюджета си на шефа на една религиозна, да кажа, не секта, но подраздѣление на католическата църква, г. Кирилъ Куревъ — всичкитѣ ми уважения къмъ него. Азъ казахъ на г. Савовъ, когато ми говори лично, тоя въпросъ да не го повдига, защото нѣма да се съгласа съ единъ такъвъ начинъ на действие. Не е въпросътъ да оскърбяваме тукъ нѣкого или да отказваме почитта, която дължимъ на г. Куревъ, но въ бюджета тѣй инцидентно тия работи не могатъ да се влагатъ. Ако започнемъ тѣй да подкрепяме подраздѣленията на разнитѣ религии — имаме и протестантски, и други — ще създадемъ единъ опасенъ прецедентъ, който ще ни донесе повече неприятности, отколкото нѣщо добро.

Ето защо азъ моля по този въпросъ да се разберемъ. Не приемамъ предложението на г. Савовъ.

Нѣкой отъ мнозинството: Да го оттегли.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Ако иска, да го оттегли. Азъ и лично му казахъ, че не съмъ съгласенъ, и тукъ заявявамъ същото.

За да не вземамъ втори пътъ думата, ще кажа нѣколко думи и относително предложението на г. Григоръ Василевъ.

Не е въпросътъ, че нѣмаме почитъ къмъ полската държава — една държава, къмъ която ние питаемъ всичкитѣ почитания, защото е била въ най-приятелски отношения съ насъ и защото имаме търговски връзки съ нея. Не е въпросътъ за подценяване престижа на държавата съ това, че не можемъ да изпратимъ пълномощенъ министъръ тамъ, както и на много други мѣста, поради това, че нѣмаме срѣдства. Та, г-да, кой държави не направиха същото? Холандия, Гърция, Югославия — навредъ съкратиха цѣли легации. Легацията ни въ Варшава нѣма да унищожимъ. Туй е едно временно положение предъ видъ нуждата, която имаме сега, отъ съкращения. Надѣвамъ се въ идущия бюджетъ да можемъ да възстановимъ закрититѣ служби и да изпратимъ пълномощни министри. Всички държави, където не пратихме пълномощни министри, разбиратъ, че това не го правимъ отъ нѣкаква неприязненостъ спрямо тѣхъ, за да изразимъ нѣкакви чувства на незачитане или на оскърбление, а че сме принудени да го направимъ по съображения за икономии, както направиха същото държави много по-богати отъ насъ. Та азъ смѣтамъ, че е пакостно да се повдигатъ такива въпроси тукъ, защото се създава впечатление като чели действително имаме нѣкакви особени намѣрения да махнемъ пълномощнитѣ ни министри въ една или въ друга държава. Ами че ние магнахме пълномощнитѣ ни министри въ Виена, и въ Буда-Пеща, и въ Вашингтонъ! Нима значи, че нѣмаме почитъ и уважение къмъ великата Американска република, като махаме пълномощния ни министъръ въ Вашингтонъ? Хората разбиратъ много добре какви сж съображенията ни — съображения за икономии.

Ето защо, г. г. народни представители, азъ не приемамъ подобни измѣнения въ бюджета, и ако се подложатъ на гласуване предложения за такива, моля ви да не ги приемате.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Постѣпило е предложение отъ народния представителъ г. Велико Савовъ съ следното съдържание: (Чете) „Къмъ § 1 отъ бюджета на Министерството на външнитѣ работи и на изповѣданията, на стр. 14 отъ обяснителната таблица, въ графата „Поддържане инославното духовенство“ се прибавя: единъ източно-българо-католически епископъ по 2.100 л. месечно“.

Съ това предложение г. министъръ-председателъ и министъръ на външнитѣ работи не е съгласенъ.

Който приема това предложение, моля, да вдигне рѣка. Малцинство, Събранието не приема.

Който приематъ § 1, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): Въ обяснителната таблица за разходитѣ за личния съставъ по Министерството на външнитѣ работи и на изповѣданията за 1933/1934 финансова година сж направени следнитѣ поправки и измѣнения.

На стр. 9, въ „Централно управление“, кредитътъ за годишната заплата на регистратора отъ 24.600 л. се поправя на 24.000 л. — печатна грѣшка.

На стр. 10, въ „Отдѣлъ за печата“, кредитътъ за заплатата на началника на отдѣла отъ 111.200 л. се поправя на 111.600 л. — печатна грѣшка. Поправя се също и цифрата за общия брой на служителитѣ въ отдѣла за печата отъ 16 на 15 — тоже печатна грѣшка.

На същата стр. 10, въ „5. Берн“ следъ „1 втори секретар“ се прибавятъ думитъ „той и отчетник“.

На стр. 11, въ „7. Анкара“ следъ „1 втори секретар“ се прибавятъ думитъ „той и отчетник“.

На стр. 12, „2. Хамбург“ срещу „Генераленъ консулт, той и отчетник“ цифрата въ графата „Годишна заплата едному“ отъ 17.000 се поправя на 102.000, обаче цифрата въ следващата графа си остава същата — 17.000.

На същата стр. 12, следъ „3. Скандинавски държави“ се прибавятъ въ скоби думитъ „Отъ 1 юний т. г.“, като кредититъ за заплатитъ на генералния консулт и на прислужника, въ последната графа, се намаляватъ съответно отъ 102.000 л. на 85.000 л. и отъ 19.200 л. на 16.000 л., а общиятъ кредитъ за двамата — отъ 121.200 л. на 101.000 л.

На същата стр. 12, въ „4. Цариград“ общиятъ кредитъ за заплатата на двамата прислужници отъ 19.200 л. става 38.400 л., понеже сѣ двама.

На стр. 14 кредитътъ срещу „А всичко за заплати“ отъ 15.848.600 л. става 15.828.600 л. Кредитътъ срещу „Курсова разлика върху заплатитъ на персонала при легациитъ и консулствата въ странство“ отъ 22.700.000 л. става 22.720.200 л.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Който приема така съобщенитъ поправки и измѣнения въ объяснителната таблица, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете)

„Глава II.

Веществени разходи на Централното управление и иновѣрното и инославно Духовенство“.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 2 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 3 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 4 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 5 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 6 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 7 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 8 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 9 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете)

„Глава III.

Веществени разходи за легациитъ и консулствата“.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Който приема заглавието на глава III, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 10 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 11 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 12 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 13 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 14 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 15 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете)

„Глава IV.

Разни разходи“.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Който приематъ заглавието на глава IV, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 16 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 17 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 18 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 19 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 20 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 21 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 22 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 23 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 24 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 25 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 26 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 27 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 28 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 29 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 30 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 31 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): (Чете § 32 — вж. прил. Т. I, № 75)
Безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Приема се.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): Въ забележка II, преди думитъ „По § 20“, се прибавя думата „Разходитъ“. Значи, ще стане така: „Разходитъ по § 20 се оправдаватъ ...“ и пр.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Който приема предложена поправка въ забележка II, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): Прибавя се нова забележка VIII, съ следния текстъ: (Чете)

„Забележка VIII. Въмѣсто управляващъ легация съ 9.300 л. месечна заплата, министърътъ може да назначава и съветникъ или I секретаръ съ месечна заплата съответно 8.300 и 7.500 л.“

Председателстващъ Н. Шоповъ: Който приема новата забележка VIII така, както се докладва, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Чолаковъ (з): Забележка VIII става IX.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Има думата г. министър-председателътъ.

Министър-председателъ Н. Мушановъ: Г. г. народни представители! За утрешното заседание предлагамъ следния дневенъ редъ:

1. Второ четене бюджетопроектитъ на:
 - а) Главна дирекция на пощитъ и пр.
 - б) Министерство на земледѣлието и държавнитъ имоти;
 - в) Главна дирекция на народното здраве;
 - г) Дирекция на държавнитъ дългове;
 - д) Министерство на народното просвѣщение.

2. Първо четене законопроекта за допълнение на чл. 3 отъ закона за извършване на водопровода „Рила—София“.

3. Първо четене законопроекта за разширение на ж. п. мрежа и на пристанищата — продължение разискванията.

Второ четене законопроектитъ:

4. За измѣнение и допълнение на закона за трудовитъ земледѣлски стопанства.

5. За уреждане наемнитъ отношения.

6. За кариеритъ.

7. Първо четене предложението за измѣнение нѣкои членове отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание.

8. Докладъ на прошектарната комисия.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Който приема предложения отъ г. министър-председателя дневенъ редъ, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 21 ч. 35 м.)

Подпредседатели: { Н. ЗАХАРИЕВЪ
Н. ШОПОВЪ

Секретарь: Т. ХР. МЕЧКАРСКИ

Зам.-началникъ на Стенографското отдѣление: Д. ДУКОВЪ